

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

суп

Літаратура і Мастацтва

№ 16 (3010)
18 красавіка 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

**1870-
1980**

**НЯХАЙ
ЖЫВЕ
Ў ВЯКАХ
ІМЯ
І СПРАВА
УЛАДЗІМІРА
ІЛЬЧА
ЛЕНІНА!**

З Заклікаў ЦК КПСС да 1 Мая
1980 года.

ЗВЯРАЮЧЫ ЖЫЦЦЁ ПА ЛЕНИНСКІХ ЗАПАВЕТАХ

3 аб'яднанага пленума праўленняў творчых саюзаў

У пару веснавага абнаўлення жыцця ўсе сумленныя людзі зямлі адзначаюць дзень нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Для мільёнаў грамадзян нашай планеты яго імя стала высокім сімвалам новага свету, сімвалам ясны і светлай, шчаслівай будучыні. З гордым імем правадыра звязвае беларускі народ, як і ўсе савецкія людзі, свае грандыёзныя здзяйсненні, якіх ён дабіўся пад кіраўніцтвам ленинскай партыі ва ўсіх галінах эканомікі, навукі і культуры.

Выпеставаны У. І. Леніным Вялікі Кастрычнік адкрыў перад насельніцтвам некалі бяспраўнага краю небывалыя гарызонты для творчасці, для развіцця лепшых нацыянальных традыцый, для стварэння твораў, здольных узбагаціць скарбніцу савецкай сацыялістычнай культуры. І ў той жа час ленинскі красаўік — гэта не толькі ўсенародны трыумф. Гэта яшчэ і патрабавальны аналіз зробленага, гэта яшчэ і звернутае да сябе, да свайго сумлення пытанне: а ці ўсё я раблю па Ільічу, ці так працую і жыю, як ён вучыў і завяшчаў?

Такой высокай мерай патрабавальнасці было прасякнута кожнае выступленне на прайшоўшым 11 красавіка аб'яднаным урачыстым пленуме праўленняў творчых саюзаў Беларусі, прысвечаным 110-й гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна.

Пісьменнікі і мастакі, кампазітары і архітэктары, майстры сцэны і экрану, журналісты сабраліся ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, каб павесці дзелавую размову аб сённяшнім дні і аб будучыні нацыянальнага мастацтва і культуры.

У прэзідыуме разам з прадстаўнікамі творчых саюзаў, працоўных калектываў і грамадскіх арганізацый былі сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін і намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова. Пад бурныя апладысменты прысутных выбіраецца ганаровы прэзідыум у складзе Палітбюро ЦК КПСС на чале з таварышам Л. І. Брэжневым.

Адкрываючы пленум, народны пэзт Беларусі П. Панчанка, у прыватнасці, сказаў:

— Напярэдадні слаўнага юбілею правадыра мы, людзі творчай працы, не толькі падводзім вынік сваіх дзянняў, але, памятаючы ленинскі наказ, думаем і аб тым, што недароблена, — аб нашых недахопах і нявырашаных праблемах. Мы павінны быць ва ўсіх сваіх справах больш прынцыповымі і настойлівымі, па-партыйнаму, па-ленинску змагацца за выкананне складаных задач, якія пастаянна ставіць перад намі імклівае, разнастайнае, паўнакроўнае жыццё.

СЛОВА ВЯЛІКАЙ ПРАЎДЫ

«...Слово — это тоже дело, как Ленин часто повторял». У гэтым лаканічным, але глыбокім па сэнсу паэтычным радку А. Твардоўскага выказана не толькі роля літаратуры ў жыцці народа, але і сфарміравана ленинскае патрабаванне да яе, як да часткі агульнапартыйнай, агульнанароднай справы. Абавязак майстра мастацкага слова, сказаў на пленуме першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. П. Шамякін, глыбока і ўсебакова раскрыў веліч

камуністычных ідэалаў, стварыць мастацкую панараму працы і подзвігу народа, выйсці на ўзровень патрабаванняў, якія дыктуюе сваім дынамічным развіццём наша рэчаіснасць.

Адной з галоўных задач літаратуры і мастацтва сацыялістычнага рэалізму было, ёсць і павінна быць заўсёды ўвасабленне вобраза Ільіча, раскрыццё тэмы рэвалюцыі, тэмы барацьбы народа за ленинскія ідэалы, за ажыццяўленне планаў камуністычнага будаўніцтва.

У творах савецкай мастацкай Лениніяны, у тым ліку і ў той, якая ствараецца ў Беларусі, адлюстроўваецца непаўторнасць аблічча Леніна — яго прастата і дабрата, працавітасць і прынцыповасць.

У беларускай літаратуры добра адчуваецца імкненне стварыць вобраз Ільіча ў сувязі з важнейшымі падзеямі часу. Пачаткам паэтычнай Лениніяны ў рэспубліцы лічаць высокамастацкі пераклад Янкам Купалам паэмы ўкраінскага савецкага паэта В. Палішчука «Ленін» і аднайменную паэму Міхася Чарота. Абедзве яны апублікаваны ў студзенскай кніжцы часопіса «Полымя» ў 1924 годзе, як водгукі на вялікую ўтрату, як боль народа і выказванне народнай клятвы ісці ленинскім шляхам.

Пачынаючы з гэтых першых вяноў узводзіцца будынак нашай Лениніяны, куды свой уклад унеслі і працягваюць уносіць амаль усе беларускія пісьменнікі. Адно не творы — узвышана-прамоўніцкія, другія напсунены роздумамі, трэція хвалююць тонкай музыкай. Прыкметнымі вехамі ў ёй сталі вершы і паэмы Я. Кушалы, Я. Коласа, П. Броўкі, П. Глебкі, А. Куляшова, М. Танка, П. Панчанкі, М. Лужаніна і іншых паэтаў. Прыкметнымі з'яўляюцца дасягненні беларускай Лениніяны і ў жанры прозы. Апаваданні З. Бядулі, І. Гурскага, яго ж рамана-хроніка «Вецер веку», апаваданні Р. Сабаленкі, творы В. Хомчанкі, Я. Бяганскай, П. Ткачова, К. Губарэвіча, Л. Дайнекі — усё гэта шырае імкненне беларускіх пісьменнікаў розных пакаленняў да шматграннага раскрыцця вобраза Леніна. Літаратуры імкнуцца больш глыбока і ўсебакова, буйным планам паказаць дзейнасць правадыра, прасачыць дынаміку, даследаваць дыялектыку ленинскай думкі, яе ўнутраны ход. На змену вобразу жэста, бытзвой дэталі прыходзіць вобраз Леніна як гіганта рэвалюцыйнай думкі, як непаўторнага тытана ў яе практычнай рэалізацыі.

Далейшае развіццё Лениніяны павінна будзе ісці ў плане раскрыцця невычарпальнасці, нястомнасці ленинскага мыслення. На першы план перад мастаком паўстане задача раскрыцця вобраза Леніна-мысліцеля, пазнання самога працэсу нараджэння ленинскай думкі. Але, каб улавіць працэс яе нараджэння, трэба чытаць, перачытваць, глыбока вывучаць ленинскую спадчыну. Гэта з'яўляецца абавязковым для тых, хто працуе над вобразам Леніна, але гэта павінна быць правілам жыцця кожнага пісьменніка.

Трэба імкнуцца, падкрэсліваць удзельнікі ўрачыстага пленума, у адным вобразе аб'яднаць рэальнага, жылога, простага, чалавечнага і адначасова геніяльнага Леніна ў своеасабліваасці яго непаўторных асаблівых рыс. Адна з іх, самая яркая і характэрная — уменне спалучыць у сабе няўхільную мэтанакіраванасць са здзіўляю-

чай далікатнасцю ў адносінах да сваіх сутаварышаў па агульнай справе. Гэта рыса тенинскага характару вельмі сучасная, патрэбная нам.

Аб вялікай радасці пазнання глыбіні і высокай эмацыянальнай насычанасці ленинскай спадчыны гаварыў на пленуме Я. Брыль:

— Як незвычайна многа значыць для нас, для нашай працы кантакт са словам, з думкай Леніна, колькі даюць нам минуты роздумаў над яго старонкамі, да якіх мы звяртаемся па ўнутранай патрэбнасці, з жадання лепш разабрацца ў плюсах і мінусах рэчаіснасці, лепш убачыць тое, што неабходна для будучыні. Як гэта добра — пазнацца Уладзіміра Ільіча больш і больш, глыбей і глыбей па мноству тых «залацінак», з жывай мазаікі якіх складаецца вобраз Леніна-правадыра, Леніна-чалавека, Леніна-сына, брата, друга і таварыша па справе.

Ленинскае слова — слова вялікай праўды — заўсёды было справай і зброяй. Аб гэтым яшчэ раз напамніў Л. І. Брэжнеў у прамове на ўрачыстым сходзе, прысвечаным уручэнню яму Ленинскай прэміі:

— Неабходна ўзяць за правіла гаварыць з людзьмі проста і даходліва мовай, шыра і па-дзелавому. Пара адмовіцца ад пышных слоў, казеншчыны і механічных паўтарэнняў. Трэба прывыкнуць пісаць, укладаючы ў кожную фразу ўласную жывую думку, уласныя пачуцці.

Майстры мастацкага слова, падкрэслівалі выступаюшыя, абавязаны дапамагаць партыі ў палітычным і маральна-эстэтычным выхаванні савецкага народа, які стварае рукатворную Лениніяну ў цехах заводаў, на калгасных палях, у навуковых лабараторыях. Трэба імкнуцца пісаць так, каб савецкі чалавек-стваральнік станавіўся ўсё больш такім, якім хацеў бы яго бачыць Ленін у недалёкай для яго і яшчэ больш блізкай для нас камуністычнай будучыні.

ДАРОГАМІ ГАЛОУНАЙ ТЭМЫ

12 красавіка 1918 года Савет Народных Камісараў Расіі прыняў падпісаны Ільічом дэкрэт «Аб помніках рэспублікі». З гэтага моманту пачалося ажыццяўленне ленинскага плана манументальнай прапаганды, у якім майстры выяўленчага мастацтва да гэтага часу знаходзяць крыніцу натхнення, па якой звяраюць ідэйнасць і прынцыповасць сваіх мастацкіх пазіцый.

Развіваючы ідэйна-эстэтычнае вучэнне Маркса і Энгельса, саюза старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. А. Грамыка, У. І. Ленін упершыню ў гісторыі эстэтыкі сфармуляваў шэраг фундаментальных для яе палажэнняў. Гэта ў першую чаргу вучэнне аб партыйнасці мастацтва як вышэйшым выражэнні светапоглядных і класавых пазіцый мастака, навукова асновы метадаў і форм партыйнага кіраўніцтва мастацкім працэсам, а таксама многае іншае, што стала надзейным кампасам у творчых пошуках жывапісцаў, скульптураў, графікаў, майстроў прыкладнага мастацтва.

Беларускія мастакі могуць ганарыцца тым, што ўнеслі значны ўклад у рэалізацыю гэтых асноватворных прынцыпаў, паказваючы перамаганаснае шэсце ленинскіх ідэй на ўсіх

этапах развіцця сацыялістычнага грамадства.

Калі акінуць у думках усю беларускую Лениніяну, сказаў В. А. Грамыка, то зяртае на сябе ўвагу незвычайная тэматычная і сюжэтная разнастайнасць работ. Гэта звязана, перш за ўсё, з агульным працэсам больш паглыбленага асваення тэмы «Ленін і партыя», «Ленін — правадыр і чалавек».

Дасягненні ў распрацоўцы ленинскай тэмы ў 20—30-я гады найбольш прыкметныя ў станковай і манументальнай пластыцы. Беларуская скульптурная Лениніяна вядзе свае вытокі з першых работ таго перыяду скульптураў А. Грубе, З. Азгура, А. Бембеля. Адначасова першы ўклад у Лениніяну рабілі і мастакі іншых відаў выяўленчага мастацтва. Над вобразам Ільіча працавалі Ю. Пен, В. Волкаў, Я. Кругер, Я. Зайцаў. На жаль, уся беларуская Лениніяна гэтага перыяду загінула ў палымі Вялікай Айчыннай вайны.

У апошнія гады ў беларускае мастацтва прыйшлі новыя тэмы, новыя сюжэты і вобразы, звязаныя з гераічным подзеігам савецкага народа, але ленинскае тэма па-ранейшаму застаецца самай ганаровай і надзейнай. Яна пастаянна хвалюе мастакоў М. Савіцкага, К. Касмачова, А. Шыбнёва, В. Шаранговіча, А. Анікейчыка, Р. Кудрэвіча, П. Белавусава і многіх іншых.

Думаючы аб сённяшнім і заўтрашнім дні беларускай Лениніяны, кожны сапраўдны мастак задае сабе пытанне: як прымножыць колькасць сапраўдны ленинскіх твораў, дастойных гэтага высокага слова? Як пазбегнуць чыста арыфметычнага росту Лениніяны, за якім няма новых рэальных заваёў, празумення ўсё больш глыбокіх граней гісторыі і сучаснасці?

Заснаванае на ленинскіх ідэях, наша мастацтва разглядае рэчаіснасць у яе рэвалюцыйным развіцці. Знайсці сувязь часоў, блізкасць пакаленняў — гэта значыць паказаць, што жыве ленинскае мудрасце, стойкасць, уменне пракладваць шлях цераз цяжкія парогі гісторыі.

Да ліку твораў на ленинскую тэму можна з поўным правам аднесці і работы, якія адлюстроўваюць прэдадзены рэвалюцыі, Вялікі Кастрычнік, грамадзянскую вайну, мірнае будаўніцтва новага жыцця, суровыя будні Вялікай Айчыннай. Ленинскае ж тэма — гэта яшчэ і біяграфія ленинізму, гісторыя ўвасаблення ленинскіх ідэй у жыццё, гісторыя барацьбы за іх ажыццяўленне ў мінулым і сучасным. Асноўным, важнейшым полем творчага пошуку, новых вырашэнняў тэмы «Ленін» з'яўляецца і наша сучаснасць. І з кожным новым творчым звяном мастацкай Лениніяны паўней адкрываецца людзям гэты чалавек — розум, гонар і сумленне нашай эпохі.

Размову аб ролі майстроў пэндзля і рэзка ў ідэйна-эстэтычным выхаванні працоўных прадоўжыў у сваім выступленні народны мастак СССР М. А. Савіцкі. У гэтай справе, заўважыў ён, яшчэ шмат нявыкарыстаных магчымасцей. Адна з іх — сінтэз мастацтваў. Жывапісцы, скульптары, мастакі-дэкаратары абавязаны больш актыўна ўдзельнічаць у стварэнні сучаснага высокаэстэтычнага аблічча нашых гарадоў і вёсак. Штодзённыя сувязі з прыгожым — нахай гэта будзе радую-

чы вока інтэр'ер грамадскіх, вытворчых будынкаў або закончаны ансамбль вуліцы, па якой мы ходзім, павышае агульную культуру чалавека, дапамагае фарміраванню яго маральнага аблічча.

Прадметам пастаянных клопатаў мастака павінна стаць моладзь. Настаў час стварыць сістэму своеасаблівага эстэтычнага ўсенавуча — у школах, тэхнікумах, інстытутах, падкрэсліў прамоўца.

Толькі актыўнае грамадзянскае пазіцыя мастака адпавядае ленинскаму вучэнню аб месцы мастацтва ў сацыялістычным грамадстве.

НАМ ДАВЕРАНА ПЕСНЯ

З ёю ішлі рабочыя атрады на штурм бастыёнаў царызму, падымаліся на будаўнічыя рыштывы ў гады першых пяцігодкаў, яе, як сцяг, неслі байцы-запавалы наперадзе атакуючых шарэнгаў, а сёння яна ўсім нам «строить и жить помогает». Без песні, без музыкі няма сапраўднага, паўнакроўнага жыцця.

Вось чаму так зацікаўлена і патрабавальна вялі рэзмову ўдзельнікі пленума аб лёсе беларускага музычнага мастацтва, аб яго здабытках і недахопах. Ленинскае слова, яго неўміручыя ідэі, адначасова старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР Ю. У. Семяняка, вызначылі галоўныя рысы нашага мастацтва, у тым ліку і музыкі, — жыццесцвярджальны гуманізм, дэмакратызм, непарывную сувязь з жыццём народа. Іменна гэта далавала савецкаму мастацтву стаць сапраўдным летапісам сацыялістычнай эпохі.

Дзесцігоддзі прайшлі з часу Кастрычніцкай рэвалюцыі, тварцом і натхніцелем якой быў Уладзімір Ільіч і створаная ім ленинская партыя. Але зноў і зноў кампазітараў усіх рэспублік натхняе вобраз правадыра. У кожным жанры — ад песні да оперы і сімфоніі — нараджаюцца ўсё новыя і новыя творы аб Леніне, рэвалюцыі і партыі. Ужо больш чым 200 твораў, створаных беларускімі кампазітарамі, увайшлі ў музычную Лениніяну.

Нямала выдатных узораў уваблення ленинскай тэмы пакінулі кампазітары старэйшага пакалення. Сярод іх такія творы, як араторыя М. Алашава «Дарогай барацьбы і перамог», яго сімфанічныя паэмы «Народ і правадыр», «Мацней за смерць», кантаты «Скромны і просты», «Сорак гадоў», балада А. Багатырова «Хадзіў тут Ленін» і кантата «Леніну слава», опера П. Падкавырава «Павел Карчагін», музыка Я. Цікоцкага да п'есы М. Пагодзіна «Трэцяя патэтычная» і іншыя.

Эстафету старэйшых дастойна нясуць кампазітары, якіх сёння называюць сярэднім пакаленням. Зыска ацэнены слухачамі і крытыкай араторы Я. Глебава «Дзень твайго нараджэння», «Свяці, зара», кантаты Я. Каслапава «Зара Кастрычніка», І. Кузняцова «Ільіч наш на гранітным п'едэстале», І. Лучанка «Крэмлль», У. Алоўнікава «Кастрычніцкі гімн», К. Цесакова «Заўжды з Лениным» і іншыя.

Сёння над беларускай музыкай Лениніянай працуе моладзь. Праўда, у яе няма пакуль вялікіх твораў, але вядома, што майстэрства прыходзіць з цягам часу, а ленинскае тэма патрабуе найвышэйшага майстэрства. У камерным жанры ўжо ёсць пэўныя поспехі і ў моладзі. Цікавыя рабо-

ты прысвяцілі 110-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна В. Сярых, У. Дарохіна, Э. Зарыцкі, Л. Захлеўны. Моладзь шукае свой творчы шлях ва ўвасабленні ленінскай тэмы. І гэта не можа не радаваць.

Аб песні, аб яе месцы ў «рабочым страі» гаварыў кампазітар, народны арыст БССР У. У. Алоўнікаў. Як дынамічны, апэратыўны жанр яна дазваляе хутка адклікацца на хвалючыя падзеі жыцця. І калі кампазітар разам з паэтам ствараюць песні па шлядах жыцця і ідуць з ім у нагу, яны, паводле выказвання Уладзіміра Ільіча Леніна, таксама «пішуць гісторыю сучаснасці».

Увасабляючы вобраз Леніна ў песні, кампазітары нярэдка баяцца адзіц ад традыцыйных, прывычных музычных характарыстык і ўвасаблення тэматыкі, звязанай з яго імем. Часам такія рысы правадыра, як геніяльнасць, мудрасць, ідэйная непахіснасць, стойкасць духу, велізарная непахісная воля, унутраная энергія, бязмежная вера ў творчыя сілы мас, як бы засланяюць сабой іншыя якасці Уладзіміра Ільіча. Такія, напрыклад, як яго душэўная чуласць, схільнасць да гумару, любоў да прыроды.

Неабходны карпатлівы пошук новых разнастайных сродкаў выражэння, якія адпавядалі б шматграннасці духоўнага аблічча У. І. Леніна. Апасіянай сённяшняга дня павінна стаць музыка, якая адлюстроўвае нашу рэчаіснасць — бурную, чакіраваную наперад на магутных крылах усёперамагаючых ідэй марксізму-ленінізму.

СІЛАЙ ПАРТЫЙНАЙ ПУБЛІЦЫСТЫКІ

Ленін, партыя, друк... Наколькі ёмістыя гэтыя паняцці, настолькі яны блізкія і непадзельныя. З першых крокаў сваёй рэвалюцыйнай дзейнасці і да апошняга дня жыцця Уладзімір Ільіч быў цесна звязаны з журналістыкай.

Нястомны працаўнік пярэ, выдатны публіцыст нашай эпохі, ён стварыў непераяздзеныя ўзоры твораў самых розных жанраў. Напамінаючы аб іх, старшыня праўлення Саюза журналістаў БССР А. А. Тоўцік сказаў, што партыйнасць і народнасць, актуальнасць і навуковасць, характэрныя для ленінскага стылю публіцыстыкі, назавуць застануцца асноўнымі законамі творчасці савецкіх журналістаў.

Важнейшым дакументам, які вызначае асноўныя напрамкі, метады і формы работы друку, радыё і тэлебачання ў сучасных умовах, з'яўляецца пастанова ЦК КПСС «Аб далейшым палляпшэнні ідэалагічнай, палітыка-выхаваўчай работы». Практычныя ўказанні і добрыя парадкі журналістам выказаў Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыш Л. І. Брэжнеў на лістападаўскім (1979 г.) пленуме ЦК КПСС і пры ўрочэнні ордэна рэдакцыі газеты «Известия».

У савецкай журналістыцы, ва ўсіх яе відах і жанрах у духу лепшых традыцый бальшавіцкай публіцыстыкі плённа развіваецца тэндэнцыя да больш глыбокага адлюстравання жыцця нашых сучаснікаў — тварцоў камунізму. Нарысы, артыкулы, карэспандэнцыі, якія публікуюцца на старонках газет і часопісаў рэспублікі, усё часцей паказваюць людзей духоўна багатых, мыслячых шырока, па-дзяржаўнаму.

У апошні час у пэўнай меры ўзняўся навуковы ўзровень нашай прэсы. Пацвярджаюць гэтаму — больш глыбокая распрацоўка ў друку такіх комплексных праблем, як паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу ў народнай гаспадарцы, павышэнне эфектыўнасці вытворчасці і якасці працы. Сёння толькі рэспубліканскія і абласныя газеты, тэлебачанне і радыёвяшчанне пастаянна шэфтуюць больш чым над сарака новабудоваў, многімі актуальнымі навуковымі распрацоўкамі.

Жыццяздольнасць друкаванага органа будзе забяспечана тады, калі ў ім, гаварыў Ільіч, на пяток кіруючых і пастаянна пішучых літаратараў-журналістаў будзе удзельнічаць пяцьсот і пяць тысяч работнікаў — нелітаратараў, гэта значыць саміх працоўных, рабочых і сельскіх харэспандэнтаў. І тут савецкая журналістыка святая прытрымліваецца ленінскіх заветаў. Нашы газеты і часопісы з'яўляюцца сапраўды ўсёнароднай трыбунай.

Усё, што створана па ленінскіх заветах, усё, чым мы ганарымся, створана чалавекам працы — рабочым, калгаснікам, спецыялістам. Яго працоўныя справы, думкі і пачуцці, радасці і засмучэнні, інтарэсы і патрэбнасці павінны быць прадметам штодзённай журналісцкай увагі.

Трэба прызнаць: мы часта пішам і гаворым пра нашых людзей. Але робім гэта часам сумна і суха, аб'яднаем чалавек працы, губляем яго сярод машын і механізмаў, бясконцых лічбавых паказчыкаў. А задача заключаецца ў тым, каб на старонках газет і часопісаў, на экране і ў эфіры ўзняць чалавек працы на тую вышыню, на якой ён знаходзіцца ў нашым грамадстве. Працоўны калектыў, дзе ствараюцца ўсе матэрыяльныя і духоўныя каштоўнасці, дзе вырашаецца лёс нашых планаў, чалавек-тварэц — вось невычэрпная тэма журналісцкай творчасці.

Пра вопыт работы рэдакцыйнага калектыву, ролю газеты ў крытычным аналізе падзей і аб шляхах удасканалення журналісцкага майстэрства гаварыла на пленуме намеснік рэдактара «Сельскай газеты» І. М. Міцкевіч.

У. І. Ленін назваў публіцыстаў летапісцамі сучаснасці. Тым самым падкрэсліваў высокі грамадскі статус савецкага журналіста. І кожны работнік друку абавязаны помніць пра гэта.

КЛОПАТЫ ВЯЛІКАГА ЭКРАНА

З разуменнем высокай меры адказнасці і складанасці задач, якія стаяць перад імі, жывуць і працуюць беларускія кінематаграфісты. Гэтыя пачуцці ім дыктуюць асаблівае кіно, якое У. І. Ленін называў самым масавым і важнейшым відам мастацтва. Першы сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР В. Ц. Тураў адзначыў у сваім выступленні поспехі савецкага кіно ў прапагандзе дасягненняў першай у свеце краіны сацыялізму, у раскрыцці на канкрэтных і пераканаўчых прыкладах савецкага ўкладу жыцця, у аснове якога ляжаць ленінскія нормы маралі.

Свой уклад у гэту высакародную справу ўнеслі і кінематаграфісты рэспублікі. Пospехі беларускага кіно звязаны перш за ўсё з ваенна-патрыятычнай тэмай. І гэта натуральна, бо ўдачы ў мастацтве магчымы толькі тады, калі прадметам разгляду мастака становіцца гісторыя і лёс народа. Багацце душы людзей, іх вернасць ка-

муністычным ідэалам найбольш выразна і бачна праявіліся ў гады ваенных выпрабаванняў. Незлічоныя страты, якія разам з усёй краінай панёс беларускі народ, да гэтага часу болей адзваюцца ў сэрцах дзеячаў мастацтва. Гэта тэма была, ёсць і будзе заўсёды важнай і святой.

Усё больш значнае месца ў нацыянальным кінематографе займаюць фільмы, звернутыя да сучаснасці. Такія рэжысёры, як І. Дабралоў і В. Нікіфараў, у апошнія гады працуюць толькі над сучаснай тэмай. Расшыраецца і паглыбляецца пастаноўка праблем, шырыня ахопу нашай рэчаіснасці, грамадзянскай актыўнасці, стыльвая разнастайнасць.

Другой характэрнай рысай цяперашняга беларускага кіно з'яўляюцца расшыраны тэматычны і жанравы дыяпазон. Яшчэ некалькі гадоў назад у нас адсутнічалі такія жанры, як прыгодніцкі фільм, меладрама і публіцыстыка, дзіцячы, музычны і кінараман. Цяпер над такімі стужкамі працуюць розныя па стылю, характарах і ўзросту рэжысёры.

Але больш за ўсё радуюць мацнеючыя кантакты майстроў кіно з беларускімі пісьменнікамі. Ставляцца фільмы па творах І. Мележа, В. Быкава, І. Шамкіна, У. Караткевіча, А. Асіпенкі, В. Адамчыка, В. Казько, А. Петрашкевіча і іншых. Гэту добрую тэндэнцыю трэба ўсяляк умацоўваць і паглыбляць. Толькі тады мы зможам рабіць фільмы, якія б сталі падзеямі, фільмамі-з'явамі.

Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, мастацкі кіраўнік творчага аб'яднання «Тэлефільм» кінастудыі «Беларусьфільм» Б. М. Сцяпанавіч раскажаў аб першым у гісторыі кінематографа рэспублікі хвалючым вопыце стварэння на экране вобраза Леніна. Толькі што закончыліся здымкі першага фільма з шматсерыйнай тэлесерыі «Дзяржаўная граніца». Ён раскажае аб першых днях Кастрычніцкай рэвалюцыі, аб станаўленні пагранічнай аховы маладой Савецкай рэспублікі, ля калыскі якой быў Уладзімір Ільіч Ленін.

Калі мы з партыйнай перакананасцю адлюстроўваем на экране тое, як увасабляюцца ў нашым жыцці ленінскія думкі і прадвызначэнні, мы раскрываем ленінскую тэму, сказаў рэжысёр. Калі мы з партыйным сумленнем паказваем, як прайшоў наш савецкі народ праз усё суровыя выпрабаванні, якіх вышын дасягнуў ён сёння, у перыяд развіцця сацыялізму, мы раскрываем ленінскую тэму. Калі мы з партыйнай страснасцю адстойваем у сваіх работах высокія прынцыпы камуністычных адносін да працы і жыцця, мы раскрываем ленінскую тэму.

РАМПА ВЫСВЕЧВАЕ ЖЫЦЦЕ

Дружная сям'я беларускіх акцёраў і рэжысёраў, спевакоў і музыкантаў, іншых творчых работнікаў, якія ўваходзяць у састаў Беларускага тэатральнага аб'яднання, сустракае юбілей правадыра як самую дарэгу падзею ў сваім жыцці, сказала народная артыстка БССР З. І. Бразарская. Вяртаючыся ў думках на шмат дзесяцігоддзяў назад, да вытокаў беларускага тэатра, мы аддаём сёння належнае яго стваральнікам і прадаўжальнікам слаўных традыцый, усім тым, хто сваёй творчасцю, сваёй палымнай грамадзянскасцю і высокім майстэрствам упісаў нямаючы яркіх старонак у гісторыю шматнацыянальнага савецкага тэатра.

Асабліва гордасцю майстроў беларускай сцэны сталі спектаклі, што ўвайшлі ў тэатральную Ленініану. Вобраз

Ільіча атрымаў шырокае і незвычайна разнастайнае адлюстраванне. Ні адна другая рэспубліка не мае такой багатай і велічнай Ленініяны. Яна налічвае 37 спектакляў, 28 выканаўцам выпала шчасце ўвасобіць вобраз Уладзіміра Ільіча. Адзін з іх — народны арыст ССР Ф. І. Шамакаў, які раскажаў удзельнікам пленума аб цяжкай, але высакароднай рабоце над роляй правадыра, якая стала галоўнай у яго творчым жыцці.

Неабходна выкарыстоўваць у сваёй творчасці багаты вопыт мінулага і дасягненні сучаснага тэатра, заўсёды ўлічваць патрэбы часу і не зніжаць патрабаванняў да сябе, працаваць, паводле слоў Уладзіміра Ільіча Леніна, «лепш, праяўляючы найбольшую ўпартасць, настойлівасць і сістэматычнасць», падкрэслівалі ўдзельнікі пленума. Падрыхтоўка да ленінскай гадавіны стала баявым аглядам вернасці слаўным традыцыям працы і барацьбы.

Тэатры рэспублікі многае зрабілі, каб іх уклад у агульнанародную справу быў як мага больш важкім і значным. Гэта цэлая праграма творчых сустрэч з працоўнымі, воінамі, рабочай і студэнцкай моладдзю, шэфскіх спектакляў і канцэртаў. Усе тэатры ўключылі ў свае пастановачныя планы спектаклі пра Леніна, спектаклі рэвалюцыйнай і героіка-патрыятычнай тэматыкі. Цікавым і важкім падарункам ленінскай гадавіне стала пастаноўка новай оперы кампазітара Г. Вагнера «Сцежкай жыцця» па апавесці В. Быкава «Воўчая зграя» ў акадэмічным тэатры оперы і балета БССР.

У рэпертуары калектываў ёсць шэраг значных і па тэматыцы, і па мастацкаму выршэнню спектакляў, такіх, як «Антымістычная трагедыя», «Чалавек з легенды», «Вяртанне ў Хатынь», «Званы Віцебска», опера «У буру» і іншыя.

Тэатры рэспублікі ставяць у год да 70 спектакляў, але сярод іх, на жаль, яшчэ няма такіх, якія нясуць на сабе адбітак ардынарнасці і неабавязковасці, не робяць на глядача глыбокага эмацыянальнага і эстэтычнага ўздзеяння. Сустрэкаюцца ў рэжысёрскіх рашэннях сур'ёзныя пралікі і памылкі ў сацыяльным, ідэйным асэнсаванні нашай рэчаіснасці. Тут дарэчы напамінь вядомае ленінскае выказанне аб тым, што ўсёкае адступленне або нават прымяненне сацыялістычнай ідэалогіі ёсць тым самым узмацненне ідэалогіі нам чужой.

Сцэнічнае мастацтва — адзін з баявых участкаў ідэалагічнага фронту, важны сродак фарміравання маральнага аблічча савецкіх людзей. І таму толькі высокі прафесіяналізм і ідэйная сталасць даюць магчымасць мастаку быць вясчальнікам свайго часу, выхоўваць глядача на сапраўды мастацкіх узорах рэалістычнай творчасці.

ПА ЗАКОНАХ ПРЫГАЖОСЦІ

Сярод многіх праблем пабудовы новага грамадства У. І. Ленін вялікую ўвагу ўдзяляў сацыяльным задачам горадабудаўніцтва, карэннага палляпшэння жыллёвых умоў і перабудове быту працоўных. Маладая Савецкая дзяржава толькі становілася на ногі, прыходзілася непакоіцца аб самым надзённым, але ўжо тады Ільіч гаварыў архітэктарам: «Так бы хацелася, каб наша Масква, ды і ўсе іншыя гарады былі вясёлымі, радаснымі, сонечнымі, каб скрозь і ўсюды кіпеў жыццё, каб можна было адпачыць рабочама і яго сям'і пасля цяжкага працоўнага дня». І падкрэсліваў другое: «Трэба,

каб і вуліца выхоўвала шырокую масу, далучаючы іх да культуры, а для гэтага і вуліцы павінны быць прыгожымі і прыбратымі».

Савецкія архітэктары заўсёды паматаюць гэтыя выдатныя ленінскія словы, якія сталі для нас праграмным заветам, сказаў у сваім выступленні старшыня прэзідыума праўлення Саюза архітэктараў Беларусі І. І. Боўт.

Архітэктурны вобраз нашых гарадоў і вёсак — такая ж састаўная частка савецкай культуры, як і мастацкія вобразы літаратуры, музыкі, жывапісу і іншых мастацтваў. Аднак, ствараючы па законах прыгажосці «другую прыроду», рукатворную, праекціроўшчыкам прыходзіцца вырашаць важныя сацыяльныя праблемы — фарміраваць рацыянальную прасторавую структуру асяроддзя, клапаціцца аб арганізацыі працэсу працы, быту і культурнага развіцця чалавека.

Прыгажэйшымі і лепшымі сталі за апошнія гады нашы гарады і вёскі. Паспяховаму правядзенню ў жыццё ленінскіх заветаў аб жыллі для працоўных, надзвычайнаму размаху горадабудаўніцтва садзейнічаў, напрыклад, пераход на прамысловы рэйкі домабудавання. Для ўсяго фронту архітэктары, пачынаючы з рэгіянальнай планіроўкі, распрацоўкі генеральных планаў паселішчаў і канчаючы ўзвядзеннем асобных будынкаў, характэрны ўздым якасці праектавання і будаўніцтва.

Складзены праекты забудовы цэнтраў многіх гарадоў, ансамбляў іх галоўных вуліц і плошчаў. Гордасцю працоўных рэспублікі стаў Мінск. «Гэта горад, які захапляе адзінствам і цэласнасцю архітэктурнай задумкі, сучаснай планіроўкай, добраўпарадкаванасцю і чысцінёй вуліц, зялёнымі масівамі», — сказаў аб нашай сталіцы, уручаючы ёй ордэн Леніна і медаль «Залатая Зорка», таварыш Л. І. Брэжнеў.

Ужо многія гады ў рэспубліцы ажыццяўляецца шырокая праграма комплекснага праектавання і будаўніцтва эксперыментальна-лакальных гаспадарак і пасёлкаў. Вядзецца планамерная перабудова існуючых сельскіх паселішчаў і ўзвядзенне новых. Вельмі многае ў гэтым напрамку ўжо зроблена.

Але і тут, як і ў іншых галінах архітэктурны, гаварылі выступаўшы, ёсць нямаюча недаробак. Не ўсюды яшчэ пастаўлены заслоны шэрасці і безаблічнасці ў забудове. Не заўсёды адпавядае патрабаванням дня і ўзровень вырашэння сацыяльных праблем архітэктурны. Ленінскія прынцыпы яе развіцця патрабуюць удумлівага, патрабавальнага падыходу архітэктараў да сваёй творчасці.

Аб неабходнасці свята выконваць ленінскі наказ аб цеснай сувязі мастацтва з жыццём, шырэй і больш разнастайна паказваць савецкую рэчаіснасць, рабіць больш актыўны ўплыў на фарміраванне духоўнага аблічча будаўнікоў камунізму гаварыў, звяртаючыся да прадстаўнікоў творчых саюзаў, намеснік начальніка Палітычнага ўпраўлення Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі палкоўнік М. П. Ермалаеў.

Удзельнікі сумеснага пленума аднадушна прынялі прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту КПСС. У ім дзеячы беларускага мастацтва і культуры запэўнілі родную партыю ў тым, што для іх няма нічога важнейшага, чым быць кроўна звязаным з усім шматгранным жыццём савецкага народа, ленінскай партыяй, аддаваць ім свой талент і ўменне.

БЕЛТА.

ГЕНИАЛЬНЫМ МЫСЛИЦЕЛЯМ І РЭВАЛЮЦЫЯНЕРАМ

У цэнтры горада-героя Мінска, ля будынка Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі, 17 красавіка ўрачыста адкрыты помнікі-бюсты геніяльным мысліцелям і рэвалюцыянерам, правадырам сусветнага пралетарыяту, заснавальнікам марксізму-ленінізму К. Марксу і У. І. Леніну.

У сонечны веснавы дзень, напярэдадні 110-й гадавіны з дня нараджэння У. І. Леніна, тысячы мінчан прыйшлі на мітынг, прысвечаны знамянальнай падзеі. На імправізаванай трыбуне таварышы П. М. Машэраў, І. Я. Палякоў, В. А. Гвоздзеў, М. І. Дземянцэй, Ю. Б. Колакалаў, А. Т. Кузьмін, М. І. Лагір, У. А. Мікуліч, Я. П. Нікулкін, Л. С. Фірысаняў, І. Ф. Якушаў, У. Е. Лабанок, ветэраны партыі, прадстаўнікі калектываў працоўных.

Мітынг адкрыў першы сакратар Мінскага гаркома КПБ Г. Г. Барташэвіч.

Слова атрымлівае кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі таварыш П. М. Машэраў.

Памяць чалавецтва, сказаў ён, захоўвае нямала вялікіх імён. Але не было ў гісторыі такіх выдатных асоб, як Карл Маркс і Уладзімір Ільіч Ленін. Іх тытанічныя думкі падобна

на пуцяводную зорку ярка высвечвалі і высвечваюць усім абяздоленым і прыгнечаным шырокую дарогу да свабоды і шчасця, роўнасці і брацтва.

Іх гераічнае жыццё, напоўненае безалаветным служэннем справе вызвалення ўсіх працоўных ад сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту і без астатку аддадзенае барацьбе за іх карэнныя інтарэсы, аднолькава дарагое і блізкае нам, савецкім людзям, кожнаму сумленнаму чалавеку на зямлі.

Імя Леніна, працягваў П. М. Машэраў, аб'яднана разам з імем Маркса для абзначэння адзінага і непадзельнага вучэння рабочага класа — марксізму-ленінізму, якое, гаворачы словамі таварыша Л. І. Брэжнева, з'яўляецца кіраўніцтвам да дзеяння для ўсіх камуністаў, для ўсіх рэвалюцыянераў. Нягаснучыя ідэі вялікіх зодных новага свету — вось той кампас, па якому мы ідзем наперад, тая веча жывая крыніца, з якой мы пастаянна чэрпаем мужнасць і аптымізм, непакісную веру ў свае рэвалюцыйна-стваральныя сілы, волю да перамогі.

Па даручэнні Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі П. М. Машэраў адкрыў помнікі геніяльным тэарэтыкам пралетарскай рэвалюцыі і сацыя-

лістычнага пераўтварэння грамадства, палымяным барацьбітам за камунізм, за шчасце ўсяго чалавецтва — Карлу Марксу і Уладзіміру Ільічу Леніну.

Вялічна гучаць Дзяржаўныя гімны Савецкага Саюза і Беларускай ССР. Перад позіракам прысутных паўстаюць гарача любімыя вобразы геніяльных мысліцеляў і рэвалюцыянераў.

На мітынг выступілі член КПСС з 1917 года У. А. Вавэраў, матарыст-выпрабавальнік Мінскага матарнага завода Герой Сацыялістычнай Працы І. Я. Парфененка, дырэктар саўгаса «Новы» Мінскага раёна Т. С. Запольская, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, народны пісьменнік рэспублікі І. П. Шамякін, аспірант БДУ імя Леніна М. В. Жаўно.

Кожны камуніст, працоўны ўсяго свету, адзначалі выступаўшыя, беражна захоўваюць у сваіх сэрцах неўміручыя вобразы правадыроў сусветнага пралетарыяту, з велізарнай цікавасцю вывучаюць іх жыццёвыя і рэвалюцыйныя пошукі, спасцігаюць глыбіню і веліч іх ідэйна-тэарэтычнай скарбніцы.

...Гучаць рэвалюцыйныя песні і маршы. Да помнікаў-бюстаў ускладаюцца кветкі.

БЕЛТА.

У ПР О М Н Я Х В Я С Н О В А Г А С О Н Ц А

Ёсць многа свят. І вялікіх, усенародных, — над імі ўрачыста пльывуць на хвалях музыкі яркія чырвоныя палотнішчы і словы, словы, у якіх звіняць, вызвоньваюць нябачныя ніткі, што лучаць гэты дзень з гісторыяй, з мінулым. І — асаблівых, ахутаных чыйсьці светлай радасцю, у якой — і пя-

хі, даверлівы расказ аб пражытых гадах, аб перажытых нягодах і шчаслівых мінутах далучанасці да ўсеагульнай справы. «Напярэдадні» (К. Касмачоў), «Першыя дэкрэты» (М. Савіцкі), партрэт Я. Купалы (А. Бембель), «Ленін з дзяўчынкай» (З. Азгур), «Аднаваскоўцы» (М. Апіён), «Каманда-

На адкрыцці рэспубліканскай мастацкай выстаўкі «Ідэі Леніна жывуць і перамагаюць».

рэшапты зорак, і крылатыя сцежкі галубоў, і цёплы дотык сяброўскай рукі...

І ёсць свята з усіх свят. Красавікі! Новая сустрэча з вясной — з вясновым днём, у які нарадзіўся Ленін. А гэта значыцца — новая сустрэча з Леніным.

Мы рыхтуемся да гэтай сустрэчы. Кожны па-свойму. Усе — з трапяткім чуццём непаўторнасці яе: у першы раз, ці ў дзесяты, ці ў пяцідзесяты... Рэпартажы: пляцігодка выканана! Клопат: пачынаем сябу! Клятвы: адстаім мір! Падарункі: кнігі, канцэрты, выстаўкі...

Выстаўка, прысвечаная 110-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, адкрылася пад дэвізам: «Ідэі Леніна жывуць і перамагаюць». Экспазіцыю склалі творы жывапісу, скульптуры, графікі, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і мастацтва плаката.

— Усё, чым багатае мастацтва рэспублікі, усё лепшае з та-

ванне брыгады імя Шчорса» (Н. Шчасная), «Васіль Быкаў» (Г. Мурамцаў), «Восенская сімфонія» (В. Грамыка), «Мой свет» (В. Сумараў), «Песні працавітасці» (У. Басальга), «Бераг стрыжоў» (Г. Вашчанка)...

Падыходжу да адной з новых работ: «Ваенна-рэвалюцыйны партыйны цэнтр»... Твары — не, не суровыя! гэта водбліскі суровага часу на іх — амаль усе павернуты да нас. У кожным — спрасаваная сіла перакананасці. Здаецца, гучаць пытанні, з якімі кожны звяртаецца да нас, сучаснікаў сённяшняй рэчаіснасці. Гучаць патрабавальна, зацікаўлена...

— Што вы можаце сказаць пра сваю новую работу? — пытаюся ў аўтара, народнага мастака СССР Міхаіла Савіцкага. — А што казаць? Работа завершана, яна цяпер сама расказвае пра сябе... — ён ташыць на твары лёгкую ўсмешку.

НА СУСТРЭЧУ З ВОБРАЗАМ ПРАВАДЫРА

Усеўзрастаючую цікавасць праяўляюць жыхары Мінска і госці горада-героя да разгорнутай у залах Палаца мастацтваў выстаўкі беларускага выяўленчага мастацтва «Ідэі Леніна жывуць і перамагаюць», якая прысвечана 110-годдзю з дня нараджэння правадыра рэвалюцыйнага пралетарыяту.

З творами жывапісу, скульптуры, графікі, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, якія

адлюстроўваюць неўміручы вобраз Леніна, трыумф яго жыццесцявардальных ідэй, сённяшні шчаслівы дзень нашай Савецкай Радзімы, пазнаёміліся ўжо тысячы наведвальнікаў з гарадоў і вёсак Беларусі, Кіева, Хабараўска, Ростова — на — Доне і іншых куткоў краіны, зарубежных госці.

16 красавіка выстаўку агледзеў кандыдат у члены Паліт-

бюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. М. Машэраў. З раздзелаў экспазіцыі яго азнаёмілі старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. А. Грамыка, экскурсаводы Палаца мастацтваў.

П. М. Машэраў гутарыў з дзеячамі культуры аб шляхах далейшага развіцця беларускага выяўленчага мастацтва.

БЕЛТА.

МАЙСТРЫ МАСТАЦТВАЎ — ІЛЬЧУ

Выступленнем народнага пісьменніка Беларусі І. Шамякіна 14 красавіка ў зале Белдзяржфілармоніі пачаўся ўрачысты вечар творчых саюзаў, прысвечаны 110-й гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна. З творами аб вялікім правадыру, партыі, Радзіме пазнаёмілі прысутных беларускія пісьменнікі, кампазітары, вядучыя артысты рэспублікі.

У гэты вечар прагучалі песні Ю. Семянкі і І. Лучанка, Я. Глебава і У. Алоўнікава, вершы М. Танка, М. Лужаніна, К. Кірзенкі і іншых паэтаў. Лаўрэат міжрэспубліканскага конкурсу І. Шуміліна выканала адзін з любімых твораў Уладзіміра Ільіча «Апасіянату» Л. Бетховена.

Літаратурна-музычны канцэрт стаў своеасаблівай творчай спрэчкай майстроў мастацтваў рэспублікі напярэдадні юбілею вялікага правадыра.

БЕЛТА.

... І паўстае вобраз Ільіча

Ва ўсёй разнастайнасці, багаты і непаўторнасці чалавечых рыс паўстае перад намі вобраз Уладзіміра Ільіча Леніна з тых шматлікіх выставаў, якія арганізаваны Дзяржаўнай бібліятэкай імя У. І. Леніна ў гонар 110-годдзя з дня нараджэння заснавальніка нашай партыі і дзяржавы.

Работы Уладзіміра Ільіча, шматлікія часопісныя публікацыі, брашуры, кнігі, якія расказваюць пра жыццё, палітычную і дзяржаўную дзейнасць правадыра пралетарыяту, пра яго прызнанне ва ўсім свеце, прадстаўлены на стэндах выставаў «Ленінская тэорыя імпрэрыялізму і сучаснасць», «Ленінскія ідэі прадунцыйнасці працы і сучаснасць», «Народы свету пра У. І. Леніна», «У. І. Ленін і рэлігія», «Дзень памяці У. І. Леніна», «Прыжыццёвыя выданні твораў У. І. Леніна», «У. І. Ленін і Беларусь»...

Літаратурная Ленініяна

Часопісы, кнігі, зборнікі, у якіх упершыню друкаваліся творы беларускіх літаратараў пра У. І. Леніна, экспануюцца зараз на дакументальнай выстаўцы «Беларуская літаратурная Ленініяна», якая адкрылася ў Доме літаратара і прысвечана 110-й гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна.

Арганізатары выстаўкі — бібліятэка Саюза пісьменнікаў БССР і Цэнтральны дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва рэспублікі — падобралі выданні, у якіх можна знайсці першыя нарысы, апаўднёныя вершы пра Ільіча, напісаныя ў розныя гады Я. Купалам, Я. Коласам, П. Трусам, П. Броўкам і іншымі беларускімі пісьменнікамі і паэтамі.

Ёсць на выстаўцы спецыяльны раздзел пісьменніцкай рукапісаў з іх асаблівых фондаў, якія захоўваюцца ў архіве-музеі.

М. Савіцкі. Ваенна-рэвалюцыйны партыйны цэнтр. (Злева направа) Сталін, Бубнаў, Дыбенка, Падовойскі, Антонаў - Аўсееў, Ленін, Дзяржынскі, Крыленка, Свардлоў.

го, што зроблена намі амаль за трыццаць гадоў, прадстаўлена сёння, — гаворыць народны мастак БССР Яўген Зайцаў. — Уладзімір Ільіч Ленін... Не тэма ў мастацтве звязана з гэтым імем, і гэтым імем звязана жыццё, творчасць кожнага з нас — яны асветлены ім. І таму вечнае — імкненне ўвасобіць дарагі вобраз у сваім творы, вечнае — жаданне выверыць ім свае мары, свой талент.

Работы, работы, работы! Яны як даўня знаёмыя вядуць то гучны, усхваляваны, то ці-

Хацеў паказаць тых людзей, якія былі з Леніным, якія працавалі з ім разам. Гераічныя будні рэвалюцыі, акрыленыя словам правадыра... За імі — праца, праца Леніна, праца многіх і многіх!

Ёсць розныя свята. Гэтае — самае дарагое. За вокнамі і тут, на карцінах і графічных лістах, ззяе сонца, вясновае сонца, якое адагрэе зямлю, — і завітучы сады, і загамоніць шчодрая ніва, і — басаножкі — пабегуць насустрач цёплым промням і будучыні дзеці.

Таіса БОНДАР.

Пішучь пра Леніна паэты...

Аўтары гэтай прыгожа, з густам аформленай кнігі — паэты, прадстаўнікі розных творчых пакаленняў савецкай шматнацыянальнай літаратуры. Рускія і ўзбекі, украінцы і латышы, грузіны і армяне — усё гэта са старонак зборніка «У. І. Ленін у паэзіі народаў ССР» гавораць аб самым чалавечым чалавеку на зямлі, аб яго велічнасці і ў той жа час надзвычайнай сціпласці, прастаце. У гэтым шматгалосым хоры добра чуваць і слова беларускіх літаратараў — Якуба Коласа, Пётруся Броўкі, Арназда Куляшова, Максіма Танка, Рыгора Барадуліна, Анатоля Вярцінскага ў перакладзе на рускую мову.

Кніга «У. І. Ленін у паэзіі народаў ССР» папоўніла ленінскую бібліятэчку, якую выдавецтва «Художественная литература» выпусціла да 110-годдзя з дня нараджэння правадыра.

Крэмль, Леніну...

Сціплыя, простыя, але на дзіва шчырыя радкі... У іх — гатоўнасць абараняць заваёвы рэвалюцыі, змагацца з яе знешнімі і ўнутранымі ворагамі, з таксама прыкласці ўсе намаганні для таго, каб пабудаваць камуністычнае грамадства. А яшчэ — пакладанні моцнага здароўя, хутчэйшага выздараўлення Уладзіміру Ільічу, самаму дарагому, самаму чалавечнаму чалавеку. Гэта — шматлікія пісьмы, тэлеграмы, пасланні, адрасаваныя працоўнымі ў Маскву, Крэмль. Яны прыходзілі з усіх куткоў нашай краіны і з-за мяжы. Пісалі правадыру і беларусы.

У кнігу «Пісьмы працоўных Беларусі У. І. Леніну», якую толькі што выпусціла ў свет выдавецтва «Беларусь», увайшлі гэтыя унікальныя сведчанні свайго часу, якія гавораць аб усенароднай любові да Ільіча, аб цеснай згуртаванасці народа вакол Леніна і Камуністычнай партыі.

У кнізе — 261 дакумент. У параўнанні з папярэднімі выданнямі, у гэтае — трэцця, дапоўненае і выпраўленае — уключана дадаткова 20 пісем, тэлеграм, знойдзеных нядаўна.

ПЛАНЕТА ГАВОРЫЦЬ З ЛЕНІНЫМ

Уладзімір ГОЛЕУ

БАЛГАРЫЯ

ІНТЫМНАЕ

Уладзімір Ільч!
Пад Пірынам,
калі я нарадзіўся,
мяне
тваім рускім прывецілі імем
не з надзеяй на ўладу, о не!

А далі мне яго,
каб заўсёды
чуў адказнасць за ўручаны лёс,
каб праз радасці
і праз нягоды
я імя незаплямленым нёс.

Пераклаў Н. ГІЛЕВІЧ.

Габар ГАРАІ

ВЕНГРЫЯ

НЕВЯДОМЫ
З РАЗЛІВА

На даўнім здымку —
нейчае аблічча.

Я ж раптам адчуваю,
хоць не ведаю, чаму,
што гэта—ён,—
Няхай мяне пакліча,
пайду за ім,

паверыўшы яму.

Звычайная на ім касаваротка,
а брыль высокі прыкрывае лоб.
Як і ў рабочага —
клінком бародка,
з усмешкай вусны
зіхаецца святлом.

Яго вачэй я пазнаю прыкмету,
што азараюць цеплынёй усіх.

Адразу здагадаўся—
ЛЕНІН гэта,
і хоць парык на галаву надзеты,
а воблік родны
для людзей сваіх.

Так, гэта ён!
Бо праўда класа
праменіць сёння
з тых далёкіх дзён.
Навекі зліўшыся з рабочай масай,
штурмуе ён апошні рубікон.

Цяпер я ведаю:
такім падобным Ленін
сустрэнецца не раз
удзень ці ўноч.
І будуць сцёрты ўсіх
сумненняў цені
святлом

яго даўно знаёмых воч...
Ён не адступіць!
Сцяг свой не уроніць,
калі здалёк нахлыне цемра зноў.
Зірне на нас —
і змрок увесь разгоніць,
і сэрца вернасці
раскрые для сяброў.

Пераклаў М. ХВЕДАРОВІЧ.

Хасэ Ірэнэ ВАЛЬДЭС

КУБА

ЛЕНІН
СЯРОД ЖЫВЫХ

Памяць аб людзях такіх,
што ўзвышалі народы,
ў сэрцы мяну я заўсёды,
Ленін вышэй і за іх —
Ленін сярод жывых,
там, дзе прымуў і прыгнёт,
там, дзе наступнага ўсходы,
яснага сонца ўзыход,
там, дзе ўступае народ
ў светлае царства свабоды.

У родных краях селянін,
марксізм — гэта плуг ягоны.

Адданы зямлі сваёй сын,
права ён мае адзін
на рэкі свае і загоны.
А Леніна імя нанова
паўсюль прамяніцца гатова
і свеціцца зблізі і здаля.
Напелі мне кожнае слова
Гісторыя і Зямля.

Пераклаў С. ГАЎРУСЕУ.

Фларэнца АЛБУ

РУМЫНІЯ

У СМОЛЬНЫМ

У кабінцеце Леніна
У Смольным
Крэслы вакол стала
У чаканні крыху адсунуты,
Быццам тыя,
Што іх займалі,
Недзе выйшлі
І хутка вернуцца.

На канапе тэлеграфіст
Прыдрамаў
У прамежку паміж тэлеграмамі,
Спіць, як тое дзіця,
Падлажыўшы далонь пад шчаку
І прыгрэўшы той сон шынялём.
Ён у сне усміхаецца,
Твар ягоны ў сне маладосцю асветлены.

Ды спыняецца Ленін
Ля стала з апаратам Морзе.
Глянуў на хлопца, заўважыў усмешку
І таксама ўсміхнуўся.
І выйшаў ціха-ціха,
Каб яго не будзіць.

Ленін стаяў на вахце.
А ў шыбіны Смольнага
Біў вецер Кастрычніка.
І зноў цішыня.
Крэслы вакол стала
Гутараць у чаканні.
Толькі чуюцца голас Леніна,
Яго энергічныя крокі —
Ва ўсім тут яго прысутнасць.
Даносіцца з вуліцы голас гармоніка,
Прыглушаны говар,
І песня, вялікакрылы арол,
Што вырвалася з цішыні.
Кастрычніцкі вецер,
Песня,
І вахта бяссонная
У першыя дні
У Смольным.

Пераклаў К. КАМЕЙША.

Шыме ВУЧЭЦІЧ

ЮГАСЛАВІЯ

ЗОРКА ЛЕНІНА

Ты паўсюль узыходзіш:
На зямлі, на небе, у вершах.
Кожны жыхар планеты
Адразу цябе пазнае.

Гучаць на розных шыротах
Твае крылатыя песні.
Цябе называюць людзі:
Вялікае сэрца міру.

Пры сонечным ззянні
І ў цемры паўночнай
Ты служыш арыенцірам
Тым, хто паверыў табе.

Наяве і ў смелых марах,
І ў снах, і ў жыцці
Пульсуе, нібыта аорта,
Святло тваіх думак, ідэй.

Хіба вочы Сусвету,
Вочы ўсяго чалавецтва
Не зліліся ў адзінае вока,
У твай прамяністы пагляд?

Хіба нашчадкі нашы
І нашых дзяцей калыскі
У час, імклівы і бурны,
Тваім не сагрэты цяплом?

Песня твая ажывае
У нашых дзецях маленькіх,
Што крочаць насустрач жыццю
З чыстай дзіцячай усмешкай.

Песня цябе сустракаюць
У школах, садах, на заводах,
Людзі нашай планеты
Песню тваю пяюць.

Асветлены ззяннем тваім
Араты, рабочы, воін.
Ты, зорка Леніна,
Выпраменьваеш сонечны мір.

Паўсюль — вочы твае,
Паўсюль — дзеці твае,
Паўсюль — сіла твая,
Вялікае сэрца міру,
Вялікае сэрца планеты!

Пераклаў Ю. СВІРКА.

Блас дэ АТЭРА

ІСПАНІЯ

ЛЕНІН

Ленін:
Страх багацеяў,
Бедны — з каленяў,
Людзям адданасць.

Ленін:
Погляд дапытлівы:
Бачыць бясплённасць
Рэлігіі і догм.

Ленін:
На снезе касцёр,
Палемік шуганне,
Жалезная воля.

Ленін:
Захаду страх,
Расіі з'яўленне,
Адзінства зямлі —
Ленін!

Пераклаў С. ГАЎРУСЕУ.

Магнайт БЛЭК

ЗША

ЛЕНІН

Бачу цябе над палямі
Залітай сонцам пшаніцы,
Твой сілуэт
Праступае
праз навальнічныя хмары
Заводскіх дымоў.

Ты вялікі, задумны, як строма.
Упэўнены крок твой і важкі, —
Ідзеш і трымаеш плуг свой магутны,
Каб планету пераараць.
Узнямай жа хутчэй, о Ленін,
Дрымотныя скібы
Зямель,

што чакаюць сяўбы!

Пераклаў В. ЗУЕНАК.

Мігель АКАМПА

УРУГВАЙ

ЛЕНІНУ

Мы вомнім пра цябе, таварыш Ленін.
Мільёны
паслядоўнікаў тваіх
нясуць нязгасную паходню
тваіх задум.
У муках векавых
зямнога пекла
тваё, што ўсё перамагае, слова
жыццё ўдыхае ў бедных і галодных:
яно — іх герб,
яно — іх гімн і сцяг,
і кліч да барацьбы.
Таварыш Ленін, прычаканне хутка.
Там, дзе раней

на хісткай глебе
не ўстойвала ніводная будова,
спасцігнуўшы тваю навуку, людзі
палацамі аздобілі зямлю.
Таварыш Ленін, блізіцца святанне.
Амерыцы Лацінскай ранак блішча.
Гучнее наступ
і цвярдзее крок
разгневанай калоны паднявольных.
І ззяе ў першых праблісках зары
сцягоў тваіх раскрытых пунсовасць.

Пераклаў У. ПАЎЛАЎ.

Петэр ШУУТ

ФРГ

ХВАЛА
РЭВАЛЮЦЫІ

Калі хочаш мець новы дом,
дом ты зруйнаеш стары.
А не ўзараўшы поле,
як вырасціш ты пшаніцу?

Той жа, хто хоча міру,
павінен змагчы вайну.
Толькі спачатку змагчы,
выкараніць павінен
голад, несправядлівасць,
чорную сквапнасць хцівых.

Уладарамі
сядзелі багі:
голад, разбой і нажыва.
Даволі ўладарыць, багі!
Выб'ем з-пад вас
нябесныя троны!

Даволі маліцца багам,
будзем маліцца свабодзе:
богаслужэнні — ёй!
Мы заплануем дзівосы,
узвысімся мы любоўю
не да багоў, —
да людзей!

Голад,
з якім не справіўся бог, —
сканаў,
і паслугачка багатых —
беднасць—
сканала.

Надзея сышла з нябёс,
імя ёй —
Наступнасць,
імя —
Камунізм.

Хай селяцца ў сэрцах яны,
хай селяцца ў кожным доме.
Пераклаў М. СТРАЛЬЦОУ.

Йерт ГЛЕНТАУ

ШВЕЦЫЯ

ЛЕНІН

Ленін-рэвалюцыянер,
не мог дазволіць сабе
лішняю партыю ў шахматы,

бо гульня адймае час
і прытамляе думкі.

Ленін на чале рэвалюцыі
адказаў сабе ў задавальненні
лішні раз праімчаць па ільду на каньках,

бо сілы для працы патрэбны,
а пасля марознага паветра хіліць на сон.

Ленін, змагаючыся за рэвалюцыю,
сказаў аднойчы,
што не можа сабе дазволіць
слухаць музыку вельмі часта,
бо музыка расслабляе —
і хочацца гледзіць людзей па галоўках,
за тое, што сумелі,
жывучы ў пекле, ствараць цудоўнае...

Але палец дасі — рука ў небыспецы.

Рэвалюцыя — не час для сентыментаў.
Пераклаў А. ГРАЧАНИКАУ.

«Я К ПІСАЦЬ ПРА ЛЕНІНА ЗАРАЗ?» Пра вялікае жыццё і гіганцкую працу думкі і пауцця?

Час вымагае не пераказу вядомых успамінаў, не нанізвання больш ці менш агульных слоў. Трэба адкрываць Леніна ў сённяшнім, у вобразах, розумах і справах сучаснікаў, раскрываць ленінскую любоў да чалавека, нязменны клопат пра яго самога і ягоную краіну, бачанне далёка наперад, за пераваламі падзей і часу... — упэўнен Максім Лужанін, паэт, у творчасці якога ленінская тэма раскрываецца шырока і з добрым поспехам, асабліва ў 60—70-я гады, і не толькі ў паэзіі, але і ў публіцыстыцы, і ў крытыцы. Маём на ўвазе артыкулы «Пры вытоках будучыні» і «Ленінскія старонкі ў Янкі Купалы» пра пераклад ім паэмы «Ленін» украінскага пісьменніка В. Палішчука, надрукаванай у студзеньскай кніжцы часопіса «Полымя» за 1924 год і пра верш «Пазвалі вас». У горкія дні развітання з правадыром з'явіліся паэмы «Ленін» М. Чарота, «Чырвона-чорная жалоба» З. Бядулі, вершы А. Гурло, Я. Журбы, П. Труса, А. Дудара. Найбольшай пранікнёнасцю, непаўторным каларытам, вострым драматызмам вызначаюцца ўсё ж паэмы. У іх, першых беларускіх паэмах аб Леніне, яскрава выявілася нацыянальная адметнасць слова і вобраза пры абмалёўцы асобы такога маштабу і значнасці, узровень майстэрства аўтараў. Не маючы тады яшчэ ні вопыту паэтызацыі рэальнага героя гісторыі, ні ўспамінаў, з якіх можна запазычыць неацэнныя факты і дэталі, ні літаратурных узораў, роўных творам Маякоўскага і Горкага, беларускія паэты-першапраходцы знаходзяць апірышча ў народнай свядомасці, ва ўспрыманні простых людзей, працоўнымі Беларусі правадыра рэвалюцыі, што дала ім зямлю, волю, мір і магчымасць самім вырашаць свой лёс. У гэтых паэмах багата шчырасці, душэўнай цеплыні, што ідзе ад людскіх сэрцаў, чуйных да праўды і дабрны. Можа, і сіла іх у тым, што пра Леніна гавораць і турбуюцца тут не палітыкі, не дыпламаты, нават як бы і не самі паэ-

ты, а простыя непісьменныя сяляне, якія не вычыталі, не даведаліся з лозунгаў і плакатаў аб тым, хто такі Ленін, а адчулі, узялі гэта з жыцця, ад сваіх блізкіх, ад саміх вяскоўцаў, салдат, якім абрыдла ваяваць, што «без Леніна ні да парога»...

Адзін з першых раздзелаў паэмы «Ленін» М. Чарота знаёміць нас з яе асноўным персанажам.

У вёсцы бланітай,
Сярод васільноў-калоссяў
Жыве селянін Мікіта...

Ад сына-салдата ён упершы-

ножны край па свайму
веліч яго славіць.
А беларуская кабата
у шэрай вёсцы
ад прастаты і шчырасці сваёй
галашанне здароўскае

заводзіць,
пранізанае горам,
аплеганае вобразамі
старасвецкіх дзён,
як узор на паясах вясковых...

У 30-я гады набывае новыя абрысы тэма грамадзянскай вайны, рэвалюцыі і Леніна, умацняецца цікавасць да канкрэтна-гістарычных фактаў і падзей, эмацыянальна-рамантычная плынь у паэзіі, асабліва эпічнай, саступае месца рэалістычнаму адлю-

жэнню не ставала. Адсюль, відаць, такая прывязанасць аўтара да канкрэтных фактаў і абставін, боязь хоць бы малой долі фантазіі, вымыслу. У паэме «У тых дні» паказаны бег падзей ад лютага да Кастрычніка. Аўтар імкнецца да паслядоўнасці, гранічнай дакладнасці ў іх перадачы, указвае не толькі месяц, а нават і чысло, калі яны адбываюцца. Месца дзеяння — Петраград — цэнтр рэвалюцыі. Увага аўтара звернута, галоўным чынам, на тры моманты — падзеі, правадыр, масы, — пададзеныя ў іх лучнасці, арганічнай една-

народа мне дорагі» Ленін адказвае:

Я разумею вас.
Аднак заўсёды трэба добра помніць,
Што Беларусь не можа быць свабоднай
Без аб'яднання сіл усёй Расіі.
Вось для чаго мы, рускія, павінны

Падкрэсліваць свабоду аддзялення,
А ў вас у Беларусі, на Украіне —
Свабоду аб'яднання...

На жаль, П. Глебка не завяршыў задуманага дзве трылогіі аб Кастрычніку і яго значэнні для Беларусі, аб Леніне, чалавеку мыслі і дзеяння.

Новы этап у нашай літаратуры, што пачаўся ў сярэдзіне 50-х гадоў, азначаны ў творчасці многіх беларускіх паэтаў зваротам да ленінскай тэмы, да Леніна як правадара і чалавека выключнай маральнай чысціні, сумленнасці, душэўнага багацця і жыццёвай мудрасці. У 1956 годзе напісана паэма П. Броўкі «Заўсёды з Леніным». Задоўга да гэтага ён пераклаў на беларускую мову вядомую паэму У. Маякоўскага аб Леніне, многаму вучыўся ў рускага паэта, але ў раскрыцці тэмы пайшоў сваім шляхам. Гэтага вымагаў час, вялікая патрэбнасць адкрываць Леніна ў сучасным, сённяшнім нашым жыцці, у зменах, што адбываюцца ў свеце пад уплывам ленінскіх ідэй. Асабліва ўсхваляваў паэта ХХ з'езд нашай партыі, які сивердзіў неабходнасць павароту да ленінскіх норм маралі, законнасці і справядлівасці. Сэрцам і думкамі, гаворыць аўтар, ён і сам быў на тым з'ездзе і горача ўхваляў яго палажэнні і вывады. Здавалася, усё, што тварылася на з'ездзе, бачыў і чуў Уладзімір Ільіч, дапамагаў азначыць шлях у будучыню.

Паэма П. Броўкі аб Леніне эмацыянальная, у ёй нямала асабістага: успаміны маленства ў глухой беларускай вёсцы, дзе нарадзіўся, з яе бедамі і нястачамі, роздум над новым бытам і лёсам людзей, над сваёй дарогай у шырокі свет, у якім сёння вялікую сілу маюць ідэі і запаветы Леніна, дапамагаюць калоніям скідаць ланцугі няволі.

Усподы
Аб людзях ён дбае,
Сваіх не шкадуючы сіл.
Ён скрозь:

ЖЫВЕ МІЖ НАС ТЕНІЙ

ню пачуў пра Леніна, усім сэрцам палюбіў яго і з таго часу верыць толькі яму. Балюча раніць яго вестка пра хваробу, а потым і смерць Леніна.

Народна-беларускае тут не столькі ў асобных славесных вобразах тыпу «Ленін... сказаў... доўга жыць», што скрозь жалю і горчы вымаўляе Мікітаў сусед, а ў псіхалогіі герояў, у спосабе бачыць і перажываць, у прастаце, непасрэднасці і сардэчнасці, якія ўласцівы беларускаму народнаму характару.

У паэме З. Бядулі больш шырокія супастаўленні і паралелі з гістарычнымі і міфалагічнымі вобразамі мінулага, імкненне даць партрэт Леніна ў спалучэнні знешніх і ўнутраных адзнак («Абрысы чэрапа так дзіўна-велічавы, у ім тліцца дабро і бацькі і прарока, сталёвы гарт асілка-велікана і думы генія»...).

У паэме «Чырвона-чорная жалоба» сцвярджаецца непаўторнасць Леніна ў вяках, творцы новай эры. Як праўдзівы жыццёвы штырх, абагульненне і асабістае сведчанне пра тых горкія дні ўспрымаем многія мясціны твора. І асабліва гэту:

страванню нядаўняй гісторыі. У такіх умовах з'явіліся паэмы П. Глебкі «У тых дні» і «Мужнасць», эстэтычныя вартасці якіх яшчэ і сёння выклікаюць спрэчкі. Каб з большай пэўнасцю вырашыць іх, трэба ўлічваць асаблівасці літаратурнага працэсу той пары і спецыфічныя творчыя задачы паэта, які, дбаючы аб пашырэнні ідэйнага і тэматычнага дыяпазону тагачаснай беларускай літаратуры, уключыўся ў работу выключнай працаёмкасці і важнасці. Тады была задума ўзняцца на ўсесаюзную вышыню, узбагаціць беларускую літаратуру, пераважна сялянскую па тэматыцы, вобразамі зусім іншага маштабу і зместу. «Ленінскі вобраз — гэта вобраз героя рэальнага, канкрэтнага і сімвалічнага для эпохі.

Дакладнасць абмалёўкі вобраза тут павінна спалучацца з гранічнай шырынёй, абагульненасцю характарыстыкі, прыкладаў чаго не ведала гісторыя мастацтва папярэдніх эпох», — напіша П. Глебка намнога пазней у адным са сваіх артыкулаў.

Разуменне гэтага было і ў той час, але ўмення і вопыту

Паэмы «У тых дні» «Мужнасць» — важнае звяно ў распрацоўцы ленінскай тэмы, хаця ў іх, асабліва ў другой, ёсць мясціны занадта агульныя і рытарычныя. Паэмы — маналагічныя. Гэта — слова самога паэта аб тым, што яго ўсхвалявала. Нацыянальны элемент тут адчуваецца куды слабей, чым у папярэдніх творах. Але ў далейшай працы над тэмай П. Глебка паставіць мэтай — паказаць Кастрычнік на Беларусі, што ён і ажыццяўляў у драматычных паэмах «Над Бярозай-ракой», «Святы з Усходу». У апошняй дзейнічаюць Ленін, Мяснікоў, член франтовага камітэта і Мінскага Савета Азорыч, з якім мы знаёмы і па ранейшых творах.

Сустрэўшыся з Азорычам у Петраградзе, Ленін настойліва раіць, каб у Мінску, дзе блізка фронт і тысячы салдат, не было ніякага аднавання з абаронцамі вайны: цэнтрывамі, меншавікамі, Бундам. Ён звяртае ўвагу Азорыча на тое, як важна, побач з пытаннямі аб зямлі і міры, правільна разумець і вырашаць нацыянальнае пытанне. На рэпліку Азорыча: «Я — беларус. Правы майго

ВОБЛІК ДАРАГІ, НЕЗАБЫЎНЫ

У жыцці кожнага з нас бываюць хвіліны, калі асабліва востра і ясна адчуваеш прысутнасць Леніна. Здаецца, ён знаходзіцца тут жа, поруч з табой. Бачыш выразны, крыху ўсмешлівы позірк яго прыжмураных вачэй, чуюш дарагі, такі знаёмы голас. Гэта бывае тады, калі нешта значнае адбываецца ў жыцці тваім, калі разумеш, што тое добрае, што робіцца наўкол, магчыма толькі таму, што ён, самы чалавечы чалавек, найвялікшы геній планеты, некалькі дзесяцігоддзяў назад празорліва ўбачыў магчымасць пабудовы самага гуманнага ў свеце грамадства, у якім кожны адчувае сябе часцінкай адной дружнай сям'і.

Мы заўсёды з Леніным...

Правадыр, настаўнік і сябра.
Зборнік. На рускай мове. Мінск, «Беларусь», 1980.

Мы пастаянна адчуваем жыватворны ўплыў яго генія... Мы штодня сагрэты ягонай чалавечнасцю і чуласцю. І нам вечна вучыцца ў яго таму, як жыць, працаваць, як здзяйсняць і марыць. Хораша сказаў аб гэтым у паэме, якую так і назваў — «Заўсёды з Леніным», народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка:

Калі мы што творым, будзем,
У кожную хвіліну і міг,
Заўсёды мы Леніна чуюм
У думках, у справах сваіх.

Адчуць дарагі, незабыўны воблік Ільіча, далучыцца да ягоных спраў дапамагаюць нам шматлікія кнігі і фільмы пра Леніна. Яго вечна жывыя рысы ўваходзяць у нашу свядомасць з дакументальных кадраў кінахронікі і мастацкіх фільмаў, з палотнаў мастакоў і тых малюнкаў, што былі зроблены яшчэ пры жыцці правадыра.

Асабліва ж шмат у сэнсе

спасціжэння велічнасці ленінскага генія, разумення мудрасці і празорлівасці Ільіча, адчування самой атмасферы, у якой яму даводзілася жыць, працаваць і змагацца з цэрызмам і іншымі ворагамі рэвалюцыі, даюць успаміны непасрэдных удзельнікаў тых векапомных падзей, сведчанні саратнікаў Леніна, яго таварышаў па барацьбе. Ці не таму з такой цікавасцю быў сустрэты пяцітомнік «Успаміны пра Уладзіміра Ільіча Леніна», другое выданне якога завершана сёлета? А кнігі аналагічнага зместу — «Такім быў Ленін», «Пра Ільіча. Успаміны піцераўцаў», «У агні рэвалюцыйных гадоў», «Ленін — правадыр Кастрычніка», «Успаміны медыкаў пра У. І. Леніна» і іншыя, што выходзілі ў розныя гады, не залежаюцца на паліцах бібліятэк.

Сярод аўтараў гэтых выданняў нямала ўраджэнцаў Мінскай, Віцебскай і Гродзенскай губерняў. Як вядома, яшчэ ў 90-я гады мінулага стагоддзя разам з Іванам Бабушкіным — вучнем Надзеі Канстанцінаўны Крупскай, быў семнаццацігадовы рабочы Пуцілаўскага завода Пётр Грыбакін, што нарадзіўся на Віцебшчыне. Крыху пазней юнак — беларус увайшоў у рабочы гурток, якім кіраваў Уладзімір Ільіч. Поруч з Леніным працавалі П. Лепяшынскі, В. Слуцкая, Д. і К. Басалыгі,

П. Залуцкі і іншыя вядомыя рэвалюцыянеры, родная беларуская зямля для якіх на ўсё жыццё засталася самай дарагой і блізкай.

І вось успаміны многіх нашых землякоў сабраны пад адной вокладкай. Кніга «Правадыр, настаўнік і сябра», якая носіць падзагалолак «Успаміны ўраджэнцаў Беларусі аб У. І. Леніну», выйшла ў выдавецтва «Беларусь».

Трэба адразу сказаць: выхад гэтага зборніка напярэдадні 110-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна — значная падзея ў культурным жыцці вёскупблікі. Карпатлівую работу па яго складанні правялі Э. Забродскі і Э. Карніловіч, кантраляваў яе Інстытут гісторыі партыі пры ЦК КП Беларусі — філіял Інстытута марксізму - ленінізму пры ЦК КПСС.

Правадыр, настаўнік, сябра... Перад намі паўстае жывы, паўнакроўны вобраз мудрага дзяржаўнага дзеяча, непакіснага рэвалюцыянера, прынцыповага марксіста, даведанага кіраўніка, шчодрога душой чалавека. Такім быў Уладзімір Ільіч. Менавіта такім і бачыцца ён са старонак кнігі. Аптымістам, праўдалюбам. Мудрым і простым адначасова, геніяльным і на дзіва зямным...

Матэрыялы ў зборніку, як правіла, размешчаны ў храна-

лагічнай паслядоўнасці. Ёсць сярод іх і такія, што публікаваліся нядаўна, некаторыя ўжо даўно сталі бібліяграфічнай рэдкасцю, асобныя пададзены ў скарачаным выглядзе. Разам жа ўзятыя, яны — своеасабліва дакументальная аповесць, што дазваляе больш-менш поўна прасачыць жыццё Леніна ў вызначальныя моманты гісторыі, адчуць яго кіпучую энергію, акунуцца ў атмасферу вострай рэвалюцыйнай, палітычнай і ідэалагічнай барацьбы.

Асабліва прывабліваюць тых успаміны, аўтары якіх не проста гавораць аб асобных, часам, нават выпадковых сустрэчах з Ільічом, а расказваюць пра яго як пра рэвалюцыянера, правадыра, дзеяча, мысліцеля, сем'яніна. Звычайна, гэта сведчанні тых, хто доўга працаваў з ім поруч.

У першую чаргу сюды варта аднесці успаміны П. Лепяшынскага, аб'яднання ў некалькі самастойных раздзелаў. «На рубяжы двух стагоддзяў», «Уладзімір Ільіч у турме і ссыльцы», «Прадбачанні Ільіча», «Мае апанія сустрэчы з Ільічом» — тут не столькі свайго, асабістага, колькі таго, што выкрышталізавалася за доўгія гады сумеснай работы, назіранні, якія даюць магчымасць нам, нашчадкам, не проста даведацца пра нешта новае з біяграфіі Леніна, а адчуць сам стыль ленінскай

У В'етнаме — в'етнамец,
Фелах там, дзе коціцца Ніл.

Ленін як асоба і дзеяч непаўторны, але кожны з нас павінен імкнуцца да таго, «каб стацца хоць кропляй малою падобнымі да Ільіча».

На новым этапе нашай літаратуры з'явілася нямала вершаў, прысвечаных Леніну, — Астрэйкі, Грахоўскага, Шушкевіча, Русецкага, Віткі, Танка, Гілевіча, Бачылы, Барадзіна, Вярцінскага, якія істотна дапаўняюць сказанае ў паэмах, сцвярджаюць магчымасці лірычнага спосабу раскрыцця гэтай велічнай і, па сутнасці, эпічнай тэмы.

Ніхто з беларускіх паэтаў старэйшага пакалення не сустрэўся з Леніным, не ведаў яго асабіста. Але іх юнацтва шчасліва супала з «залатым раннем» Савецкай краіны, з усім, што рабілася на пачатку новай эры, асветленай імем Леніна. Таму заўсёды была ў іх унутраная, душэўная патрэба пісаць пра гэта і заўсёды паўставала пытанне, як пісаць.

У паэмах і крытычных выступленнях М. Лужаніна сцверджана перспектыўная думка, што мастак мае права на вымысел і ў сваіх творчых пошуках можа смела абапірацца на жывыя сведчанні і фантазію народа, нават, на легенды, што перадаюцца з пакалення ў пакаленне, бо няма і не можа быць адзінага, абавязковага для ўсіх узору пры стварэнні мастацкага вобраза Леніна, такога шматграннага і непаўторнага на розных этапах свайго жыцця і дзейнасці, на розных узростах прыступках. І сапраўды, калі б хто-небудзь устанавіў такі агульнапрызнаны ўзор, то вобраз Леніна быў бы вельмі падобны ў многім творах. Цяпер жа мы маем вялікую разнастайнасць у падыходзе, у выкарыстанні жанрава-стылявых сродкаў, прыёмаў малаўнічасці пры захаванні праўды характару і абставін яго дзейнасці. Побач з дакументальнай літаратурай, багачэйшай духоўнай спадчынай Уладзіміра Ільіча магутным фактарам з'яўляецца і народнае ўяўленне, што прымае актыўны ўдзел у творчасці мастакоў.

працы, увайсці ў ягоны свет — свец мысліцеля, тэарэтыка і практыка, заўважыць яго выключную, небывалую працаздольнасць. І што асабліва важна — здзіўляючую эрудзіраванасць, бо гэта быў рэвалюцыянер новага часу, той эпохі, якая вымагала ад грамадскага дзеяча глыбокай даведчанасці ў сацыяльных, палітычных, эканамічных, культурных аспектах жыцця.

Сам усебакова развіты, Ільіч імкнуўся, каб і іншыя рэвалюцыянеры далучаліся да багатай тэарэтычнай спадчыны, каб яны спасціглі навуковую базу марксізму. «Але гэта мала сказаць, што ён дзяліўся з намі сваімі інтэлектуальнымі багаццямі, — удакладняе П. Лепаўшынскі. — Ён звычайна страсна жадаў, каб мы самі сталі поўнымі ўладальнікамі гэтых інтэлектуальных выгодаў, яму хацелася, каб мы гэтаксама страсна, з гэтым жа гарэннем палымянай думкі ўспрымалі той ці іншы тэарэтычны ўклад ў наш светлапогляд, з якім звычайна і ён шукаў новае ў кніжцы, што чытаў ці вывучаў».

Амаль гэта ж самае мае на ўвазе і З. Салаўёў — рэвалюцыянер, вучоны, публіцыст і ўрач, адзін з буйнейшых арганізатараў і тэарэтыкаў савецкай аховы здароўя, калі ў нататцы «У. І. Ульянаў (Ленін)» піша: «Гэта не тая акадэмічная энцыклапедычнасць, якая

Быліны...

Іх ручай не высах,
Ён гарачэй, ямчэй забіў:
Аб тым, як Ленін браў

Барысаў,
Ад белых бараніў Сібір...
Так не было. А вось бывала ж!
Народ сказаў — няма маны:
Так праспяваў рыбак з Байкала
І плятагон з Беразіны.
І стаў яшчэ бліжэйшы Ленін...

Гэта з першых старонак паэмы М. Лужаніна «Жывыя рысы Ільіча», куды ўвайшло, як прызнаецца аўтар, пачутае пра Леніна ад людзей і сваё ўласнае, здабытае ўяўленнем і роздумам.

У другім творы «Хадок», які аўтар называе вершаваным апаўданаем, раскрываецца дэмакратызм Леніна, яго глыбокае цікавасць да самых розных праяў народнага жыцця. Апаўданае тут вядзецца ад імя дзеда Гудца са Случчыны пра яго падарожжа ў Маскву. Дзед-хадок расказвае, як ён трапіў да Леніна і Калініна, каб вырашыць з імі спрэчнае пытанне пра выган, з-за якога тры вёскі — Прусы, Чапалі і Белабочы — даўно і люта ваявалі між сабою. Расказваючы вяскоўцам ужо ў каторы раз, як уважліва слухалі яго, раіліся з ім па ўсіх важных дзяржаўных справах, паказалі цар-гармату і старадаўні зван, уладкавалі нанач у лепшы гатэль, дзед, можа, крыху і прыманіў («бо ў падарожжы следам ніхто з ім не хадзіў», заўважае аўтар), але зерне праўды застаецца некрунутым.

Яшчэ з адным мудрым дэдам-беларусам мы сустракаемся ў паэме М. Лужаніна «Як нараджаўся новы свет». Стары назаўсёды паверыў у праўду Леніна і толькі ў адно не мог паверыць: у яго заўчасную смерць, усюды бачыў яго сляды. «Па дню б, — кажаў, — ад нас, няўмекаў, злажыліся б, і жыў бы век»...

Свайго Леніна і шляхі яго ўзыходжання бачыць А. Вялюгін у паэме «Вецер з Волгі».

Сціплы,
шчыры, як праўда,
влікі і прсты,
як радасць,
пачынаецца Ленін,
нібы Волга ў глушы...

А перад гэтым аўтар, абапіраючыся на факты біяграфіі Ульянава-Гімназіста, успаміны родных, апавядае, як рос і

характэрна любому звычайнаму буржуазнаму вучонаму і палітыку... Іншая справа ў Леніна. Яго здольнасць «ведаць усё», што ўваходзіць у кола рэвалюцыі і пралетарскага будаўніцтва, напоўнена жыццём, яна ў гэтым веданні бруіць крыніцай».

А возьмем сведчанні У. Бонч-Бруевіча — «Уладзімір Ільіч у сям'і», «Ленін у Смольным», «Першыя дні Саўнаркомаўскага апарата», «Пераезд урада ў Маскву», «У. І. Ленін і ахова здароўя», «Разбурэнне і ўзнаўленне чыгунак у час грамадзянскай вайны», «Аб выздараўленні Леніна»... Колькі цікавых звестак прыводзіць аўтар! І кожны з гэтых фактаў упісвае нешта новае ў наша разуменне Ільіча, уносіць нейкі важны, дагэтуль не вельмі вядомы штрих у ягоную біяграфію.

Усе гэтыя ўспаміны ўжо змяшчаліся ў розных выданнях. Мемуары ж П. Лепаўшынскага, У. Бонч-Бруевіча асабліва добра вядомы шырокаму чытачу. Аднак у кнізе «Правадыр, настаўнік і сябра» адбываецца іх новае асэнсаванне, перачытванне, калі ўжо не так сочыш за самім зместам, колькі імкнешся спасцігнуць унутраны сэнс расказанага, суднесці яго з тым, што ведаеш з іншых крыніц. І ўжо не проста ўспамінаюць пра Уладзіміра Ільіча яго сартнікі, аднадумцы, тавары-

шчыўся юнак, як абраў адзіна магчымы для сябе шлях рэвалюцыянера. Тут мы бачым карціны жыцця старога купецкага Сібірска, умовы бытавання сям'і бацькоў, сяброў з іх захапленнямі і забавамі, Волгу з яе шырокім прыволлем. У паэме ёсць добрая ўзаемазалежнасць палітычных, сацыяльных і духоўных фактараў, якія ўплывалі на фарміраванне характару стойкага, мэтанакіраванага, парывістага і цэльнага.

Паставіўшы перад сабой творчую задачу даць прадмову «да шляхоў наваліні, глыбіні, чысціні найвялікшага ў свеце жыцця», А. Вялюгін трымаецца больш канкрэтных біяграфічных дадзеных, але гэта не проста пераказ біяграфіі, а мастацкі твор з добра арганізаваным сюжэтам і творчым вымыслам (з'яўленне Гагарына ў турэмнай камеры Аляксандра Ульянава), з мноствам зрокавых пэтычных драбніц і кантрастных супастаўленняў. Аўтар падае сапраўдны імёны герояў (за выключэннем, мабыць, каваля Фадзеева), з кагорты сяброў Уладзіміра Ульянава называе Апалона Карыфскага, які «вершы нашага Купалы перакладзе праз трыццаць год».

Больш за ўсё беларускага матэрыялу і каларыту ў паэме Г. Бураўкіна. Яна так і называецца: «Ленін думае пра Беларусь». Сумняваючыся ў правамернасці гэтага, аўтар заўважае:

Можна, зморшчыцца строгі гісторык:
«Факты выбраў на свой капіў.
Гэтак нехта напіша скоро —
Ленін думаў і... пра Капыль»...

Калі ў працах У. І. Леніна ёсць сапраўды больш за сто пяцьдзясят выказванняў, тэлеграм, запісак, упамінаў пра Беларусь, дык зусім верагодна, што ён думаў і пра Капыль: адтуль жа паходзіць першы прэзідэнт першай беларускай нацыянальнай дзяржавы, створанай па ініцыятыве Леніна, — Ц. Гартны (З. Х. Жылуновіч) і яшчэ шмат цікавых людзей.

Пастычная Ленініяна працягваецца.

Марына БАРСТОК.

шы — яго жывы, вечна дарагі вобраз паўстае праз успрыманне беларусаў, прадстаўнікоў таго забітага, заняволага народа, што прагнуў свайго сацыяльнага і нацыянальнага развіцця, што хацеў «людзьмі звацца».

Таму адначасова гэта кніга не толькі пра Леніна, але і пра людзей, якія дзякуючы далучэнню да марксізму, рэвалюцыйнай барацьбе, сталі ў строй актыўных будаўнікоў новага грамадства, а пазней — вядомымі партыйнымі і савецкімі дзеячамі, вучонымі, публіцыстамі. Гэта і Д. Басальга, які па даручэнні Цэнтральнага Камітэта здымаў на кінаплёнку пахаванне Ільіча, і З. Салаўёў, па ініцыятыве і пры непасрэдным удзеле якога быў створаны піянерскі лагер «Артэк», і адзін з рэдактараў «Правды» ў дарэвалюцыйныя гады К. Ерамеў...

Не абміне чытач сваёй увагай і іншыя ўспаміны (дарэчы, у канцы зборніка змешчаны падрабязныя біяграфічныя звесткі пра аўтараў) — В. Радус-Зяньковіча «Вялікі настаўнік», К. Басальгі «Успамін дэлегата», А. Буйко «Ленінцы супроць адзавістаў», Р. Шклоўскага «З маіх успамінаў», «Уладзімір Ільіч напруддні Бернскай канферэнцыі», Ф. Быкава «У гістарычныя дні» і «Аўтамабіль старшыні Саўнаркома»...

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

БЕЛАРУСКАЯ ГІСТАРЫЧНАЯ ЛЕНІНІЯНА

Усё жыццё, рэвалюцыйную і партыйную дзейнасць У. І. Леніна нельга аддзяліць і ад беларускага народа, яго гісторыі, станаўлення і росквіту беларускай сацыялістычнай дзяржаўнасці, перспектывы сацыялістычнага і камуністычнага будаўніцтва. Таму зразумела, тэма «У. І. Ленін і Беларусь» — частка вялікай тэмы, якую, снажкам, можча ўмоўна назваць «У. І. Ленін і чалавечтва». Усё, што звязана з імем У. І. Леніна, блізкае і дарагое людзям працы ўсяго свету. Яны праяўляюць выключную, нягасную цікавасць да навуковай спадчыны Уладзіміра Ільіча, у якой знаходзяць невычэрпны выток рэвалюцыйнай думкі і рэвалюцыйнага дзеяння. Ідзі і справы У. І. Леніна мабілізуюць савецкіх людзей, працоўных усяго свету на барацьбу за перамогу камунізму на нашай планеце.

Савецкая гістарычная літаратура ўжо мае пэўныя поспехі ў распаўсюцы тэмы «У. І. Ленін і Беларусь». Вынікі вывучэння гэтай праблемы атрымалі адлюстраванне ў шэрагу спецыяльных работ, у цікавых і змястоўных часопісна-газетных артыкулах. Напрыклад, па далёка няпоўных дадзеных сёння мы маем больш чым 90 артыкулаў, надрукаваных у часопісах, навуковых зборніках, у нігах і 140 — у рэспубліканскіх газетах.

Характарыстычны агульнае становішча, можна гаварыць, што беларускія савецкія гісторыкі правялі пэўную і небеспаспяховаю работу ў асветленні ленінскай тэмы. Шлях да гэтых поспехаў у асноўным адлюстравана агульнымі кананамі развіцця і станаўлення савецкай гістарычнай навуцы аб ролі Леніна і ленінізму. Ён пачынаецца з невялікіх артыкулаў мемуарнага характару і ідзе праз разуменне глыбіні ленінскай ідэй да абагульняючых прац. Калі аго пачыналі ўдзельнікі рэвалюцыйных падзей, савецкія і партыйныя дзеячы, то сёння кола даследчынаў значна пашырылася і, галоўным чынам, за кошт кваліфікаваных гісторыкаў, якія атрымалі марксісцка-ленінскую падрыхтоўку ў ВУНУ. У Беларусі гэту тэму пачалі распаўсюваць першыя партыйныя і дзяржаўныя дзеячы, якія пісалі пра рэвалюцыйныя падзеі на яе тэрыторыі і выступалі з успамінамі аб партыйнай і рэвалюцыйнай рабоце. У гэтым сэнсе неабходна аддаць даніну павагі работам В. Г. Кіорына, А. Ф. Мяснікова, А. Р. Чарвякова і іншых.

Цяпер мы маем вялікую колькасць сабранага і апрацаванага матэрыялу пра дзейнасць Уладзіміра Ільіча, што адносіцца непасрэдна да Беларусі. Значна расшырана кола нашых звестак аб сувязях правадыра з працоўнымі рэспублікамі, аб распаўсюджванні ленінскай тэмы і ажыццяўленні яго ідэй. Даследчыкі пераканаўча паказалі, што барацьба рабочых і сялян Беларусі за перамогу сацыялістычнай рэвалюцыі непарыўна звязана з імем Леніна, з яго дзейнасцю па стварэнні Камуністычнай партыі, што ленінізм быў тым адзіным кампасам, які накіроўваў развіццё ўсяго рэвалюцыйнага руху ў праўільнае рэчышча. Як у гады барацьбы за ўладу Саветаў, так і ў гады стваральнай працы правадыр партыі і ўрада быў не толькі ідэйна, але і асабіста звязаны з Беларуссю і яе працоўнымі.

У У. І. Леніна няма спецыяльнай работы пра Беларусь. Але ў яго працах больш як 150 выказванняў, тэлеграм, натак і другіх дакументаў, якія непасрэдна звязаны з нашай рэспублікай. У ленінскіх творах мы неаднаразова знаходзім упамінане пра Мінск, Магілёў, Гродна, Віцебск, Гомель, Брэст, Оршу, Пінск і іншыя гарады рэспублікі. І хаця пра Беларусь Уладзімір Ільіч гаварыў і пісаў у розных абстаўках, на розных прычынах і ў розных з'явах, тым не менш, усё сказанае і напісанае ім унутрана цесна звязана між сабой і адлюстраввае асноўныя і галоўныя моманты барацьбы працоўных нашага краю на шляхах Кастрычніка і сацыялістычнага будаўніцтва.

Першае ленінскае упамінане пра Беларусь адносіцца да 1895 года і змешчана яно ў брашуры «Тлумачэнне закона аб штрафах, якія сплагалюцца з рабочых на фабрыках і заводах». У гэтай рабоце Уладзімір Ільіч паказвае, што зако-

ны аб штрафах царскім урадам былі ўведзены пзд націскам рабочага руху і паступова сталі распаўсюджвацца па ўсіх губернях Расіі. З часам гэты закон распаўсюдзіўся і на Гродзенскую губерню.

У. І. Ленін шматразова сустракаўся з прадстаўнікамі Беларусі, яе партыйнымі і дзяржаўнымі дзеячамі, дэлегатамі з'ездаў, рабочымі і сялянамі. Гэтыя сустрэчы былі для Уладзіміра Ільіча вытокамі звестак аб нашай рэспубліцы, даламагалі яму бліжэй адчуваць і разумець жыццё яе працоўных.

Гісторыя захавала для нас многія ўспаміны нашых землякоў, якім пашчасціла бачыць і чуць Ільіча. У жніўні 1923 года ў Маскве праходзіла Усеагульная сельскагаспадарчая і самагаспадарчая прамысловыя выстаўка. Удзельніцай яе была і сялянка з-пад Слуцка Вольга Цімафееўна Капацэвіч. На яе звярнула ўвагу Н. К. Крупская і прапанавала ёй з'ездзіць у Горкі пад Маскву да У. І. Леніна.

Пісьмы працоўных-беларусаў У. І. Леніну сведчаць аб цесных сувязях Уладзіміра Ільіча з народам, яснара паказваюць любоў рабочых, сялян, чырвонаармейцаў, прадстаўнікоў працоўнай інтэлігенцыі нашай рэспублікі да свайго правадыра. Асабліва наштоўнасць уяўляюць тыя пісьмы, на якіх маюцца паметы Ільіча або на якіх даваліся канкрэтныя адказы.

Усе ленінскія дакументы пра Беларусь дапамагаюць нам сёння ярка ўявіць мінулае нашага народа, больш глыбока ўбачыць ролю Уладзіміра Ільіча, Камуністычнай партыі і Кастрычнічнай рэвалюцыі ў лёсах раней прыгнечаных народаў Расіі, відавочна і выразна ўявіць нашу будучыню.

Вынікі, дасягнутыя вучонымі-грамадазнаўцамі ў распаўсюцы тэмы «У. І. Ленін і Беларусь», з аднаго боку, уяўляюць пэўны ўклад у Ленініюму, з другога, з'яўляюцца зыходным пунктам і базай для далейшага паглыблення распаўсюці навуковай праблемы. Да гэтага часу гісторыкамі рэспублікі яшчэ не выдзедзана буйных манэграфічных работ, прысвечаных ленінскай тэме. Чкаючы свайго даследавання такіх важных пытанняў, як высвятленне ролі У. І. Леніна ў станаўленні і развіцці рабочага руху, у стварэнні і ўмацаванні бальшавіцкіх арганізацый у Беларусі. Не зроблены таксама канкрэтныя гістарычныя аналізы ролі У. І. Леніна ў вырашэнні асноўных праблем гаспадарчага і культурнага будаўніцтва ў рэспубліцы.

Мне здаецца, што ў навуковых працах лічце недастаткова выкарыстоўваюцца новыя сведчанні і факты аб сувязях Уладзіміра Ільіча з нашай рэспублікай. Відаць, наспеў час выдаць у нас ґрунтоўную публікацыю бібліяграфічнага характару, у якой былі б пазначаны асноўныя апублікаваныя матэрыялы па тэме «У. І. Ленін і Беларусь», а таксама сабраць успаміны ўраджэнцаў Беларусі, якія сустракаліся з У. І. Леніным.

Наша партыя заўсёды клапацілася аб выхаванні ў працоўных навуковага светлапогляду і стварала спрыяльныя ўмовы для вывучэння шырокай масамі твораў У. І. Леніна. І тыя поспехі, якія мы маем у будаўніцтве новага грамадства, нельга разглядаць у адрыне ад дзясяткаў ураўно прапаганды ленінізму. Як вобразна падкрэсліваў Л. І. Бржэўнеў, «Ленін быў з намі ў кіпенні першых пяцігоддзяў. Ленін быў з намі ў бітвах Вялікай Айчыннай вайны. Ленін з намі і цяпер, калі народы Савецкага Саюза выйшлі на новыя гістарычныя рубяжы, практычна рашаючы задачы будаўніцтва камунізму». Адсюль важнейшая задача грамадазнаўцаў — далейшае распаўсюджванне і прапаганда ленінскіх ідэй, ленінскіх прац на ўсіх этапах барацьбы за пабудову камуністычнага грамадства. У нашы дні неабходнасць далейшай распаўсюці ленінскай тэмы рэзка ўзрастае. Не выпадкова ў пастанове ЦК КПСС «Аб 110-й гадавіне з дня народжэння Уладзіміра Ільіча Леніна» гаворыцца: «...на ўсёй ідэйна-выхаваўчай рабоце галоўную ўвагу ўдзяляць глыбокаму вывучэнню прац Маркса, Энгельса, Леніна, гістарычнага вопыту КПСС у непарыўнай сувязі з вырашэннем канкрэтных эканамічных і палітычных задач».

У. БЯЛЯЦАУ,
кандыдат гістарычных наву.

У ВАЙШОУ САКРАТАР Гарбуноў.

— Уладзімір Ільіч, з вамі хоча гаварыць амерыканскі пасол.

На твары Мікалая Пятровіча было здзіўленне: звоніць асабіста сам пасол дзяржавы, якая не прызнае Савецкі ўрад і дагэтуль не зрабіла ніводнага кроку для кантактаў, калі не лічыць прыватнай ініцыятывы Робінса, Гарбуноў не здагадаўся аб прычыне нечаканага званка. Ленін адразу здагадаўся. Пасміхнуўся са здзіўлення сакратара і з вымушанага дэмарша Фрэнсіса. Уявіў, як нялёгка было пыхліваму амерыканцу звярнуцца да прэм'ера Савецкага ўрада.

Леніну хапіла адной хвіліны, каб выпрацаваць план размовы. У дыпламатыі маюць значэнне не толькі словы, іх змест, але і формы дыялога — тон, паўзы і многае іншае. Нельга ўзяць трубку занадта паспешліва, але нельга і выпрабоўваць самалюбства суб'ядна.

Уладзімір Ільіч зняў трубку тэлефона, сказаў прэску:

— Я слухаю.

У навушніку, дзе было менш старонніх шумаў, чым учора, — добрае надвор'е! — праракатаў англійскі барытон:

— Пан прэм'ер-міністр?

Уладзімір Ільіч адказаў па-англійску:

— Так, Ленін. Я слухаю вас.

— Пан прэм'ер... — голас Фрэнсіса як перарваўся, не па віне тэлефона, безумоўна. Ленін адчуў, што дыпламатычны лей, які з'яўся і злізаў язык у размовах з каралямі, прэзідэнтамі, прэм'ерамі, хвалюецца і зноў пасміхнуўся, паўтарыў:

— Я слухаю вас, пан пасол.

— У якасці дуайена дыпламатычнага корпуса я маю гонар прасіць вас, пан прэм'ер-міністр, прыняць паслоў сёння ў шаснаццаць гадзін. Мы лічым сваім абавязкам уручыць ураду вашай высокасці мемарандум з прычыны беспрэцэдэнтнай акцыі — арышту нашага калегі пасланніка Дэзімандзі і членаў румынскага пасольства.

Ленін моўчкі і ўважліва слухаў, адзначаючы, што хваляванне ў голасе Фрэнсіса знікае і з'яўляюцца пагрозлівыя ноткі чалавека, які прывучыўся дыктаваць сваю волю ці, правільней, волю сваёй краіны.

Ленін сказаў спакойна, далікатна:

— Пан пасол, я не пачынаю нашу з вамі размову з пратэсту і абурэння Савецкага ўрада дзеяннямі румынскіх улад. Я згодзен, што для таго, каб выслухаць думкі бакоў, патрэбна сустрэча. Роўна праз гадзіну я дам вам адказ аб магчымасці прыёму мною паслоў.

Паклаўшы трубку, Ленін весела паглядзеў на Гарбунова, які, хоць і не разумее па-англійску, урэшце здагадаўся, што ўступавала пасла, аб чым ідзе размова.

— Што ж, — сказаў Уладзімір Ільіч, паціраючы рукі — не ад задавальнення, ад некаторага ўзбуджэння, — будзем, Мікалай Пятровіч, рыхтавацца да дыпламатычнага прыёму, вучыцца новай справе, — і, угледзеўшы, што Гарбуноў не ўсё разумее, растлумачыў: — Прасіцца ўвесь корпус.

— З-за румын?

— За румын.

— Будуць пратэставаць?

— Будуць. Але і мы будзем мець магчымасць выказаць пратэст і рашучасць абараніць нашых салдат так, каб гэта стала вядома сусветнай грамадскасці.

— Не наробяць шуму некаторыя з нашых?

— Хто? Бухарын? Урыцкі? Няхай пашумяць. Іх трэба прывучаць, што сусветная рэвалюцыя не адбудзецца заўтра. Нам прыйдзеца гаварыць з капіталістамі не толькі мовай гармат. Нам прыйдзеца садзіцца з імі за стол перагавораў так, як мы селі з нямецкімі капіталістамі. І мы павінны навучыцца весці любыя перагаворы — аб міры, аб гандлі — лепш, чым вядзе іх Троцкі ў Брэсце. Не скажу, як доўга, але суіснаваць нам прыйдзеца. Таму вучыцца арганізоўваць дыпламатычны прыём, дарагі Мікалай Пятровіч, — засмяяўся Уладзімір Ільіч.

— Што для гэтага трэба?

— Сёння? — Ленін на міг задумаўся. — На пасты ў Смольным больш матросаў. Матросы робяць уражанне. Матросы — сіла! А ў пакой сакратарыята — вешалкі для пасольскіх паліто і футраў. Не прымаць жа іх у футрах.

Што паслоў трэба абавязкова прыняць — Ленін вырашыў адразу, у момант размовы з Фрэнсісам. Паслы краін Антанты вымушаны былі пайсці на першы кантакт з Саўнаркомам. А гэта ўжо ў пэўным сэнсе ўскоснае прызнанне дэ-факта ўлады бальшавікоў — што б пасля нехта з іх ні казаў. Нельга лічыць сур'ёзнымі лявацкія крыкі аб тым, што, маўляў, з буржуазіяй у пралетарскага ўрада не можа быць ніякіх кантактаў. Глупства! Жывучы на адной планеце, мы мусім суіснаваць, таварышы «левыя»!

Ленін не баяўся, што пралетарыі свету асудзяць акцыю Саўнаркома ў адказ на румынскую правакацыю, на арышт рускіх рэвалюцыйных салдат. Наадварот, быў упэўнены, што салдаты краін, якія ваююць, ухваляць гэта. А таму трэба надаць ініцыятыву найбольшы рэзананс. Факт прыёму паслоў старэйняй Саўнаркома растураць усе заходнія газеты. Сенсацыя. І гэта будзе нам на карысць.

Уладзімір Ільіч тут жа пазваніў Сталіну, прэінфармаваў аб размове з Фрэнсісам і паўторна папрасіў неадкладна звязацца з Брэстам і перадаць дэлегацыі аб канфілікце з Румынскім каралеўствам, аб прыня-

тых Саўнаркомам мерах. Учора Сталіну не ўдалося звязацца, ці, можа быць, што ён не надаў ініцыятыву таго значэння, якое надаваў Ленін.

— Папрасіце, каб прадстаўнік дэлегацыі пасля чатырох быў каля прамога провада. Мы перадамо аб выніках перагавораў з дыпламатычным корпусам.

Ленін звязаў усё ў адзін вузел. Тэрміновасць інфармацыі не столькі важная для дэлегацыі, каб улічваць усе аспекты міжнароднай сітуацыі ў перагаворах, колькі вельмі важна, каб пра рашучыя меры ў абароне салдат, а значыцца ва ўмацаванні бяздольнасці франтавых часцей даведаліся немцы. Няхай гэта трапіць у газеты чацвярнага саюза. Такія факты могуць прымуціць Кюльмана хутчэй падпісаць мір.

Што паслоў трэба прымаць — сумнення не было

кроўнай рэвалюцыі, верылі абывацельскай хлусні газет сваіх краін аб дзікустве і зверстве бальшавікоў.

Камендант Смольнага выбраў з каравула на пасты ў вестыбюль і на трэцім паверсе самых рослых і прыгожых матросаў. Адзін з іх, па недаглядзе начальніка каравула, упрыгожыў сябе патроннай стужкай — падперазаўся цераз плячо. Матрос, безумоўна, зрабіў гэта знарок, з пэўным сэнсам: вострыя кулі вытыркаліся з ленты і былі як бы нацэленыя на буржуаў. Няхай бачаць нашу сілу! — так, напэўна, разважаў матрос.

Тыповы амерыканец Фрэнсіс, пасівелы, але падобны на добрага спартсмена-бегуна, трымаўся ўпэўнена, незалежна і нават агрэсіўна: як акцёр, настройваў сябе на адпаведны лад, каб зрабіць уражанне; яму

Іван ШАМЯКІН

Трывіем ПАСЛОЎ

У творчасці народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна важнае месца займае тэма рэвалюцыі, тэма Уладзіміра Ільіча Леніна. Яго апавяданне «Хлеб», апавесць «Першы генерал», кінааповесць «Эшалон прайшоў», па якой быў пастаўлены фільм «Хлеб пахне парохам», добра вядомы чытачу. Цяпер пісьменнік працуе над новым творам на гісторыка-рэвалюцыйную тэму. Адаючы ўрывак з яго нашаму карэспандэнту, ён сказаў:

— Весці пошук ленынскай тэмы — гэта, перш за ўсё, звартацца да самога Леніна, перачытваць яго работы. І вялікія, і малыя. І, вядома, уважліва знаёміцца з яго пісьмамі, тэлеграмамі, асабліва савецкага перыяду, калі Уладзімір Ільіч узначальваў Савецкі ўрад, кіраваў велізарнай работай па стварэнні і ўмацаванні першай сацыялістычнай дзяржавы, па арганізацыі краіны ў гады грамадзянскай вайны. Да гэтага часу адносіцца вельмі шмат ленынскіх дакументаў.

Тады, калі я збіраў матэрыял для кінааповесці «Эшалон прайшоў», прачытаў і Брэсцкі дагавор, і пратаколы, і некаторыя дакументы, якія адлюстроўваюць барацьбу Леніна за заключэнне Брэсцкага міру, барацьбу супроць «левых», супроць Троцкага.

Знаёмства з гэтымі матэрыяламі захаваціла мяне да напісання новага твора. І мне захацелася звярнуцца да гэтай важнай тэмы — барацьбы Леніна за заключэнне Брэсцкага міру, які вырастаў маладою Савецкую рэспубліку. Тэму гэтую я выношваў вельмі доўга: гадоў дванаццаць, не менш. Яна мяне доўга хвалявала, але адчуваў, што ўнутрана яшчэ не гатовы да працы над ёю. Таму ў гэтыя гады працаваў над іншымі творами. Напісаў і «Атланты і карыятыды», і «Гандлярка і паэт», і нядаўні раман «Вазьму твой боль», і п'есу «Залаты медаль».

Калі ж сабраў вялікі фактычны матэрыял, прачытаў нямала літаратуры — гістарычнай, і работ У. І. Леніна, і ўспамінаў пра яго, — прыйшоў да вываду, што можна асмеліцца ўзяцца і за новы твор.

Гэдаў і ім адбываюцца на фронце пад Мінскам і ў Мінску. Герой мой — рэвалюцыйна настроены паручнік, якому пасля рэвалюцыі даручаюць камандаванне палком. Ён сын беларускага інтэлігента, мінскага адваката... Што ж тычыцца падзей, якія будуць адбывацца ў Петраградзе, у Смольным, дык тут я, вядома, строга прытрымліваюся дакументальнай асновы.

ні на міг. Але Фрэнсісу трэба было даць зразумець, што, па-першае, не яму прызначаць час; па-другое, што прэм'ер лічыць неабходным параіцца з урадам. Трэба, каб прыём не быў малазначным фактам. Ленін раіць з членамі ЦК, Саўнаркома. Амаль усе падтрымалі старшыню Саўнаркома. Нават Мікалай Іванавіч Бухарын, які, як ніхто, умеў заблытаць любое самае простае пытанне, ствараць праблемы і ўчыняць абструкцыі, нечакана згадзіўся, што паслоў трэба прыняць.

Разважлівы Гарбуноў, калі Ільіч параіўся з ім, сказаў, што час прыёму не трэба мяняць. Фрэнсіс з-за сваёй тыпова амерыканскай самаўпэўненасці паведаміў паслам, што прыём будзе ў шаснаццаць. Пры сучаснай тэлефоннай сувязі ў Петраградзе і дэзарганізацыі кур'ерскай службы ў саміх пасольствах яму нялёгка будзе за нейкія дзве-тры гадзіны звязацца з усімі пасламі.

Ільіч згадзіўся, што паколькі мы зацікаўлены, каб прысутнічаў увесь корпус, ствараць цяжкасці не варта.

Роўна праз гадзіну Ленін пазваніў у амерыканскае пасольства. Але звязацца з Фрэнсісам не ўдалося. Тады Уладзімір Ільіч напісаў запіску на англійскай мове:

«Дэвіду Р. Фрэнсісу, амерыканскаму паслу. Сэр, не здолеўшы звязацца з Вамі па тэлефоне ў дзве гадзіны, як было дамоўлена, я пішу, каб паведаміць Вам, што я быў бы рады сустрэцца з вамі ў маім кабінцеце — Смольны інстытут, пакой 81—сёння ў чатыры гадзіны дня. З павагай
Ленін».

Гарбуноў паслаў запіску з кур'ерам-матацыклістам.

Паслы з'явіліся амаль адначасова, паміж прыездам першага і апошняга не прайшло і пяці мінут. Такая акуратнасць здзіўляла ахову Смольнага, бо прадстаўнікі краін вялікіх і багатых прыехалі на аўтамабілях, а малыя — у карэтах на паласах, запрэжаных парай ці тройкай коней, — як сто гадоў назад.

У вестыбюлі іх сустракаў Гарбуноў. Вестыбюль ачысцілі ад чырвонагвардзейцаў і наведвальнікаў, якіх там заўсёды было поўна. Але ўсё адно з калідораў і класных пакояў першага паверха выглядала нямала цікавых. Гэтыя як бы схаваныя людзі ў шынях (прызнаўся пасла адной малой дзяржавы) наганялі на дыпламатычных абывацеляў страх. Людзі, якія лічылі сябе знаўцамі Расіі, памногу гадоў жылі ў Петраградзе і былі сведкамі самай бяс-

належала перадаць мемарандум і выказаць пратэст ад імя ўсяго корпуса.

Амерыканец быў апрануты ў мядзведжае футра, даволі аблезлае, быццам знятае з Джэк-лонданаўскага героя, шукельніка золата. Французскі пасол Нуланс, распаўнелы, чырванатвары, яўны аматар выпіць і смачна паесці, сваю сапсаваную постаць прыхарошыў элегантным паліто з сабаліным каўняром. Нізенькі, як хлапчаны, пасол Кітая апрануў нейкі зусім не кітайскі шынель са складкамі, як на спадніцы: шынель быў доўгі, да пят, і кітаец, каб не заблытацца ў ім, прыпадамаў крысе зусім па-бабску, з чаго пасля матросы пасмяяліся.

Гарбуноў прывітаў гасцей па-руску. Фрэнсісу яго словы пераклаў пасол Грэцыі. Мікалай Пятровіч перайшоў на французскую мову. Місію перакладчыка тут жа паслужліва ўзяў на сябе Нуланс, хоць ведаў, як, дарчы, ведалі і ў Саўнаркоме, што Фрэнсіс разумее і па-руску і па-французску.

Ліфт не працаваў. Гарбуноў павёў гасцей па шырокай лесвіцы. Вартавыя бачылі, як заднія, самыя «малыя» — з тых краін, народы якіх жылі ў больш жахлівым жабрацтве, чым народы былой Расійскай імперыі, пераглядаліся паміж сабой і зларадна пасміхаліся: маўляў, дажылі бальшавікі...

Нуланс з уласцівым французам спытаў:

— Мы пойдзем да прэм'ера ў кажухах?

— Не, пан пасол. Вас распрануць у прыёмнай старшыні Саўнаркома.

Злосны Б'юкенен, які ўвогуле быў супраць таго, каб ехаць да Леніна, да непрыстойнасці гучна хмыкнуў. Лорду не падабалася ўся рабочая атмасфера Смольнага; матрос з кулямётнай стужкай праз плячо абразіў яго «высакародныя» лачуцці.

Ленін стаяў пасярод кабінета, заклаўшы рукі за спіну. Нехарактэрны для яго жэст. Не так ён сустракаў наведвальнікаў. Але тут асобы выпадак. Уладзімір Ільіч не ведаў усіх тонкасцей дыпламатычнага буржуазнага этыкету. Падумаў, што нешта з яго прыйдзеца ўзяць кіраўнікам сацыялістычнай дзяржавы, але шмат што трэба будзе адкінуць, як адкінулі ўсе тытулы, усе звароты, якія дзялілі людзей на паноў і рабоў.

Ленін здагадаўся, што вітаючыся, паслы Антанты руку яму не стануць паціскаць. Ідуць не з дружалюбным візітам — з мемарандумам, з пратэстам. Поціскі рукі сацыялістычнаму прэм'еру буржуазнага ўрады

не даравалі б сваім паслам. Гэты першабытныя законы дыпламатыі Уладзімір Ільч ведаў, таму і трымаў рукі за спіной, каб нікому з іх не здалося, што чму хочацца паціснуць ім рукі.

Ленін не памыліўся. Як толькі Гарбуноў адчыніў дзверы і ветліва запрасіў: «Прашу вас, панове», — першы ўвайшоў Дэвід Фрэнсіс і прывітаўся кіўком галавы і звычайнымі словамі:

— Дзень добры.

Без звароту «сэр» нават. Але, як бы адчуўшы няёмкасць, пачаў паспешліва прадстаўляць сваіх калег, што ўваходзілі, трымаючыся пэўнай чарговасці — хто за кім — інтэрвалу. Аднак у кабінете ўстаноўлены няпісаным этыкетам парадак парушылі. Кабінет невялікі, а паслоў больш як дзесяць, і ў кожнага ці амаль у кожнага, калі не лічыць пыхлавага і самаўлюбленага англічаніна, была звычайная цікавасць — як найлепш разгледзець чалавека, які ўзняў, здавалася ім, адсталых расійскіх рабочых, сялян на такую рэвалюцыю, у якога хапіла мужнасці ўзначаліць першы ў гісторыі рабоча-сялянскі ўрад. Большасць з іх, верных служкаў свайго класа, ненавідзелі Леніна, але разам з тым па-чалавечы не маглі не захапляцца ім. Амаль усе яны тады не сумняваліся, што большавікі доўга не пратрымаюцца, аднак, будучы людзьмі адукаванымі, разумелі, што, калі нават і знойдзецца нейкі Каледзін ці Карнілаў, які перавешае большавікоў, загоныць на катаргу, задушыць рэвалюцыю, якую ўзначаліў Ленін, самога Леніна ніхто ўжо з гісторыі не выкрасліць. Гэта сцяг, пад які ў любы час могуць стаць бедныя і галодныя іх уласныя краіны.

Упершыню сустрэцца з Леніным было сенсацыяй, падзеяй у жыцці, даволі аднастайным, кожнага з іх.

Пасол Эфіопіі, які добра ведаў сваё месца, расштурхаў «вышэйшых» калег і вылез наперад ажно за лінію, на якой спыніўся дуайен. Гэтак жа зрабілі паслы Партугаліі і Сербіі.

Глядзелі яны на Леніна як на прышэльца з другой планеты ці з іншай эпохі — з будучай. З такой жа цікавасцю разглядалі і кабінет рабочага прэм'ера, па-спартанску простае абсталяванне — стол, крэслы, партрэт Карла Маркса.

Уладзімір Ільч бачыў гэтую цікаўнасць, ведаў яе вытокі: адукаваныя буржуа калекцыяніруюць не толькі дарагія цацкі, але і назіранні, сустрэчы, размовы — для будучых мемуараў, які кожны з іх пачне пісаць, атрымаўшы адстаўку. Ленін унутрана пасміхаўся, як пасміхаюцца дарослыя з дзіцячых забаў.

Фрэнсіс, які ў меншай меры калекцыяніраваў назіранні і ў якога быў нялёгка абавязак, калі мець на ўвазе інструкцыі дзяржаўнага сакратара Лансінга: «Ніякіх афіцыйных кантактаў з урадам Леніна», пры ўсёй сваёй вялікадзяржаўнай фанабэрыі нерававаўся, кідаў на парушальнікаў этыкету гнеўныя позірккі. Ён спытаўся хутчэй выканаць сваю місію. Раскрыў кракадзілаву папку і, глядзячы ў тэкст мемарандума, але не чытаючы яго, сказаў:

— Пан прэм'ер-міністр, дыпламатычны корпус вымушаны быць прасіць Вас аб гэтым прыёме, каб выканаць свой саюзніцкі, сяброўскі, чалавечы гуманна абавязак. Паслы здзіўлены і абураны арыштам пасланніка Дзіамандзі і членаў румынскага пасольства. Пан прэм'ер, я не помню ў гісторыі адносна цывілізаваных краін аналагічнага факта. Гэта недапушчальна. Нават пры абвешчэнні вайны паслам гарантавана бяспека... Няхай пану прэм'ер-міністру будзе вядома, што гэта замацавана міжнароднымі канвенцыямі. Румынія — саюзнік Расіі. Арышт пасла саюзнай дзяржавы — увогуле беспрэцэдэнтны выпадак. Так робяць хіба тады, калі хочучы пачаць вайну. У Румыніі ёсць падставы абвешчаць вайну...

— Так, гэта повед для вайны, — амаль пагрозна падтрымаў дуайена Нуланс, які быў аўтарам мемарандума і галоўным ініцыятарам дыпламатычнага дэмаршу: Францыі, урад якой выношваў планы пранікнення на Украіну (ужо вяліся перагаворы з Цэнтральнай радай), вельмі патрэбна была дружба і падтрымка каралеўскай Румыніі, суседкі Украіны.

На твары Фрэнсіса мільгануў цень незадаволенасці, што яго перапынілі, хоць гэта і была падтрымка; незалежнасць французскага пасла, яго нежаданне лічыцца з лідэрастам найбагацейшай краіны даўно раздражняла амерыканцаў.

Фрэнсіс кашлянуў, як бы правяраючы ноту, на якой трэба скончыць сваю заяву. Сапраўды, у голасе яго з'явіўся металічны звон:

— Мне даручана ўручыць ураду Расіі мемарандум дыпламатычнага корпуса. Мы патрабуем неадкладнага вызвалення пасланніка Дзіамандзі і ўсіх падданных яго вялікасці караля Румыніі.

Фрэнсіс падняў над чырвоным аksamітам папкі аркуш белай паперы з тэкстам мемарандума. Ён чакаў, каб Ленін падышоў і ўзяў мемарандум. Ленін не спяшаўся. Прыжмурыўшыся, ён усміхнуўся паслу Эфіопіі — прыгожаму негру, які ўсё яшчэ разглядаў яго з дзіцячай цікаўнасцю. Фрэнсісу прыйшлося пераступіць умоўную мяжу — зрабіць крок да Леніна. Тады і Ленін ступіў насустрач, прыняў мемарандум. Прабег вачамі па тэксце. Звярнуўся да паслоў:

— Пан дуайен! Панове! Я не хацеў бы напамінаць, што было ў гісторыі адносна паміж краінамі. У гісторыі праліта мора крыві рабочых і сялян. І кроў гэта льецца па сённяшні дзень. Яна льецца па віне ўрадаў, якія называюць сябе цывілізаванымі...

Гэта быў адказ на заклік Фрэнсіса, што, маўляў, Савецкі ўрад паступіў не як цывілізаваны.

Ленін, як кажуць у народзе, сёкануў па вачах так, што ў паслоў Антанты пасыпаліся іскры: яны ўскінулі галавы, пераглынуліся, заварушыліся і збіліся ў гурт, як бы спалохаўшыся за адзінства свайго фронту; з горла «англійскага льва» выбулькнуў нейкі дзіўны гук, Б'юкенен, які менш, чым іншыя, праяўляў цікавасць да Леніна, раптам устрапаўся і набычыўся.

Паслы гатовы былі кінуцца ў бой за сваё ўрады, каб пачаць даказваць, што не яны вінаватыя ў вайне — урад кайзера Вільгельма, імператара Іосіфа. Але ў іх была дамоўленасць: ні пры якіх паваротах размовы не пачынаць абмеркаванне звароту ўрада Расіі да ўрадаў і народаў краін, якія ваююць. Яшчэ ў канцы лістапада на нарадзе ў амерыканскім пасольстве дамовіліся на ноты Савецкага ўрада не адказваць, ні ў якія кантакты не ўступаць. Пачаць размову аб міры — значыла б уступіць з большавікім урадам у перагаворы. Ленін хітра штурхае на гэта. Які дыпламат! — падумалі некаторыя з паслоў. Нават тыя з іх, што не ведалі англійскай мовы, адчувалі, што Ленін сказаў нешта незвычайнае, і пачалі перапытваць суседзяў.

Ленін знарок зрабіў паўзу: няхай запярэчаць.

Фрэнсіс змаўчаў.

— Па сутнасці мемарандума. Урад Савецкай Расіі не лічыць недапушчальным арышт дыпламатычнага прадстаўніка краіны, якая без абвешчэння вайны адкрыла ваенныя дзеянні супраць рускай дывізіі. Мы вымушаны былі пайсці на гэтую крайнюю меру, бо не мелі іншай магчымасці вызваліць арыштаваных салдат. Для нас жыццё салдата даражэй, чым спакой, камфорт дыпламата. Думаю, як цывілізаваныя людзі, вы з гэтым згодзіцеся. Савецкі ўрад будзе любімы сродкамі абараняць рускіх салдат ад здзеку і гвалту. Да нас даходзяць звесткі, што гэты гвалт і здэк чыняць кітайскія ўлады над нашымі салдатамі ў Маньчжурый. Я заяўляю пра гэта, карыстаючыся прысутнасцю пасла Кітая...

Кітаец нават не міргнуў вокам — зрабіў выгляд, што не разумее па-англійску, хоць выдатна ведаў гэтую мову.

— Мы падпісалі перамір'е з Германіяй. Мы падпішам мір. І мы патрабуем, каб рускі корпус у Францыі быў адведзены з фронту і звернуты дадому.

— Ваш урад цвёрда вырашыў заключыць сепаратны мір? — спытаў пасол нейтральнай Швецыі, не без хітрасці, бо добра ведаў аб той барацьбе, якую вядзе Ленін у ЦК, у Саўнаркоме за заключэнне міру.

— Мы два месяцы чакаем адказу ад урадаў краін Антанты на нашы мірныя прапановы. Мы не можам больш чакаць. Міру патрабуе рускі народ, які сцёк крывёю і смартэльна стаміўся ад вайны. У імя чаго працягваецца гэтая бойня?

Ленін яўна вымушаў паслоў пачаць размову аб міры. Але паслы Антанты ўсяляк ухіляліся ад яе. І Фрэнсіс і Б'юкенен выразнымі позіркамі ў бок шведа і іншых нейтралаў давалі зразумець, што падобныя пытанні не да месца.

Ленін гэта бачыў.

Фрэнсіс настойліва паўтарыў:

— Пан прэм'ер-міністр, дыпламатычны корпус патрабуе вызвалення членаў румынскага пасольства.

— А Савецкі ўрад патрабуе вызвалення рускіх салдат. Ва ўрадаў, якія вы прадстаўляеце, даволі аўтарытэту і сілы, каб уздзеянне на румынскі ўрад.

— Мы абяцаем зрабіць належныя захады з мэтай уздзеяння на ўрад яго вялікасці караля Румыніі, — паабяцаў Нуланс.

— На такіх умовах я давяду ваш мемарандум да Савета Народных Камісараў і абяцаю дамагчыся згоды членаў урада на вызваленне румын. Не магу не адказаць на ваша сцвярдзенне, што арышт дыпламатычных прадстаўнікоў дае права Румыніі абвешчаць нам вайну. Наступіў той час, панове, калі народы, якія вайны не жадаюць, здолюць вайну прадудзіць, якія б канфліктныя сітуацыі не ўзніклі паміж дзяржавамі. Лёс міру ў руках народаў. Першым дэкратам сацыялістычнай рэвалюцыі быў Дэкрэт аб міры.

Зноў Ленін уцягваў іх у дыскусію, на якую паслы не мелі паўнамоцтваў.

Дуайен паспяшаўся падзякаваць Старшыні Саўнаркома за прыём дыпламатычнага корпуса.

Апрапаючыся, некаторыя з іх мацалі кішэні сваіх футраў і паліто. Вара Круглова, тэлефаністка, дзяўчына цікавая — вельмі ёй захацелася паглядзець на замежных дыпламатаў — і надзвычай назіральная, пасля абуралася ажно да слёз адкрыўды і абрэзы:

— Гэта ж яны правяраюць, ці не ўкралі мы пальчаткі ці яшчэ што. А яшчэ—ло-о-рды! Тфу на іх!

Гарбуноў расказаў пра абурэнне дзяўчыны Леніну. Уладзімір Ільч смяяўся да слёз. Перадаў Варыны словы Свяддлоу:

— А яшчэ, кажа, лорды. Тфу на іх! Як вам падабаецца, Якаў Міхайлавіч! Наколькі вышэй Варыны зтыка за іх, лордаўскую, зтыку! А, знаеце, я веру, што такія філістэры маглі баяцца за свае пальчаткі. Абывацельская логіка: маўляў, калі большавікі маглі экспрапрыраваць зямлю, маэнткі, заводы і банкі, то чаму ім не сцягнуць у паслоў пальчаткі? Буржуа толькі так думае аб пралетарыях. Не здзіўлюся, калі ў нейкай газеце з'явіцца, што ў Фрэнсіса ў Смольным укралі пальчаткі ці галёшы. Ах, як трапна Вара выявіла іх сутнасці!— зноў смяяўся, задаволены вынікамі прыёму і Варыным абурэннем.

«МЫ НАШ, МЫ НОВЫ...»

Тыя гадзіны, дні, месяцы запомняцца беларускім кінематаграфістам асабліва. Бо ствараўся не проста «яшчэ адзін» тэлевізійны гісторыка-рэвалюцыйны мастацкі фільм. Здымалася карціна «Мы наш, мы новы...» з кінацыкла «Дзяржаўная граніца», і ўпершыню за ўсю п'яцідзесяціпцігадовую гісторыю кінематаграфіі рэспублікі належала зняць сцэну, дзейная асоба ў якой — Ленін. Але беларускае кіно спавяла рыхтавалася да гэтага «ўпершыню». І ў адказны момант не разгубілася студыйцы. Толькі хваляванняў, вядома, хапіла...

сцэнага міру, абмярноваюць сістэму аховы дзяржаўнай граніцы. Хаця людзей у кабінете багацця, хаця на сустрэчу часу адведзена мала, Уладзімір Ільч вядзе яе так, што паспявае выслушаць і зразумець кожнага, вылучыць агульную думку. І быццам само сабой успывае рашэнне, якое — усе ўпэўнены — адзіна правільнае.

Зусім маленькі штрышок да ленінскага вобраза, але таксама дарагі нам, дадае і папярэдняе сцэна. Герой кінатвора, апынуўшыся ў пакоі, вокны якога выходзяць ва ўнутраны двор, заўважаюць нешта дзіўнае: па двары шпацыруюць дзяўчаткі ў аksamітавых палітончыках і ў шапач-

Да здымак яго было яшчэ далекавата, і ўсё ж штодня ў павільён, дзе ўзнаўляўся ленінскі кабінет, заходзілі рэжысёр Б. Сцяпанавіч, мастак В. Кубараў, аператар В. Аліфер, рэдактар І. Кавелашвілі, другі рэжысёр У. Паначэўны, гукааператар У. Усціменка. Сюды цягнула нават проста так — пастаяць, уявіць не толькі сцэну, якая тут адбудзецца, але падумаць пра ўвесь фільм. Ды не толькі пра фільм...

Больш за ўсіх спазнаў хваляванняў мастак-грэймёр М. Немаў. Усяго за чатыры дні да здымак высветлілася, што выканаўца ролі Леніна прыедзе без свайго пастаяннага грэймера. Але народны артыст РСФСР Ю. Каюраў, быццам адразу адчуўшы «прыгнечаны» настрой маладога мастака, спакойна сеў за грэймерскі столік...

Ішлі гадзіны напружанага чакання. І раптам па павільёне прайшоў нейкі рух. Усе, хто быў там, схаміянуліся. Па калідоры імкліва, весела набліжаўся Юрый Каюраў у акружэнні асістэнтаў рэжысёра, асвятляльнікаў, работнікаў студыі. Своеасабліва працэсія ўсё павялічвалася: кожны сустрачны, падуладны невядомаму прыцігненню, далучаўся і крочыў у радасным узбуджэнні з усімі. Бачылі перш за ўсё акцёра, які ўваходзіць у вобраз Уладзіміра Ільча.

...Мяккае святло з-пад зялёнага абжура «мазкіруе» ранішнія прыцемкі. Ленін, стоячы лл звычайнага стала, углядаецца ў карту, штосьці пазначае на ёй. У кабінет заходзіць нарком фінансаў Мянжынскі, першы камісар савецкай пагранічнай аховы Фёдарав, генерал Хлебнёў, былы капітан корпуса пагранічнай аховы Дановіч, былы матрос, а цяпер пагранічнік Гамаюн. (Амаль кожны герой фільма мае жыццёвы прататып. Напрыклад, сапраўднае прозвішча камісара Фёдарова — Федотаў). Прысутныя пачынаюць спрачацца пра дэмаркацыйную лінію, якая ствараецца паводле Брэ-

каж з белымі нутасікамі. Аказваецца, гэта выхаванкі колішняга Інстытута «благородных девиц», які знаходзіўся ў памяшканні Смольнага. Хтосьці выказвае неразумненне: дваранкі — чаму яны тут, чаму з імі цацкаюцца? Мянжынскі ўдакладняе, што Уладзімір Ільч забараніў высляць дзяўчынак да таго часу, пакуль не будзе знойдзена для іх іншае памяшканне...

— Я ўжо не першы раз у вас на студыі, — расказвае Юрый Каюраў. — І гэта мне вельмі дапамагае цяпер. Здымаўся ў фільме «Полымя», у ролі Лагуна (правобраз яго — У. Я. Лабанок). Тады пасябраваў з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Беларусі аператарам Барысам Аліферам. І вельмі ўзрадаваўся, што ён у здымачнай групе фільма «Мы наш, мы новы...». На рэпетыцыях у нас спачатку не ўсё ладзілася. Мае вопытныя калегі Ігар Старыгін, Эрнст Раманаў і цудоўныя беларускія акцёры Віктар Тарасаў, Аўгуст Мілаванав, Аляксандр Дзянісаў паводзілі сябе некалькі сквана. Мы з рэжысёрам хутка зразумелі ў чым справа: маім таварышам упершыню даводзілася здымацца ў гісторыка-рэвалюцыйным фільме з вобразам Леніна. Але — асвоіліся. Сцэну ў кабінете Смольнага меркавалася здымаць два дні. Мы, акцёры, і ўся здымачная група працавалі так зладжана, з такім трапяткім хваляваннем і ўздыхам, што толькі потым заўважылі: усё адзнята за паўзмены...

Застаецца дадаць, што 22 красавіна прэм'ера фільма «Мы наш, мы новы...» адбудзецца адначасова ў Маскве і ў Мінску.

І. РЭЗНІК.

На здымку: кадр з фільма «Мы наш, мы новы...». Ленін — Ю. Каюраў. Мянжынскі — А. Мілаванав. Хлебнёў — В. Тарасаў, Дановіч — І. Старыгін, Гамаюн — А. Дзянісаў.

Фота А. ВІРЫЛКІ.

КОЛЬКІ Я ПОМНЮ СЯБЕ і сваіх сяброў па мастацтве, ленынскай тэма і вобраз самога Уладзіміра Ільіча Леніна хвалявалі і хваляюць творцаў літаратуры і жывапісу, музыкі і скульптуры. Назапашаны каштоўны і карысны вопыт, пошук працягваецца далей на ўзроўні новых магчымасцей і новых ідэйна-эстэтычных патрабаванняў.

Помнікі і маштабныя мемарыяльныя пабудовы толькі на адной нашай Беларусі ў пасляваенныя гады надалі манументальнай скульптуры, якая абавязкова выступае ў суладдзі з архітэктурай, вялікае грамадскае гучанне.

Пра некаторыя свае назіранні ў гэтым напрамку мне і хацелася б пагаварыць цяпер. Працуючы ў майстэрні штодзённа, я абдумваю і спрабую сфармуляваць важныя для мяне высновы нашай практыкі.

Аб'ёмныя пластычныя формы вобраза ў скульптуры даюць магчымасць глядачу візуальна аглядаць (і спецыяльна разглядаць!) пабудову з усіх бакоў. Да помніка можна набліжацца часцей за ўсё адусялю. У задуму аўтара арганічна ўваходзіць і гэтая асаблівасць — вобразная выразнасць: скульптар імкнецца не проста да «падабенства» з мадэллю, ён надае ўвагу кожнай рысачцы з таго мноства, якое адкрываецца глядачу менавіта ў час кругавога візуальнага агляду. Такая спецыфіка манументальнай скульптуры ўскладняе нашы задачы і нашу працу. Аднак яна ж і садзейнічае таму, што ствараецца ўсебакова прадуманы і прапрацаваны вобраз чалавека, галоўны ў мемарыяльных помніках акцэнт.

Помнік — маўклівы і красамоўны дакумент нашай памяці. Голас нашай памяці. Увасоблена ідэя...

Калі Уладзімір Ільіч Ленін, па прызнанні тагачаснага наркома асветы А. В. Луначарскага, у першыя ж дні пасля Кастрычніка здзівіў яго прапановай скласці спіс выдатных рэвалюцыйных мысліцеляў і дзеячаў, якім Краіна Саветаў паставіць помнікі, ён меў на ўвазе менавіта гэтую асаблівасць манументальнага мастацтва. Які прарорлівы і мудры быў правадыр! Ужо ў самім збліжэнні двух паняццяў — «манументальнасць» і «прапаганда» — прысутнічае творчая смеласць.

На маю думку, вопыт работы над творами манументальнай прапаганды ў Беларусі — агульная каштоўнасць сацыялістычнага мастацтва. І вопыт гэты трэба вывучаць.

Новыя і новыя пакаленні мастакоў звяртаюцца ў сваёй творчасці да вобраза Леніна, і знайсці, увасобіць яго павольна — справа надзвычай складаная.

У асяроддзі мастакоў часта прыводзіцца адна заўвага У. І. Леніна, зробленая ім партрэтасту пасля таго, як той паказаў яму партрэт з натуры і запытаўся, ці падобным у яго ат-

рымаўся Ленін. Тэарэтыкі і практыкі для пацвярджэння (і для апраўдання) свайго пункту гледжання цытуюць шматзначны ленынскі адказ: «Падабенства тут, безумоўна, ёсць, але я вас не бачу на гэтым партрэце». Цытуючы, звычайна падкрэсліваюць другую частку фразы: маўляў, вось і Уладзімір Ільіч чакаў ад мастацтва пэўнага выяўлення індыўідуальнасці мастака, нават у партрэце павінна выяўляцца аўтарская пазіцыя, яго тэмперамент. Правільна! Бясстраснае рамесніцтва нічога агульнага з мастацтвам не мае і не мела — у іх розныя задачы. Мастак павінен паказваць свет і чалавека адпаведна сваім уражанням, свайму мастакоўскаму тэмпераменту. Аб гэтым варта помніць нам усім. Але абавязкова

хочаце — светаадчуваннем і спосабам перажывання, тым самым няўлоўным «нечым», што лучыць сапраўдную паэзію з пэўным часам.

Духоўная «прапіска ў часе», магчыма, і забяспечвае несмяротнасць мастацкіх твораў, здатных уздзейнічаць на людзей і праз стагоддзі.

Ёсць ён, ёсць змест нашага часу!.. Зусім неабавязкова вызначаць яго якойсьці адной формулай. Карысна кожнаму мастаку сэрцам адчуць яго, каб не страціць акрэсленых арыенціраў для творчых пошукаў. Паўтараю: акрэсленых. На сучасным этапе ступень мэтайкіненасці, як і сам кірунак пошукаў мастака, вызначае поспех руху наперад. Талент павінен валодаць як бы прад-

касы масавага мастацтва. Прыклад — вершы Хлебнікава. Зразумелыя спачатку толькі сямі футурыстам, яны дзесяцігоддзі зараджалі мноства паэтаў...»

Так, бываюць такія скандэнаваныя творы, якія нібыта прадвызначаны жыццём «мноства» аўтараў, якія пішуць для мас. Трэба толькі такое мастацтва адрозніваць ад відавочнага шарлатанства і хуткаспелых вырабаў шырсажыву.

Думаю, яснасць і складанасць у мастацтве — не праціўнікі.

Прымітыў і вычварнасць, які ні дзіўна, — вось саюзнікі, што выступаюць супраць сапраўднага змястоўнага мастацтва.

Заір АЗГУР,
народны мастак СССР,
Герой Сацыялістычнай Працы.

КАБ ПРАМЯНІЛАСЯ ДУМКА ЖЫВАЯ...

трэба помніць і тое, што перш Уладзімір Ільіч сказаў аб падабенстве партрэта з арыгіналам. Так, толькі праз праўду адлюстравання рэальнай натуры мастак можа і мае права выказаць сваю творчую індыўідуальнасць!

Асабіста я адчуваю, што такія ўзаемаадносіны натуры і мастака складаюць важную частку самога паняцця «сацыялістычны рэалізм», якое вызначае метады адлюстравання рэчаіснасці ў нашай літаратуры і ў нашым мастацтве вельмі падрабязна і па-навуковаму дакладна. Партыйнасць, народнасць, гістарычнасць і мастацкая дасканаласць тут абавязкова абаліраюцца і на індыўідуальнасць аўтара.

Мэта пісьменніка ці мастака — раскрыць унутраны свет чалавека камуністычнага грамадства. Гэта і мая мэта, я таксама адчуваю асабістую адказнасць за кірунак маіх пошукаў у творчасці.

Пачуццё такой адказнасці, мяркуюцца, — адна з характэрных прыкмет нашага часу. Згадваю пасляваенныя «палотны» ў пазіі Аркадзя Куляшоўва. Паэма «Цунамі». Хіба можна ўявіць сабе, што аўтар гэтага даволі ўмоўнага па сюжэтных абставінах твора — не наш сучаснік, а мастак, які тварыў у іншую сацыяльную эпоху? Вядома, у паэме адлюстравана і тое, што было і тысячу гадоў назад. Трактуюцца ж «адвечнае» сучасна. Я звязваю неадрыўнасць паэмы ад нашай эпохі не пэўнымі знешнімі аксесуарамі яе фактуры, а самым духам яе, калі

чуваннем заўтрашняга дня, тых патрабаванняў будучыні, якія абумоўлены сённяшнімі гераічнымі буднямі савецкага чалавека.

Змест нашага часу мае розныя прыкметы. Ёсць прыкметы знешнія, ёсць — унутраныя, вядома ж, больш важныя для спасціжэння сутнасці гэтага зместу, а значыць — і сутнасці сучасніка. Хоць нельга забываць, што знешнія і ўнутраныя звязаны пэўнай дыялектычнай узаемазалежнасцю.

Змест часу можна выяўляць спрощана і ўскладнена. Бываюць эксперыменты, значэнне якіх асаблівае. Дазволю сабе зноў спаслацца на прыклад з паэтычнай творчасці.

Наўрад ці нават самы ўлюбены ў вершы чалавек скажа, што Велерш Хлебнікаў пісаў для шырокіх мас і быў поўнацю імі зразуметы. Між тым, пошук гэтага мастака каштоўны для нашага мастацтва. Першым аб гэтым сказаў Уладзімір Маякоўскі. «Калі кніга разлічана на нямногіх, з тым, каб быць выключна прадметам спажывання гэтых нямногіх, і па-за гэтым спажываннем функцыя не мае, — яна не патрэбна, — сцвярджаў ён. — Калі кніга адрасавана да нямногіх, так, як адрасавана энергія Волхаўбуда нямногім перадачным станцыям, з тым, каб гэтыя падстанцыі разносілі перапрацаваную энергію па электрычных станцыях, — такая кніга патрэбна, гэтыя кнігі звернуты да нямногіх, але не спажываюць. Гэта зерне і кар-

Ад крытычнай думкі трэба чакаць тонкага аналізу розных з'яў. Крытычная думка павінна ўмець адасабляць «зерне» ад «мякны». Тады яна будзе садзейнічаць развіццю мастацтва.

Калі мы гаворым, што ў апошнія дзесяцігоддзі тэмпы жыцця змяніліся, паскорыліся, і змены гэтыя датычацца не толькі ўласна тэхнічных хуткасцей, дык і рэакцыя чалавека на з'явы стала прыкметна паскоранай, чым гэта было раней. Значыцца, і тая сацыяльная працэсы, якія адбываюцца на нашых вачах, працякаюць хутчэй. Так, напрыклад, у працэсе супрацьстаяння і барацьбы старога, капіталістычнага, і новага, сацыялістычнага, светаў літаральна на нашых вачах стварыўся так званы «трэці свет», у якім ідэі сацыялізму актыўна прабіваюць сабе шлях. Усе гэтыя хуткія змены ўздзейнічаюць на псіхіку сучасніка, абуджаюць ў ім аптымістычнае і гуманістычнае светаўспрыманне, якое, калі помніць аб глыбінным змесце нашага часу, прадвызначана самым перадавым у свеце светапоглядам — марксісцка-ленінскай філасофіяй.

Тут ёсць над чым падумаць кожнаму творцу, вызначаючы напрамак сваіх пошукаў, супастаўляючы задачы ў тым ці іншым творы з глыбінным зместам нашага часу.

У сучасным савецкім мастацтве нашы творчыя сілы якраз і кансалідуюцца на глебе высо-

кай творчай адказнасці кожнага мастака перад народам, перад Камуністычнай партыяй, якая вядзе наш народ у камуністычную будучыню.

Наша мастацтва назапасіла вялікі творчы вопыт у вырашэнні пастаўленых партыяй задач. Гэты вопыт пастаянна ўзбагачаецца. Ёсць — і нямала — твораў, якія вытрымалі выпрабаванне часам. Але ёсць і выдаткі творчых пошукаў (і на жаль, не толькі ўжо рэдкія). Ды ўсё ў мастацкім працэсе — і становіцца, і адмоўнае — патрабуе гаспадарскіх да сябе адносін і абгрунтаванага вывучэння-асэнсавання.

Я ведаю, як няпроста судзіць і ў жывым творчым працэсе моманты традыцыйнага і наватарскага, і не хачу быць катэгарычным у сваіх высновах. Але шмат што ў гэтых судзіцтвах мяне як мастака непакоіць, я не магу аб гэтым не гаварыць.

Творчы метады сацыялістычнага рэалізму прадугледжвае сапраўднае стыльовае багацце рэалістычнага мастацтва. Сучасны мастакі імкнуча творча засвоіць самыя разнастайныя традыцыі, у той ці іншай ступені карысныя для сённяшняга рэалістычнага мастацтва.

Практыка нашага мастацтва, на маю думку, шмат што можа паказаць. Варта ўспомніць толькі аб асваенні некаторых стыльовых традыцый, не заўсёды звязаных з прагрэсіўнымі тэндэнцыямі эпохі.

Вялікія рэалісты таму і жылі так доўга, а іх творы заслужылі назву шэдэўраў, бо яны звязаны з прагрэсіўнымі памкненнямі свайго часу, скіраванымі ў будучыню. І Шэкспір, і Рэпін выхоўваюць людзей сёння і будучы выхоўваюць заўтра, бо іх творчасць гаворыць аб высокім прызначэнні чалавека і яго абавязку перад людствам.

Калі я ўзіраюся ў натуру, у чалавека, чый партрэт мне трэба будзе стварыць, думаю перш за ўсё аб тым жа, што цікавіла ў чалавеку і скульптара, які жыў тысячу гадоў назад. У чым твая, чалавек, унутраная, духоўная сутнасць? Як судакранаешся ты з часам, у якім жывеш? Наколькі я сам, мастак, магу праз тваю індыўідуальнасць выказаць сябе і сваё разуменне часу? Ці дапаможаш ты, чалавек, мне ў гэтым?...

У такіх вось пытаннях змешчаны «тайнік» майстэрства мастака, нашай здольнасці сказаць важнае слова пра жыццё, як гэта здолеў, напрыклад, Аркадзь Куляшоў у яго «Цунамі». Так, у сферы чалавечнага ведаўства тоіцца адказ на хвалючыя пытанні, а не ў вышукванні шыкоўнай знешняй формы для беззместных опусаў, якіх — скажам адкрыта — усё яшчэ нямала на нашых выстаўках, незалежна ад таго, вытрыманы яны ў «традыцыйным» ці «наватарскім» духу.

ПЕРШЫЯ ТВОРЫ У. І. ЛЕНІНА Ў БЕЛАРУСІ

Яны вельмі нагадваюць навукова-папулярныя брашуры з розных серый «веды — у масы», якія выпускаліся ў нас у першыя гады пасля Вялікай Айчыннай вайны: такія ж вялікія па фармату, такія ж тоненькія (не больш як паўтара

друкаванага аркуша), з такімі ж строгімі аднакаляровымі (чорна-белымі) шрыфтавымі вокладкамі і надрукаваным на дрэннай паперы. Толькі жоўтыя старонкі дзі «яць» у канцы слоў сведчаць пра тое, што гэтыя выданні значна «старэйшыя» і што з'явіліся яны ў пачатку стагоддзя.

Неяк непрывычна бачыць на тытуле гэтых вельмі сціплых брашурак знаёмае і давагое імя: «Н. Ленін», проста — «Ленін» або «В. Ульянов-Ленін». Аднак варта прыгадаць той ужо далёкі і цяжкі час, калі гэтыя брашуры ўбачылі свет.

Толькі што ў Петраградзе адбылася Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя. Вялікая краіна разбурана сусветнай вайной, акупанты стаць ля варот Мінска, контррэвалюцыя збірае сілы для рашаючых баёў, распаўсюджвае сярод насельніцтва ўсялякія чуткі, каб зняславіць малады ўрад рабочых і сялян перад працоўным народам.

У гэтых абставінах 15 кастрычніка 1917 года на аб'яднаным пасяджэнні Паўночна-Заходняга абласнога бюро і Мінскага камітэта РСДРП(б) была прынята пастава аб узмацненні агітацыі ў вобласці і на фронце, выданні брашур і лістовак,

каб працоўныя масы маглі зразумець праграму і тактыку бальшавікоў.

За гэтую важную і вельмі складаную справу ўзялося выдавецтва «Звезда», створанае ў жніўні 1917 года пры Мінскім камітэце РСДРП(б).

Хто мог лепш сказаць пра рэвалюцыю і за рэвалюцыю як не яе правадыр? І таму ў ліку першых 20 брашур, якія выпусціла выдавецтва «Звезда» ў лістападзе — снежні 1917 года, былі брашуры з работамі У. І. Леніна «Урокі рэвалюцыі», «Зямельнае пытанне», «Як абманулі народ сацыял-рэвалюцыянеры і што даў народу новы ўрад бальшавікоў», «Палітычныя партыі ў Расіі і зада-

Спакон веку і па сённяшні дзень мастацтва моцна знітавана з жыццём. Закліканае спацігаць жыццё, яно трымае руку на пульсе сучасных памкненняў часу. Тут патрэбна высокая культура творчасці. Патрэбен сапраўдны прафесіяналізм, зразуметы і як культура малюнка, і як культура адчування пластыкі, прапорцы, каларыту, і — галоўнае — як культура мыслення і культура эмоцый самога мастака. Калі такая культура ёсць, тады і культура эксперыменту ў мастацтве не нагадае пра абмежаванасць аўтараў...

Можа, гэта занадта рэзка, але ж гаворка ідзе пра тое, што ўсіх нас хвалюе, — пра далейшы шлях развіцця нашага мастацтва, закліканага служыць народу, а не снобам, адарваным ад жыцця, ад яго радасцей і боляў, ад ясных крытэрыяў чалавека, які змагаецца за камунізм, будзе камунізм.

Элементы павярхоўнай стылізацыі і фарматворчасці, здараецца, выдаюць за імкненне супрацьстаяць натуралізму, фатаграфізму, «заземленасці» і г. д. Але адна справа — калі элементы стылізацыі, як і моманты фарматворчасці, падпарадкоўваюцца задуме, зместу, калі яны падпарадкоўваюцца мастаку. Іншая справа — калі гэты асабісты аспект творчасці ўзводзіцца ледзь не ў прынцып. Яшчэ ж горш — калі стылізацыя і фарматворчасць з'яўляюцца вынікам простага няўмення мастака прафесійна ўвасабіць задуму.

Сапраўдны творца ведае, якая гэта асалода — валодаць матэрыялам. Прыемна дасканала апрацоўваць мрамор, адчуваць пластычнасць гліны пад пальцамі, атрымліваць форму з такога, здавалася б, зусім не пластычнага матэрыялу, як гіпс... Колькі радасці нясе перамога над інертным матэрыялам, калі ён пачынае служыць тваёй задуме, падпарадкоўвацца табе! Гэта вельмі важна — рабіць менавіта тое, што задумаў, а не задавальняцца тым, што атрымалася.

Добра памятаю, як на сустрэчы з гледачамі на адным з заводаў я стаў удзельнікам спрэчкі дзяўчат-мантажніц. Спрэчка ў іх была аб рэлігіі. Адна дзяўчына раптам сказала: «Мы — веруючыя. Але верым не ў папоўскія байкі, а ў працу!» Добра гэта было сказана і пераканаўча. Мне думаецца, сказанае гэтай заводскай дзяўчынай мае адносіны і да працы мастака.

Складаны свет прыгожы. Вельмі складана ўздзейнічае прыгажосць на чалавека. Вельмі не проста абудзіць прыгожае ў чалавеку. Здарэцца нават так: прыгожае сцвярджаецца праз непрыгожае... Але! Прыгадайце кінематаграфічную версію рамана «Сабор Парыжскай божай мацеры» В. Гюго. Квазімода, жаклівы Квазімода ўспрымаецца найпрыгажэйшай істотай у свеце ў тых кадрах, дзе ён абараняецца ад ашалелых фанатыхаў. Так, ён выглядае прыгожым!

Аднак неасцярожнае абыходжанне з прыгожым можа помсціць за сябе. Як часта прыгожае ператвараецца ў саладжывасць. Нават, калі хочаце, у «антыпрыгожае». Прылізанасць, замілаваны тон, педантызм і падлашчванне ніколі не стваралі сапраўднае мастацтва.

Трэба вельмі чуйна вывучаць гармонію, якая знаходзіцца ў самой прыродзе, законы гэтай гармоніі, каб быць творцам сапраўднай прыгажосці. Вечна новая — прырода. Вечна новы — чалавек. Вечна спасцігае іх і будзе спасцігаць мастацтва.

Кожная эпоха нараджае новае ў прыродзе і чалавеку, у іх узаемадзеянні. Нараджаюцца і новыя спосабы спасціжэння гэтага ўзаемадзеяння. Важна памятаць, што лёгкага поспеху ў мастацтве не бывае, што ў мастацтве за кожным самым малым крокам наперад — праца, праца і праца. Настойлівая. Аналітычная. Так, сапраўды, перш чым абагульняць, трэба дэталёва аналізаваць — уменне, якое даецца толькі мысліцелю і працаўніку.

Складанасць нашага часу не заўсёды дае магчымасць мастаку быць прафесіяналам-эцыклапедыстам «ва ўсіх адносінах». Значыцца, выбіраеш галоўную сваю дарогу, на якой, як кажуць, дай бог паспее зрабіць што-небудзь значнае. Можна выбраць партрэт ці пейзаж; можна стаць баталістам; можна паесці ў гістарычную тэматыку. Можна мяняць захапленні тэмамі і сюжэтамі. Аднаго нельга выпусціць з пад увагі — майстэрства, з якім ты бярэшся гаварыць пра свой час.

Вельмі цікава і павучальна назіраць за тым, як стваралася і ствараецца мастацтва Ленініяна. Прыгадайце свае ўражанні ад помнікаў правадыра рэвалюцыі, ад яго партрэтаў. Першае, што вы адзначыце, — падабенства твора мастацтва з дакументальным партрэтамі Уладзіміра Ільіча Леніна, з яго апісаннямі ў мемуарах. Аднак, не пройдзе па-за ўвагай назіральнага гледача і мастакоўскага тэмпераменту, і густ аўтара скульптуры.

У адных работах прэваліруе лірычны пачатак; у іншых — плакатны матыў. Гэты мастак засяродзіў увагу на вельмі Леніна-стратэга; другі больш адцягнуў філасофскі склад мыслення ў пэўны момант. Адасобіць адно ад другога вельмі цяжка, ды і наогул рабіць гэта механічна нельга. Мы ўлоўліваем больш эмацыянальна такія асаблівасці ў задуме і ўвасабленні вобраза Леніна рознымі мастакамі.

Майстэрства мастака падпарадкавана сутнасці, выконвае волю мастака, калі ў таго ёсць унутраная перакананасць у тым, што ён сам нібыта бачыць Леніна. Не змалёўвае, не вар'іруе вядомае, а менавіта спыраша нібыта бачыць сам, а пасля паказвае ўбачанае гледачу.

На маю думку, вобраз Леніна ў асобным партрэце можна паказаць толькі ў адным якімсьці аспекце. Шматгран-

насць яго асобы вылепіць і перавесці, напрыклад, у бронзу ці мрамор — немагчыма. У межах скіраванасці ўсёй сумы форм чалавечага аблічча мастак знаходзіць найбольш блізкае да арыгінала ўвасабленне, абраўшы загалова момант дзейнасці асобы. Гэта складаная задача.

Я амаль штогод звяртаюся да вобраза Леніна, бо адчуваю такую патрэбу, незалежна ад таго, удалыя ці няўдалыя былі мае папярэднія работы. Зноў і зноў стаўлю перад сабой мэту — сказаць сваё слова пра велікі і чалавечую прастату генія, правадыра Рэвалюцыі.

Сучаснік Леніна, раскажваючы аб адным водгуку правадыра на кнігу А. Барбюса «Агонь», згадвае, як Уладзімір Ільіч назваў такія творы «ўзрушальна дзейнымі».

Думаю, нам, мастакам, майстэрства і дадзена, каб мы стваралі творы мастацтва ўзрушальна дзейныя па сваёй сіле ўплыву і ўздзеяння на гледача.

У нас ёсць надзейны кампас у творчых пошуках: ленынскі вучэнне, ленынскія тэорыя адлюстравання рэчаіснасці. Клопат партыі аб далейшым развіцці і ўдасканалванні літаратуры і мастацтва, клопат, які так хвалюе і натхняе нас, — гэта здзяйсненне на новым этапе ленынскіх прынцыпаў кіраўніцтва творчымі працэсамі на культурным фронце. У работах Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнева, сабраных у двухтомніку «Актуальныя пытанні ідэалагічнай работы КПСС», які быў выдадзены ў 1978 г., змешчаны мудрыя парады і рэкамендацыі, каштоўныя для кожнага з нас.

Літаратура і мастацтва могуць усебакова ўздзейнічаць на духоўны і эмацыянальны свет сучасніка, яны звяртаюцца да яго розуму і да яго сэрца. Мастацкія вобразы валодаюць сілай ярка і ўражліва паказваць рэчаіснасць, прычым у яе самых істотных праявах, і абуджаюць актыўныя стваральныя эмоцыі.

«Мы добра ведаем, — гаворыць Л. І. Брэжнеў, — што мастацкае слова, пералівы фарбаў, выразнасць каменя, гармонія гукаў натхняюць сучаснікаў і перадаюць патомкам памяць сэрца і душы аб нашым пакаленні, аб нашым часе, яго хвалеваннях і здзяйсненнях».

Гэткім чынам партыя нагадвае нам, што нашай творчасці прадвызначана ўваходзіць у плынь духоўнага жыцця грамадства развітога сацыялізму.

У партыйных дакументах і ў выказваннях Л. І. Брэжнева падкрэсліваецца пераходзячае значэнне партыйнасці, народнасці і высокага мастацкага майстэрства. Сацыялістычная мастацкая культура ўбірае ў сябе ўсё лепшае, што створана нацыянальнымі культурамі народаў Савецкага Саюза. Інтэрнацыяналізм яе — прыкмета багата, сведчанне глыбіні, пацвярджэнне сапраўднага гуманізму.

Для мяне вельмі дарагія словы Л. І. Брэжнева аб сап-

раўдным разуменні традыцый: «Усякая нацыянальная культура, замкнёная ў сабе, — сказаў ён у кнізе «Цаліна», — немінуха прайграе, губляе рысы агульначалавечнасці... важнейшае пытанне аб нацыянальных традыцыях і самабытнасці нельга спрашчаць, зводзіць толькі да этнаграфіі і бытавізму: на Русі — да хат, карагдаў і какошнікаў, у Казахстане — да юрт і табуноў коней». Менавіта таму партыя ўсяляк падтрымлівала і падтрымлівае працэс інтэрнацыяналізацыі культуры, узаемаўзбагачэння братніх літаратур і мастацтва.

Гарманічнае развіццё такой складанай і якасна новай з'явы, як сацыялістычная культура, звязана з сацыялістычнай ідэалогіяй, якая заваўвае ўсё больш і больш прыхільнікаў ва ўсім свеце. Вопыт і практыка савецкіх мастакоў выліваюцца ў працэс вялікага гістарычнага значэння.

Захопленыя будзённымі мэтамі, работай, якую рыхтуем да паказу сёння, мы не заўсёды суадносім сваю творчую працу з вялікімі, я сказаў бы, з глабальнымі водгукамі на наша мастацтва. Магчыма, такая захопленасць і зразумелая. Аднак час ад часу нам трэба абстрагавацца ад утылітарнасці і аглядаць гарызонты творчасці з партыйных вяршыняў. Тады і наша адлюстраванне зместу часу будзе больш маляўнічым, глыбокім, дыялектычным. Тады мастацтва наблізіцца да самой сутнасці тых вялікіх змен у грамадстве і ў чалавеку, якія адбываюцца пад уплывам ленынскіх ідэй.

Адночы мы з Яўгенам Вучэцічам працавалі разам у майстэрні. Гаварылі аб самым запаветным. Нам было тады, відаць, па пяцьдзесят гадоў. І прагучала ў цішыні майстэрні пытанне: «А што ж самае дарагое?» Мой сябра неяк вельмі сцісана прамовіў: «Кастрычнік...Кастрычнік...»

І калі бачу я постаць жанчыны з мячом, што ўстала над Волгай і кліча нас на подзвіг, мне чуецца гэта: «Кастрычнік...» Так, яна кліча абараняць не толькі гэтую, дарагую ўсім нам зямлю над волжскімі стромамі, — яна нагадвае, што нам выпала адстойваць заваёвы рэвалюцыі.

І калі бачу я касманаўта родам з маёй Беларусі, які ўсмяшкай «сцірае» з твару сляды стомленасці, як гэта рабіў некалі яго прашчур-ратай, і павядамае, што гатовы выканаць новае заданне партыі і Айчыны, — мне чуецца: «Кастрычнік...»

І калі бачу я, як непадалёк ад гераічнай Брэсцкай крэпасці ў напад па ахове дзяржаўнай граніцы заступаюць маладыя хлопцы 1960 года нараджэння, якія ведаюць, што такое кібернетыка, — мне чуецца: «Кастрычнік...»

Я ўсім абавязаны Кастрычніку. Абавязаны Леніну. Абавязаны партыі.

Калі я пачынаю працоўны дзень у майстэрні, мяне не пакідае думка: «Здолець бы аддзячыць лёсу за ўсё светлае, аддзячыць Кастрычніку!..»

З ВЫСТАЎКІ
«ІДЭІ ЛЕНІНА ЖЫВУЦЬ
І ПЕРАМАГАЮЦЬ»

3. Азгур. Ленін з дзяўчынкай.

У. Ананька. Партрэт камісара Яўсеява.

С. Селіханаў. У. І. Ленін.

чы пралетарыяту», «Руская рэвалюцыя і грамадзянская вайна» і іншыя. «Чытай, селянін, гэтую кніжку, у якой запісана прамова сусветна вядомага правадыра рэвалюцыі таварыша Леніна, — давай параду аўтар прадмовы адной з такіх брашур, — ты даведзешся аб сапраўдных адносінах да цябе Камуністаў і Савецкай улады...» А брашура «Урокі рэвалюцыі» заканчвалася заклікам: «На выбарах ва Устаноўчы Сход па вобласці і па фронту галасуйце за спіс с. -д. бальшавікоў № 9».

Гэтыя брашуркі выпускалі адносна вялікімі тыражамі (5—30 тысяч экзэмпляраў), калі ўлічыць, што большая частка насельніцтва была непісьменная, і

бесплатна распаўсюджваліся сярод салдат, рабочых і сялян.

Але Беларусі, як і ўсёй Краіне Савецкай, яшчэ трэба было перажыць цяжкасці і нягоды грамадзянскай вайны і межнай інтэрвенцыі, адчуць прыгнёт акупантаў.

У гэтыя гады выдавецтву «Звезда» даводзілася выпускаць літаратуру не толькі ў Мінску, але і ў Смаленску, у некаторых маленькіх гарадах Беларусі. Прыняў актыўны ўдзел у выданні работ У. І. Леніна і Палескі камітэт РКП. Так, у Гомелі былі выдадзены асобныя артыкулы і прамовы У. І. Леніна на VIII і IX з'ездах партыі: «Пра марксізм», «Трэці камуністычны інтэрнацыянал», «Як ка-

муністы-бальшавікі адносяцца да сярэдняга сялянства» і іншыя.

Закончылася грамадзянская вайна, выгнаны за межы краіны інтэрвенты, але амаль поўнаасцю разбурана гаспадарка, бандыцкія шайкі тэрарызуюць насельніцтва, эпідэміі і голад у разбураных сёлах і гарадах. Неабходна як мага хутчэй ліквідаваць гэтыя беды, ліквідаваць непісьменнасць, стварыць новую школу.

У студзені 1921 года прэзідыум ЦВК БССР прыняў пастанову аб стварэнні Дзяржаўнага выдавецтва Беларусі (Дзяржвыд БССР) — пазней выдавецтва «Беларусь». Адрозна пасля арганізацыі Дзяржвыда БССР рэспубліцы было выдзелена 3 вагоны паперы, а затым яшчэ

2250 пудоў, хаця па ўсёй краіне гадавых запасаў паперы было ў 25 разоў менш, чым у царскай Расіі ў 1914 годзе. Пачаўся выпуск кніг, брашур, падручнікаў на рускай і беларускай мовах.

У 1925 годзе Дзяржвыд БССР пачаў выпускаць серыю «Ленінская бібліятэка» на беларускай мове. У яе ўвайшлі работы У. І. Леніна «Аб кааперацыі», «Аб рэлігіі», «Дзіцячая хвароба «левізны» ў камунізме», «Сацыялістычная рэвалюцыя і задачы асветы», «Думкі аб эканамічнай палітыцы» і іншыя. Гэта было не толькі данайнай памяці вялікаму правадыру, але і практычным увасабленнем яго запаветаў у жыццё.

Г. ШЭРШАНЬ.

ДВАЦАТЫЯ ГАДЫ... Першыя крокі ў вырашэнні ленінскай тэмы не толькі ў галіне манументальнай і станковай пластыкі, а і ў іншых відах беларускага выяўленчага мастацтва...

У 1923 годзе вядомы майстар-жывапісец Ю. Пэн напісаў некалькі партрэтаў У. І. Леніна. Відавочны ўспамінаюць, што гэтыя палотны вяселі ў віцебскіх рабочых клубах, кінатэатрах і Палацы працы.

Праз тры гады В. Волкаў па заказе Акадэміі навук БССР выканаў кампазіцыйны партрэт правадыра. Партрэт не захваўся, але ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР застаўся яго варыянт, напісаны аўтарам незадоўга да смерці. Спакойная, некалькі сухаватая, акадэмічная манера пісьма. Умелы малюнак, дэталі кампазіцыя, знешняе падабенства. І ўсё ж чагосьці не хапае. Напэўна, жывой творчасці, мастакоўскага судакранання да ідэі, актыўнага суперажывання.

У гэты ж час партрэт У. І. Леніна пісалі Я. Кругер і М. Гусеў. Яны не захваліся, а па рэпрадукцыях, змешчаных у даваенных нумарах газеты «Літаратура і мастацтва», меркаваць аб іх якасці цяжка.

Да пачатку 30-х гадоў адносіцца спроба І. Ахрэмчыка стварыць манументальнае палатно «І з'езд РСДРП». Эскіз гэтай карціны быў упершыню паказаны на выстаўцы педагогаў Віцебскага мастацкага тэхнікума ў 1932 годзе. У. І. Ленін на эскізе паказаны ў цесным акружэнні дэлегатаў з'езда. Газета «ЛіМ» ад 28 лютага 1934 года пісала, што эскіз «...сапраўды мастацкая рэч. Вялікая сур'ёзнасць, суровасць агульнага тону цалкам адпавядаюць вялікай тэме. Сама групоўка фігур дэталі выразна і добра ўраўнаважана — ва ўсёй карціне адчуваецца гісторыя і значнасць падзеі. Гэта не ілюстрацыя, а карціна. У мастака... прыемны і своеасаблівы агульны тон і каларыт». На жаль, эскіз не стаў карцінай.

Гісторыка-партыйная ленінская тэма ў жывапісе, піянерам якога быў І. Ахрэмчык, не атрымала ў той час далейшага развіцця, калі не лічыць не вельмі ўдалыя палотны У. Хрусталёва «Сустрэча У. І. Леніна з піцёрскімі рабочымі» і В. Волкава «Выступленне Святлода на пасяджэнні ЦК партыі бальшавікоў у 1917 годзе».

Ды яшчэ цікавай па задуме і фармальным жывапісным якасцях была карціна Л. Сонкіна «Ленін у Разліве», якая паказвала Ільіча за работай над кнігай «Дзяржава і рэвалюцыя» ў «ззялым доміку», у шалашы.

І ўсё ж Ленініяна, калі браць яе ў гістарычным развіцці ад першых сціпых спроб да сённяшніх значных работ, складае саўляўны старонку летатіпу сацыялістычнай культуры Беларусі.

Вялікае мастацтва патрабуе не толькі вялікага таленту, але і непарыўных сувязей мастака з сучаснасцю. Змест беларускай Ленініяны несупынна ўзбагачаецца, робіцца ўсё больш ёмістым і шматобразным.

Першым з жывапісцаў, якія пасля вайны звярнуліся да вобраза Леніна, быў К. Касмачоў. Вось толькі назвы яго карцін: «Ленін у Разліве», «Зара», «У. І. Ленін», «Незабытае», «Раніца XX веку. Клятва»... Не ўсе творы гэтай серыі ўдалыя, але тое, што гадамі незапашвалася, што было не адзін раз перажыта, вылілася ў мастака ў адзін з лепшых твораў беларускай Ленініяны — графічны ліст «Напярэдадні», на аснове якога пазней была створана і карціна.

...Неабдымнае воднае люстра, якое распасцёрлася да са-

мага гарызонта, ды лодка з хлапчуком на вёслах і Леніным, які стаіць у ёй. Ён, імкліва ўскінуўшы галаву, углядаецца ў далечыню. Ва ўсім вобліку адчуваецца вялікая сіла, вялікая вера ў хуткую перамогу рэвалюцыі. «Бура! Хутка грывне бура!» — такі лейтматыў гэтай поўнай яснасці і ўсхваляванасці кампазіцыі К. Касмачова.

У сярэдзіне 50-х гадоў А. Шыбнёў стварае вялікую шматфігурную кампазіцыю «Есць такая партыя!», а затым палотны «Кастрычнік», «У красавіку 1917 года», «Першы дзень Саветскай улады», «Ле-

нін у Кастрычніку», «Кастрычніцкія дні». Настойліва, шматгадовая праца над ленінскім вобразам прывяла мастака да пэўных удач. Так, у карціне «Кастрычніцкія дні» мы бачым Леніна побач з чырвоногвардзейцам, і напружанне моманту адлюстравана на тварах — засяроджаных, асветленых водбліскамі барвоага зарыва. Трывожныя фарбы-блікі як бы падкрэсліваюць напружанасць сітуацыі: Кастрычнік — толькі пачатак працяглай, цяжкай барацьбы за новае жыццё. Аднак не ва ўсіх палотнах А. Шыбнёва логіка тэмы, сюжэта пераплавалася ў логіку пераканаўчых, уражальных навізной вобразаў. Акрамя майстарства, якое дазваляе «падобна» спісаць натуру, неабходна яшчэ і страшнае жаданне па-мастацку ярка сцвердзіць арыгінальную ідэю, думку твора. Гэта не адчуваецца, напрыклад, у палатне «Смольнік, 1917 год», якое экспанавалася на рэспубліканскай выстаўцы «Па ленінскім шляху».

Шмат гадоў небеспаспяхова распрацоўвалі ленінскую тэму А. Гугель і Р. Кудрэвіч. Іх трыпціх «Сімфонія рэвалюцыі», асабліва яго цэнтральная частка «Апасіяната», па пэнастацы сур'ёзнай гісторыка-філасофскай тэмы, якая выходзіць за рамкі чыста жанравай апісальнасці, у свой час звярнуў на сябе ўвагу. У гэтай рабоце адчувалася настойлівае жаданне мастакоў выйсці за межы пэўнага гістарычнага моманту, імкненне ўбачыць падзею ва ўважлівае сучасніка, які ведае і адзначае мінулае праз прызму сённяшніх задач.

У сярэдзіне 60-х гадоў да Ленініяны звярнуліся і маладыя майстры нашай рэспублікі. Іх творы прыцягнулі да сябе ўвагу грамадскасці пошукі новых вобразна-пластычных сродкаў. Маладыя мастакі спрабавалі асэнсаваць гісторыю, гістарычныя падзеі з пазіцыі сённяшняга дня.

Удалым нам уяўляецца ў гэтым сэнсе трыпціх Л. Асядоўскага. Ён пераносіць нас у Кастрычніцкія дні, паказвае, як нараджаецца ясна, глыбокая вера ў перамогу добра і справядлівасці. Асабліва цікавая цэнтральная частка трыпціха — «25-га, першы дзень». Своеасаблівае жывапіснае рашэнне ў многім вызначае настрой трыпціха, перадае рэвалюцыйную атмасферу, трывогу тых вялікіх дзён.

А вось — 6 ліпеня 1918 года, кульмінацыя эсэраўскага мяцяжу. Ленін і Дзяржынскі —

у адным з драматычных момантаў рэвалюцыі. Пэндзаль Л. Шчамялёва спыніў імгненна: страснае напружанне ленінскай думкі. Так атрымалася, што карціна гэтая, створаная гадоў дзесяць назад, амаль не экспанавалася на выстаўках. Думаецца, што пры адпаведнай пластычнай дапрацоўцы дэталей яна магла б па працу заняць сваё месца ў беларускай Ленініяне.

Адной з першых заявак на сваё прачытанне ленінскай тэмы з'явілася і карціна У. Стальмашонка «ВХУТЕМАС. 1921 год», якая выклікала ў свой час бурныя спрэчкі, паколькі

твор гэты быў незвычайным і своеасаблівым. У палатне прыцягвае імкненне мастака да вострых кампазіцыйных рашэнняў і пазычнай метафарычнасці, жаданне па-новаму паказаць вобраз У. І. Леніна — чалавека, гуманіста, чулага таварыша моладзі, г. зн. спроба (магчыма, і не да канца рэалізаваная) выйсці за межы апісальнага аналізу, імкненне адысці ад прызямі ўспрымаюцца жыцця, што яшчэ сустракаецца ў нашых палотнах. Менавіта з гэтага палатна пачалася творчая эвалюцыя У. Стальмашонка, прадоўжаная ў наступных работах «У. І. Ленін на станцыі Мінск. Ліпень 1902 г.», «А. Р. Чарвякоў у У. І. Леніна. Студзень 1923 г.», у кожнай з якіх — настойлівы пошук новага павароту ленінскай тэмы, незвычайнай кампазіцыі і колеру-рытмікі.

Апошняя дзесяцігоддзе выклікала да жыцця творы, якія дастойна папаўняюць Ленініяну. У ёй выказваецца ідэя непарыўнай сувязі Ільіча з народам. Жывапісцы і графікі імкнучыся выявіць яго веліч, паказваюць яго «простым, як праўда». У сувязі з новымі задачамі набывае значэнне выкарыстанне такіх мастацкіх прыёмаў, як сімвал, метафара, алегорыя, мантаж. У шэрагу работ адчуваецца спроба мастакоў узняць вобраз Леніна да сімвалічнага гучання, выйсці за межы бытавізму і хрестаматычнасці, перадаць шматграннасць генія, які ўвасабляе ў сабе эпоху.

Гэта, напрыклад, добра рэалізуецца ў ілюстрацыях В. Шаранговіча да паэмы У. Маякоўскага «Уладзімір Ільіч Ленін», якія перадаюць рамантыку рэвалюцыі, суровую напружанасць барацьбы і пошукаў, а таксама вялікую веру ў перамогу ленінскіх ідэй. Мастак не проста праілюстравваў паэму, а менавіта стварыў кнігу як адзінае мастацкае цэлае. Ён прапанаваў своеасаблівае прачытанне шматплановай паэмы, якая адпавядае духу паэзіі Маякоўскага, нашаму ўяўленню пра эпоху рэвалюцыйных бур і хваляванняў. У гэтым дзейснасць графічнай серыі.

Ленін, рэвалюцыя, народ... Сувязь пакаленняў, сувязь часоў... Гэта велізарная, складаная і адказная тэма ў апошнія гады становіцца адной з вядучых у творчасці мастакоў Беларусі. І тут перш за ўсё трэба назваць М. Савіцкага. Жывапісец стварыў некалькі карцін на гісторыка-рэвалюцыйную тэму,

шэраг выдатных партрэтаў У. І. Леніна, але, напэўна, самымі значымі з іх з'яўляюцца манументальныя палотны «Аднадушша» і «Першыя дэкрэты». У іх знаходзіцца увасабленне ідэяна-эстэтычнае крэда мастака: «Дух рэвалюцыі заўсёды жыве ў народзе, яго дакладна адчувала і накіроўвала партыя бальшавікоў, а вышэйшай праўдай гэтага духу быў Ленін».

«Аднадушша»... Мы бачым у цэнтры карціны У. І. Леніна. Ён увесь — парыв: правая рука ўскінута, у левай — шапка, корпус крыху нахілены ўперад, погляд цвёрды і праніклівы, скіраваны ў будучыню.

Вялікая энергія, унутраная сіла, упэўненасць і вера ў чалавека ўскалыхнулі, аб'ядналі вакол яго рабочых, сялян, салдат у барацьбе за новае, цудоўнае жыццё. Тут падзеі рэвалюцыі ўзяты ў іх шырокім, эпахальным плане, калі для самога мастака і для ўсяго пакалення пераможцаў-рэвалюцыйнага «вастрыжымым» стала адчуванне крокаў гісторыі самой. Мы бачым і рашаючы паварот ад старога свету да новага, які створаецца людскімі масамі, і першыя дэкрэты Саветскай улады, і пачатак індустрыялізацыі краіны, словам, увасабленне ленінскай думкі і ленінскіх спраў, узятых у шырокім сацыяльным аспекце, які выяўляе непарыўнае сувязі Ільіча з масамі.

Карціна «Першыя дэкрэты» расказвае пра веліч Кастрычніка, пра людзей, якія яго ажыццявілі, пра тых, чыімі намаганнямі была здзейснена перамога Саветскай улады. У. І. Ленін, Я. М. Святлодоў, С. Арджанікідзе, Ф. Э. Дзяржынскі, І. В. Сталін, К. Я. Варашылаў, С. М. Кіраў, П. Я. Дыбенка — мастак чатыры чалавекі сабраў састак на палатне «Я не ведаю, ці збіраліся калі-небудзь вось так, як на маёй карціне, усе разам вакол доўга-а, пакрытага чырвоным абрусам стала паказаны мною людзі, — расказвае М. Савіцкі. — Але для мяне важна, што яны — таварышы па духу, рыцары рэвалюцыі — былі побач... Агульны абрыс усёй групы як бы нагадвае распасцёртыя крылы. На маю думку, гістарычны момант прыняцця першых дэкрэтаў быў першым магутным узмахам крылаў нашай дзяржавы».

Над вобразам У. І. Леніна ў розныя гады працавалі жывапісцы Я. Ціхановіч — «Ленін з дзецьмі», І. Давідовіч — «Вялікі пачын», Я. Харытоненка — «Ленін з дзецьмі», А. Казлоўскі — «Ленін у Шушанскім. Ледаход на Енісеі», З. Паўлоўскі — «Беларуская дэлегацыя ў Леніна. 19 чэрвеня 1918 года», І. Ціханавіч — «У. І. Ленін» і «1 мая 1920 года», Ф. Дарашэвіч — «Ленін сярод першых чырвоных камандзіраў», У. Лагун — «Ільіч на адпачынку», П. Крахалёў — «На Марсавым полі», графікі М. Бельскі, С. Герус, П. Калінін, І. Немагай і іншыя. Але амаль усе гэтыя спробы найчасцей толькі парознаму ілюстравалі розныя факты і эпізоды з жыцця правадыра.

Нельга не адзначыць асобныя пралікі і тых нашых маста-

коў, якія спрабуюць «уціхамірыць» вобраз Леніна, сентыментальнічаюць: вобраз і характар Ільіча бачацца імі толькі праз прызму бытавой праўдзівасці — Ленін бесклапотна адпачывае на лавачцы, мірна гутарыць з сялянамі, гуляе з дзецьмі, збірае грыбы, ходзіць па лесе з ружжом. У сувязі з гэтым успамінаецца выказванне Горкага, які адзначаў, што незвычайна і дзіўна бачыць Леніна на прагулцы ў парку — да такой ступені зраслося з яго вобразам уяўленне пра чалавека, які знаходзіцца ў цэнтры вялікіх і бурных падзей. Менавіта гэта павінна быць галоўным пры тыпізацыі асноўных рыс характару У. І. Леніна. Натуральна, і жанравыя творы могуць быць уключаны ў беларускую Ленініяну. Некаторыя ўжо занялі ў ёй сваё месца (скульптурная кампазіцыя «Ленін з дзяўчынкай» З. Азгура, жывапісны трыпціх «Незабытае» К. Касмачова). Прастата і спрошчанасць — паняцці супрацьлеглыя. Агульнавядома, што Ленін любіў і дзяцей, і прыроду, і музыку, і пеляванне. Паводле шматлікіх успамінаў і фотаздымкаў лёгка ўстанавіць, што ён не цураўся многіх добрых чалавечых радасцей. Але ж галоўным для мастака павінна быць не толькі тое, што Ленін падобны на ўсіх, а перш за ўсё тое, што вылучае яго, духоўна ўзвышае яго фігуру як правадыра народных мас.

Наўрад ці варта замоўчваць і тое, што асобныя мастакі не заўсёды па-творчы ўспрымаюць традыцыі, якія склаліся ў саветскай Ленініяне, празмерна захапляюцца «цытаваннем» шырока вядомых работ майстроў пэндзля і рэца. Хоць надаюцца і іншыя крайнасці, калі ў пагоні за арыгінальнасцю некаторыя аўтары свядома пагараджаюць пленнасцю лепшых традыцый, становячыся на шлях павярхоўнага адлюстравання. Зусім недапушчальна, калі ў мэтах дэкаратывага аздаблення заводскіх двароў, цэхаў, а часам і плошчаў з'яўляюцца яўна слабамастацкія творы. Нават сама ўстаноўка манумента, пано, плаката, выкананых дасканала ў мастацкіх адносінах, павінна быць прадумана ва ўсіх дэталях, узгоднена з навакольным асяроддзем. Хіба можна дапускаць, каб любімы ўсімі вобраз суседнічаў з рэкламай, рознымі выпадковымі наладзімі і аб'явамі?

Часам несур'ёзна падыходзяць і да выкарыстання фотаздымкаў, мяняюць толькі фатаграфічную фактуру на графічную ці жывапісную. Гэта — шлях, які мае вельмі мала агульнага з мастацтвам.

Заслуга мастака тым большая, чым ярчэй у яго творах узнікае перад глядачом вобраз Леніна, суаднесены з эпохай, у якой ён жыве і тварыць, з веліччу яго ідэй.

У мастацтве ёсць бессмяротныя тэмы. І галоўная сярод іх застаецца ленінская тэма. Твораў, прысвечаных Леніну, усё больш. Але важна не толькі колькасць іх, а заглыбленасць у вобраз. Мастацкі пошук ленінскага вобраза пачаўся даўно, выяўлена нямала заканамернасцей. Ужо недастаткова з фатаграфічнай дакладнасцю перадаць партрэтнае падабенства Ільіча. Не менш важныя і адносіны мастака да эпохі Леніна, разуменне яго, «новага правадыра новых мас».

Пройдуць гады, і шмат што зменіцца навокал. Але наш Ільіч, якога мы ведаем на лепшых помніках, па жывапісных і графічных работах, па скульптурных партрэтах, па кінамастацтвах і фотаздымках, па дакументах і ўспамінах, ва ўсім багацці яго чалавечых працяленняў, назаўсёды застаецца сучаснікам тых, хто жыве на зямлі.

Барыс КРЭПАК.

ПАЧУЛА ПРА ГЭТУЮ ПЕРАДАЧУ ад Аляксандра Іванаўна Клімавай снегавейным студзенем, калі дамаўляліся з ёю накіт адной работы на радыё.

— Аляксандра Іванаўна, мы так доўга адкладваем нашу сустрэчу...

— Толькі не цяпер! Я прашу вас не настойваць. У мяне такая адказная работа на тэлебачанні!

— А, калі не сакрэт, што? Па якой рэдакцыі?

— Па рэдакцыі прапаганды. «Рабочы тыдзень Уладзіміра Ільіча». Чатыры перадачы. Тэкст палітычны, дакументальны. Патрабуе дакладнасці. Ленінскія пісьмы. Тэлеграмы. Запіскі. Дэкрэты... Я гавару шмат у кадры. Нібы ад імя сучасніцы рэвалюцыйных змен у краіне.

Па тым, з якой захопленасцю гаварыла Аляксандра Іванаўна, я зразумела, што яна сапраўды жыве гэтым... І мне захацелася ўбачыць яе ў рабоце.

І вось я ў апаратнай студыі відэазапісу каларовага тэлебачання. Каля дзесятка манітораў — з чорна-белым і каларовым адлюстраваннем — пад пільным наглядом абаяльнай гаспадыні апаратнай рэжысёра Валянціны Гумілеўскай. Як дыржор, яна зводзіць у адну сімфонію, якую сціпла назвала перадачай, столькі састаўных — жывое слова, адлюстраванне, музыка... А побач, на кнопках і мікшэрах, чарадзейны асістэнт рэжысёра Ірына Жаглова. За «спіной» рэжысёрскага пульта — другі, гукарэжысёрскі. Там гаспадарыць музычны рэдактар Тамара Сабірайская, гукарэжысёр Людміла Стэцкая. Нервовымі крокамі мерае апаратную аўтар сцэнарыя Ігар Александровіч.

А над усімі — знаёма кожнаму, хто хоць раз пабываў на спектаклі Клімавай у Рускім тэатры БССР імя М. Горкага, — народная артыстка СССР Аляксандра Іванаўна Клімава. Строгі аksamітны касцюм, жоўтая кофточка. Гладка зачасаная залацістая валасы сабраны ў тугі вузел. Акуляры ў прыгожай аправе... Адзявае іх, калі зачытвае які-небудзь ленінскі дакумент. Натхнёны, адухоўлены твар. У вачах думка, тэмперамент чалавека-грамадзяніна... Аляксандра Іванаўна чытае радкі пісьма Уладзіміра Ільіча да Глеба Максімільянавіча Кржыжановскага ад 23 студзеня 1920 года — у сувязі з планам ГАЭПРО:

«Глеб Максімільянавіч! Артыкул атрымаў і прачытаў. Вельмі добра.

...Калі б яшчэ прыкладную карту Расіі з цэнтрамі і кругамі? Ці гэтага яшчэ нельга?

Паўтараю, трэба захапіць масу рабочых і свядомых сялян вялікай праграмай на 10—20 гадоў...

Ваш Ленін».

...Заканчваўся яшчэ адзін ра-

джу на гэты непаўторны момант і часам мне здаецца, што чую голас Уладзіміра Ільіча...

Голас Леніна, парада Ільіча неабходны кожнаму чалавеку; мажліва, таму і ўяўляецца мне іншым разам, што чую яго голас і яго параду... Ён раскажаў мне, якой была Камісар з «Аптымістычнай трагедыі», якой была Любоў Яравая і Марыя Спірыдонава...

Ільіча, 24 гадзіны ў суткі стуюць тэлеграфныя апараты. Першы чыгач экстраных тэлеграм — Ленін...»

Чалавек, якому пад сілу было перамагчы інерцыю старога свету, прывесці ў рух энергію мас, павесці за сабой народ. Якімі нечалавечымі намаганнямі даваўся кожны, нават самы маленькі — у зіму страшэннага голаду і гаспадарчай

варыш... Вось ён наведвае хворага Уладзіміра Дзмітрыевіча Бонч-Бруевіча, кіраўніка спраў СНК РСФСР, сустракаецца з селянінам Сакірка, працуе ў Саўнаркоме...

Уладзімір Ільіч глыбока паважваў і цаніў сваіх калег па Саўнаркоме, — даведваемся мы з прыведзеных у перадачы ўспамінаў А. В. Луначарскага. Пры Леніне ў Саўнаркоме панаваў асаблівы настрой, здавалася, што сам час рабіўся больш шчыльным, — так многа фактаў, думак і рашэнняў умяшчалася ў кожную хвіліну.

Перадачы радуць заглыбленым зместам, удалым падборам фактычнага матэрыялу. Строга прадуманая форма расказу: удала спалучаецца гісторыя і сучаснасць. Падзеі ў краіне і ў Беларусі. Адчуваецца невыпадковасць выбару тых рабочых тыдняў, якія «аналізуе» перадача. Выбраны найбольш насычаныя, скандэсаваныя па важнасці падзеі — па палітычнай і гаспадарчай значнасці. Паказальны ў гэтым плане чацвёрты, заключны тыдзень — 29 сакавіка—5 красавіка 1920 года, — тыдзень работы IX з'езда РКП(б). Усе дні Уладзімір Ільіч Ленін на з'ездзе. Ён выступае з дакладам аб палітычнай дзейнасці ЦК. Партыйны з'езд абмяркоўвае пытанні гаспадарчага будаўніцтва, прафсаюзага руху, адносіны да кааперацыі і іншыя вельмі важныя і надзённыя пытанні, вырашэнне якіх нельга было адкласці нават на дзень. І па ўсіх пытаннях выступае Ленін. Даказвае, абвяргае, праясняе сп. ч. Перамагае.

Чатыры рабочыя тыдні Ільіча. Чатыры відэафільмы. Месяцы напружанай працы. Безліч рабочых рэпетыцый. Абдумванне, вынашванне, перажыванне. Узважанне кожнага жэста, кожнай мізансцэны. Выдатнае актёрскае майстэрства і багаты сцэнічны вопыт Аляксандры Іванаўны Клімавай дапамаглі ёй узяцца на яшчэ адну мастацкую вышніну.

І вось — апошні кінакадры. Зноў, як і ў пачатку, — плошча Леніна. Помнік Леніну — мысліцель, вучонаму, дарядцу. Задуманная Аляксандра Іванаўна павольна падыходзіць да помніка. У яе руках палымнеюць гваздзікі: Яна прынесла іх Леніну. Уладзіміру Ільічу. Ад сябе. Ад творчай групы. Ад нас. Ад кожнага савецкага чалавека.

Ніна ЗАГОРСКАЯ.

РАБОЧЫ ТЫДЗЕНЬ УЛАДЗІМІРА ІЛЬІЧА

ДА ПРЭМ'ЕРЫ 4-СЕРЫЙНАЙ ТЭЛЕПЕРАДАЧЫ

бочы тыдзень Уладзіміра Ільіча, які ён пражыў разам са сваім народам, пражыў гэтак жа ярасна і бязлітасна для свайго падарванага ўжо здароўя.

...Яшчэ сем дзён было адваивана ў старога свету. Яшчэ сем дзён увайшла ў гісторыю стварэння новай эры. Эры сацыялізму...»

Ва ўсім абліччы актрысы — вера ў ленінскую ідэю і жаданне і ўменне гэту веру перадаць іншым.

Я не зраблю адкрыцця, калі скажу, наколькі важная роля вядучага на тэлеэкране. Кожнаму тэлегледачу ясна, як нам імпаўне абаяльны, разумны субседнік. Удалы выбар вядучага — зарука поспеху. Перадача красамоўна пацвердзіла гэта.

Мінск. Плошча Леніна. Сярод мінчан камера вылучае задуменную жаночую постаць... У белай футравай шапачцы, пасунутай на лоб. (Такую ж насіла, мы ведаем гэта па кадрах кінахронікі і фотаздымках, Надзея Канстанцінаўна Крупская. Як скажа потым сама вядучая, яна і расказвала пра Уладзіміра Ільіча з адчуваннем сучасніцы і блізкага чалавека Уладзіміра Ільіча — Надзеі Канстанцінаўны Крупскай.) Двойной экспазіцыяй на экране з'яўляюцца цітры: «Народная артыстка СССР Аляксандра Іванаўна Клімава». Яна спыняецца на плошчы Леніна, каля помніка Уладзіміру Ільічу, пачынае гаварыць:

«Амаль кожны дзень я праходжу па плошчы Леніна. Гля-

Мы ведаем галоўныя вехі з жыцця Леніна, ведаем яго кнігі і кнігі пра яго. А з чаго складаўся яго звычайны рабочы дзень? Якія яны былі, гэтыя Ільічыны будні?..»

На тэлеэкране цітры — «Рабочы тыдзень Уладзіміра Ільіча». «1—7 студзеня 1920 года». Напываюць кадры дакументальнай кінахронікі — Савецкая Расія ў цяжкую зіму 1920 года... Прачула гучаць словы вядучай: «Наступленне Новага года кожны чалавек звязвае са сваімі лепшымі пачуццямі, з надзеяй і верай... Так было заўсёды. Так было і так будзе. 150-мільённая Савецкая Расія ўступіла ў 1920-ы год з рашучасцю пакончыць з грамадзянскай вайной. Ужо былі разгромлены банды генерала Юдзеніча на паўночным захадзе, раззваліўся фронт генерала Дзянікіна на поўдні, дабівалі рэшткі бялякага войства адмірала Калчака на ўсходзе. У акупіраваных беларускіх губернях разрасталася партызанская вайна...»

І вось новы вораг — разруха і голад...

Масква — штаб грамадзянскай вайны, штаб барацьбы з разрухай і голадам. Тут Ленін. Уладзімір Ільіч... На яго надзея.

Засядае Палітбюро ЦК РКП(б). Старшынявуе Ленін.

Саўнарком вырашае надзённыя праблемы — старшынявуе Ленін.

У калідоры, побач з крэмілёўскім кабінетам Уладзіміра

разрухі — крок наперад...

Мускульны рытм апавядання. Кароткія сказы. Суровы інтанацыі. Усё гэта, закладзенае ў сцэнары, у вуснах вядучай набывае жывое гучанне. Пражыта, перажыта кожнае слова. Кожная паўза напоўнена глыбокай ленінскай думкай. Тэлепублицыстыка набыла жыццёвую пераканальнасць, даходлівасць. І гэта вылучыла перадачу пра чатыры тыдні ленінскага жыцця ў лік адметных з'яў на рэспубліканскім тэлебачанні.

Ад перадачы да перадачы ўдасканалваецца стыль апавядання. Ён выкрышталізоўваўся ў творчым пошуку. Калі першая перадача мела на сабе яшчэ адбітак плакатнасці, то ўжо наступная — рабочы тыдзень 19—25 студзеня — больш расказаная, натуральная, арганічная... Удасканалвалася і сцэнарная аснова. У працэсе работы, у разліку на асобу канкрэтнага вядучага, правіліся, дапіваліся новыя старонкі, мянялася музычная партытура перадачы...

«Ленін! — даверліва дзеліцца сваім, перажытым, заповітным Аляксандра Клімава. — Чым больш знаёмішся з яго творчасцю, тым больш востра адчуваеш яго геніяльнасць...»

У відэафільмах — багатая кінадакументальная аснова. Мы становімся сведкамі выступленняў правадыра перад рабочымі, на партыйным з'ездзе. Неаднаразова гучыць голас Уладзіміра Ільіча...

Ленін жывы, чалавечны, даступны і прынцыповы, чулы та-

З ВЫСТАЎКІ «ІДЭІ ЛЕНІНА ЖЫВУЦЬ І ПЕРАМАГАЮЦЬ»

У. Стальмашонак. А. Чараяноў у Леніна, 1923 г.

В. Савіці, М. В. Фрунзе ў штабе фронту.

НАТХНЯЎ НА ПОДЗВІГ ВОБРАЗ ІЛЫЧА

У цяжкія часіны Вялікай Айчыннай вайны Аляксандру Даброціну даручылі ўзначальваць франтавую брыгаду артыстаў Ніжнетагільскага драматычнага тэатра. Праграму выступлення вырашылі сілаісці з двух аддзяленняў: у першым ішоў мантаж па п'есе М. Пагодзіна «Чалавек з ружжом», дзе былі аб'яднаны некалькі сцэн, у якіх А. Даброцін выступаў у ролі Леніна, у другім — канцэрт. У лютым 1942 года пасля стараннай падрыхтоўкі брыгада выехала на Карэльскі фронт для культурнага абслугоўвання воінаў Чырвонай Арміі...

— Калі я ўпершыню выйшаў з-за плашч-палаткі, якая замянула заслону, — успамінае Аляксандр Аляксандравіч, — сярод байцоў усталявалася цішыня. «Правал», — мільганула думка, я разгубіўся, няўпэўнена правёў сцэну з Шадрыным. Раптам у гэтай цішыні пачуўся голас байца: «А гэта ж Ленін!» І адразу гримнуў такі

выбух апладысmentaў, які я ніколі яшчэ не чуў у мірных час у тэатральных залах... Пасля гэтай сцэны з-за імправізавааных куліс мы бачылі, як многія з глядачоў плакалі. На наступных спектаклях паўтарылася тое ж самае. У чым справа? Потым да мяне падышоў салдат, паціснуў руку і сказаў: «Разумеюце, таварыш Даброцін, мы ніколі не думалі, што тут, у такой абстаноўцы, мы ўбачым Леніна!».

Так, з'яўленне на пярэднім рубяжы «жывога Леніна» заўсёды рабіла на байцоў незабытае ўражанне:

— Вось што гаворыць аб выступленні А. Даброціна ў сваёй воінскай часці былы ўдзельнік Вялікай Айчыннай вайны М. Левін.

Толькі што адгрымеў бой. Неўзабаве пачаўся канцэрт. Спачатку было шумна... Але вось паявіўся салдат з ружжом і кацялком, а насустрач яму ідзе... Бацхожы, хто ж ідзе на-

сустрач салдату?! І як ён, салдат, не пазнае?! Быццам токам пранізвае «глядзельную залу», байцы ўзняліся са сваіх месцаў. Стаішы дыханне, слухаюць воіны словы Леніна. Нехта штурхануў мяне ў бок. Паварочваюся. Немалады баец з вачамі, поўнымі слёз, шэпча: «Ільч... Ільч!». Шэпча і плача. А потым магутнае «ўра!» пранацілася па лесе...

Пасля выступленняў канцэртнай брыгады ў часцях, як правіла, праходзілі мітынгі. Байцы ілліся змагацца да апошняй кроплі крыві за вызваленне Радзімы.

— Родныя нашы! — звярнуўся на адным з такіх мітынгаў да артыстаў камандзір падраздзялення Агароднік. — Вы прыйшлі да нас у аковы і паказалі, за што змагаліся нашы бацькі ў Кастрычніку 1917, паказалі вобраз Уладзіміра Ільіча. Байцы ніколі гэтага не забудуць. Словы Леніна — «ні кроку назад» мы будзем заўсёды свята захоўваць у нашых сэрцах.

Яшчэ ў час фарміравання брыгады артыстаў папярэдвалі, што выступаць дзядзедца на перадавой. Асабліва адказнасць ускладалася на Даброціна, як выканаўцу ролі У. І. Леніна. Як будзе ён адчуваць сябе пад агнём праціўніка? Выпрабавання на «храбрасць» чакаць прыйшлося нядоўга.

...Спектакль заканчваўся. Аляксандр Аляксандравіч гаварыў

прамову Леніна. Раптам ударылі фашысцкія мінамёты. Міны праносіліся над самай галавой. Прагучала каманда: «У сховішча!». Першым памкненнем было падпарадкавацца камандзе. Кінуцца на зямлю, схаватца, каб не было чуваць выцця мін і выбухаў. Але ж ён толькі што заклінаў — ні кроку назад! Гэта былі словы Ільіча. А Ленін не мог схаватца. «Калі я гэта зраблю, — думаў Даброцін, — дык ніколі ўжо мне не сыграць так, каб чырвонаармейцы паверылі, што перад імі «жывы Ленін». І акцёр працягваў сваё выступленне пад агнём ворага...

Штодзень на працягу двух гадоў натхняў на баявыя подзвігі байцоў Карэльскага і Волхаўскага франтоў вобраз У. І. Леніна. Працуючы ў цяжкай абстаноўцы, нярэдка пад артылерыйскім абстрэлам, пад бамбёжкай, калектыў, які ўзначальваў А. Даброцін, зрабіў больш чым семсот выступленняў.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны А. Даброцін доўгі час быў акцёрам Рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага. Цяпер ён на пенсіі, але працягвае працаваць у Мінскім інстытуце культуры, дзе навучае рэжысуры будучых кіраўнікоў тэатральнай мастацкай самадзейнасці. Ён вядзе вялікую выхаваўчую работу ся-

род студэнтаў інстытута і моладзі рэспублікі.

Нядаўна мне давялося прысутнічаць на сустрэчы заслужанага артыста РСФСР А. Даброціна з воінамі Савецкай Арміі, прысвечанай 110-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Шмат цікавага расказаў ён пра свой шлях у мастацтва, пра складаную, але пачэсную працу над вобразам Ільіча правядыра. Мне ўразіла эмацыянальнасць выступлення гэтага 75-гадовага акцёра, які праз усё жыццё пранёс у сэрцы вобраз Ільіча.

А. ПАЦЫЕНКА.

БУДУЦЬ ІНОВЫЯ ПЕСНІ

... Размова наша перапынілася. Мой субяседнік узняў са стала папку, засяродзіўся на нейкай паперы. І зачытаў выказанне Шастаковіча аб тым, што ўвасобіць у мастацтва вобраз правядыра — вельмі цяжкая творчая задача: для вырашэння яе патрэбны вельмі высокі ўзровень светапогляду і велізарны талент.

— А ў нас, музыкантаў, — быццам прадоўжыў гэтую думку Юрый Уладзіміравіч, — цяжкія асаблівыя. Літаратары, мастакі, акцёры маюць у пэўным сэнсе прывілею ўзнаўляць канкрэтнае, бачнае аблічча Леніна. Кампазітар павінен шукаць спецыфічнае, але пераанаўчае вырашэнне гэтай адказнай задачы сваімі надзвычай умоўнымі творчымі сродкамі.

Пра ленынскую тэматыку ў творчасці кампазітараў рэспублікі мы і гутарылі з народным артыстам БССР Юрыем Семянякам.

Калі наогул з пачаткам асэнсавання ў мастацтва вобраза правядыра звязаны зусім новы тэматычны напрамак, дык у сферы беларускай музыкі імя Леніна набывае яшчэ і дадатковы сімвалічны сэнс. Менавіта здзяйсненню ленынскіх ідэй абавязана сваім нараджэннем і развіццём беларуская прафесійная музычная творчасць: яе гісторыю распачаў Вялікі Кастрычнік. За шэсць дзесяцігоддзяў гэтай гісторыі напісаны творы ва ўсіх жанрах, прысвечаны Леніну, рэвалюцыі, партыі камуністаў, якія заўсёды ў авангардзе народнай барацьбы і мірных здзяйсненняў. Створана беларуская музычная леныніяна, свой уклад у якую ўносіла кожнае пакаленне нашых кампазітараў.

Мікалай Аладаў, Яўген Цікоцкі, Мікалай Чуркін, Анатоль Багатыроў, Аляксей Туранкоў... Вядомыя імёны засна-

валінікаў кампазітарскай школы рэспублікі. Які быў пачатак нашай леныніяны? Кантата-плакат М. Аладава «Скромны і просты», яго ж сімфанічная паэма «Мацінай за смерць», балада М. Чуркіна «Хто гаворыць, што памёр Ленін?», песні Я. Цікоцкага, А. Туранкова, І. Любана, С. Аксакава. З часам з'явіліся харавыя і камерна-вакальныя творы А. Багатырова, У. Алоўнікава, І. Кузняцова, Л. Абеліўіча, Д. Смольскага, К. Цесаква, Я. Дзягцярыка і г. д.

Увасабленне вялікай тэмы вымагала і вымагае ад кампазітараў пошуку новых сродкаў выражанасці, прыдатных для выражэння глыбокага зместу ў форме прастай, даступнай шырокаму слухачу. Гэтым, відаць, кіраваліся і аўтар урачыстых вакальна-сімфанічных твораў «Свяці, зар!» і «Дзень твайго нараджэння» Яўген Глебаў, і аўтар вядомай песні аб правядыру «Ён нарадзіўся вясной» Ігар Лучанок...

Мы прыгадвалі добра знаёмыя імёны. А калі дайшла чарга да сённяшняга кампазітарскага моладзі, Юрый Уладзіміравіч назваў Валянціну Сярых, Уладзіміра Дарохіна, Эдуарда Зарыцкага, Леаніда Захлеўнага, чые першыя творы пра Леніна з'явіліся напярэдадні яго 110-годдзя.

Аднак хацелася перавесці гаворку ў іншае рэчышча: каб субяседнік мой паўстаў ужо не як старшыня праўлення кампазітарскага саюза, адказны «за ўсіх», а як проста творчы чалавек — са сваім мастацкім поглядам, са сваімі набыткамі ў асваенні ленынскай тэмы, з асаблівасцямі яе стаўленням.

— Усе нашы дзяцінныя, усе заваёвы нашага грамадства, — пачаў Ю. Семяняка, — усё гэта звязана з імем Леніна. І, як кампазітар, я разумю ленынскую тэму ў вельмі шырокім сэнсе: для мяне гэта тэма Радзімы, партыі, народа. Да яе звяртаўся і ў першых сваіх — самадзейных, пучым студэнцкіх сачыненнях. Яшчэ да вучобы ў кансерваторыі напісаў песню «Ой, шумяць лясы зялёныя».

Ільчу яе сваёй першай песняй аб Радзіме. Крыху пазней, калі ўжо вучыўся, напісаў баладу для баса і фартэпіяна, у якой ужо непасрэдна загучала вялікае слова — Ленін. Называлася балада «Есць такая партыя!» (тэкст польскага паэта Балеслава Когута).

Сёння магу прыгадаць даволі многа сваіх твораў пра Леніна. Бадай, усе яны — у жанры песні: харавой, сольнай, дзіцячай. Есць, вядома, больш і менш удалыя. Але ўсё, што пісаў, пісаў ад сэрца, шчыра і з жадааннем перадаць сваё пачуццё слухачам. Часам узніклі ў мяне нейкія асаблівыя асацыяцыі. Напрыклад, у тэксце балады ўпамінаецца пра «Красавіцкія тэзісы». Працуючы над музыкой, сяду за інструмент — і адразу ўяўлялася мне вядомае жываліснае палатно: Фінляндскі вакал, Ленін з брагневіка чытае «Красавіцкія тэзісы»...

Так, бывае, пэўныя жыццёвыя назіранні, штосці з прачытанага, уражанні ад паездкі на радзіму Ільіча — ва Ульянаўскі дапамагаюць мне ўвайсці ў належны творчы настрой, увогуле немагчыма. Думаў так у час работы над операй пра Максіма Багдановіча «Зорна Венера»; над операй «Спявае «Жаваранак» — пра барацьбу савецкіх людзей супраць фашызму; над «Паўлінкай», дзе ў вобразе Якіма выяўляецца дух рэвалюцыйных ідэй. Думаю і цяпер, калі завяршаю оперу паводле паэмы Якуба Коласа «Новая зямля».

Адзін з нядаўніх маіх твораў — ода «Радзіме» для сімфанічнага аркестра, хору і салістаў — зноў непасрэдна звязаны з імем Ільіча, бо прысвечаны нашым дасягненням. Ці яшчэ адна новая назва, якая быццам і не мае дачынення да нашай гаворкі, — «Крыніца». Гэта хор а капэла на вершы ўкраінскага паэта Дзмітра Луцэні, у якіх гаворыцца пра дружбу беларускага, украінскага і рускага народаў, параднітых ручкамі Дняпра. Ды хіба ж дружба народаў — не ленынская тэма!

Гаворыць пра нейкія творчыя нормы, рэцэпты тут, па-мойму, немагчыма. Закрынаючы ленынскую тэму, я калі-ніколі імкнуўся, як кажуць, эдраматызаваць характэрны для мяне, кампазітара-лірыка, музычную мову. Але... усё роўна атрымлівалася лірычная песня. Пераканаўся, што і праз яе перадаюцца самыя розныя пачуцці. У Вялікую Айчынную лірычная песня ўзнімала баявы дух воінаў, яна можа і гаварыць пра вялікія справы нашых дзён. Важна толькі знайсці добры верш і па-кампазітарску пераанаўча яго «прачытаць». Важна дамагчыся «меладыйнага пападання» музыкі ў вершы. Так што «рэцэпт» у кожным канкрэтным выпадку свой.

Спраўды. Есць у Ю. Семянякі песня на вершы П. Броўкі «Быць камуністам», дзе выкарыстаны інтанацыі рэвалюцыйных маршаў. У «Крыніцах» ён ужывае інтанацыі народных рускіх, беларускіх і ўкраінскіх песень. Рысы ўрачыстасці імкнуўся надаць песні «Ленынская праўда расвітае», створанай для хору і сімфанічнага аркестра (паэт А. Бачыла).

Дарэчы, гэты твор, напісаны да стогадовага юбілею Ільіча, уключаны ў сёлетнія святочныя канцэртныя праграмы. Такі ж лёс у песні «Бярозка ў Разліве». Гадоў дзесяць назад Ю. Семяняка ў складзе дэлегацыі ад Беларусі наведаў Ульянаўск. І як своеасаблівы сувенір землякам Ільіча прывёз з сабой тую песню, створаную на цудоўныя, вельмі вобразныя вершы Е. Лось. Самому кампазітару пабываць у Разліве не давялося. Але хто ж не ведае легендарны ленынскі будан па малюнках, здымках, макетах! Заставалася толькі ўзвіць сабе, пра што думалі б, што б адчувалі беларускія дзеці, трапіўшы ў памятныя мясціны, і шукаць непасрэдна пранікнёныя інтанацыі — каб музыка арганічна злілася з паэтычнымі радкамі... Многія дзіцячыя харавыя калектывы спяваюць яе і сёння, выконвае «Бярозку ў Разліве» жаночы дуэт — Ніна Казлова і Вольга Цішына.

А вось такі факт: у 1957 годзе спецыяльна для Віктара Чарнабаева, тады зусім невядомага маладога спевака, кампазітар паклаў на музыку вершы А. Лазнявога «Аб Леніне». Прыемна, што сёння народны артыст рэспублікі, прызначаны майстра опернай сцэны захоўвае песню ў сваім канцэртным рэпертуары. Гаворым пра гэта не выпадкова. Бо, зразумела, для кожнага аўтара вельмі важна, каб твор яго прагучаў не адзін раз, не «з выпадку», а застаўся ў рэпертуарным актыве выканаўцы. Значыць, ён даспадобы не толькі выканаўцу, але і слухачу, бо выканаўца ж надзвычай чуйны да аўдыторыі і не будзе раз адразу выступаць з творам, які не прымае публіка. Гэта важна асабліва, калі пішаш на значную тэму.

— Яшчэ некалькі слоў, — дадаў Ю. Семяняка, — пра песню, якую я называю аўтабіяграфічнай: «Партрэт» на вершы Рыгора Пятрэні. У ёй тры своеасаблівыя сэнсавыя часткі. Як я, колішні школьнік, успрымаў імя Леніна; чым было гэта імя ў часіны Вялікай Айчыннай вайны для мяне, яе ўдзельніка; нарэшце, як я па-бацькоўску тлумачу сваім дзецім наступных пакаленняў. Вось аб такой песні, дзе найбольш поўна можна было б выказаць свае адносіны да Ільіча, я марыў доўга. Таму і стала яна для мяне аўтабіяграфічнай. І усё ж не стала лепшай сярод маіх песень пра Леніна. Думаю, лепшая песня пра найвялікшага чалавека мною яшчэ не напісана. Але мае быць напісана!

С. БЕРАСЦЕНЬ.

Снежная сонечнасць адразу ж кінула ў вочы, як толькі Мікалай Данілавіч зачынуў за сабой дзверы пад'езда. Ён зашмурыўся, пастаяў з якую хвіліну ў задумлівай нерашучасці, прагна ўдыхаючы чыстае марознае паветра, і павярнуў направа.

Мікалай Данілавіч выйшаў з дому раней, таму ён выбраў не бліжэйшую дарогу міма Дома гандлю і гасцініцы «Саяны», а ўзяў кірунак да Плошчы Урачыстасцей, што шырокай бялютнай роўнядзю разлеглася між цяжкімі дамамі першага мікрараёна і высокай заснежанай агароджай музея-запаведніка. Каля помніка Леніну, які ўзвышаўся сярод белізны, выстраілася некалькіх радыю маладзенькіх сасоначак, кедраў, бярозак. Заінейлы, прычарушаныя сніжынкамі, яны гнуткімі антэнамі цягнуліся ўгору, чыйна ўслухваючыся ў маўклівае наваколле.

Па вузкай сцяжынке, пратантанай пешаходамі, Мікалай Данілавіч падышоў да крайняй алейкі, адшукаў бярозку, што на якога паўметра ўзвышалася над снежавым абрусам, і спыніўся.

— Як пачуваешся, не замерзла? — ціха спытаў Мікалай Данілавіч і лёгка дакрануўся да белага галінкі.

Дрэўца весела бліснула на сонцы дыяметамі сніжынак. А Мікалаю Данілавічу падалося, што бярозка ледзь чутна прашаптала: «Не хвалюйцеся, я адчуваю сябе добра, мне сібірскае марозы не страшныя...»

Мінулай восенню малеча-бярозка адоледа агромністы шлях, тысяч у пяць кіламетраў, калі не больш. Шлях, што пралёг паміж беларускай вёскай Осава Бабруйскага раёна і сусветна вядомым пасёлкам Шушанскае Краснаарскага краю. Ехала цягніком, ляцела самалётам, каб стаць у ганаровай вахце на гэтым шырокім пляцы, ля Плошчы Урачыстасцей, побач з помнікам Леніну, за некалькі дзесяткаў крокаў ад берага ціхай ракі Шушы. Беларускае бярозка сярод сібірскага снігаў...

Мікалай Данілавіч замілаваўна пазірае на дрэўца, што прывёз з вёскі свайго дзяцінства і адчайнага камсамольскага юнацтва, прывёз сюды, у гэтую свяшчэнную для кожнага савецкага чалавека мясціну ля падножжа Саян, дзе амаль тысячу дзён адбываў сібірскае прыключэнне ўладзіміра Ільіча Леніна, абвінавачаны царскім урадам «у дзяржаўным злачыстве». Тут, у Шушанскім, Мікалай Данілавіч Гарадзецкі трыццаць два з палавінай гады працаваў дырэктарам Дома-музея У. І. Леніна, працаваў шыра, аддаючы ўвесь запал сваёй душы высокай і адказнай місіі — не сці да людзей трапятліваю праўду жыцця Вялікага Чалавека. У студзені мінулага года Мікалай Данілавіч па стане здароўя пайшоў на пенсію. Ён заслужаны работнік культуры РСФСР, ганаровы грамадзянін пасёлка Шушанскае.

...Міколку Гарадзецкаму ішоў дзевяты год, калі да вёскі Осава Бабруйскага раёна даляцела вестка аб перамозе рэвалюцыі ў Петраградзе. У беднай сялянскай сям'і Данілы Лявонавіча Гарадзецкага ашаламляльную навіну сустрэлі з вялікай радасцю.

— Заглянула сонца і ў наша аконца, — узбуджана казаў бацька. — Хопіць гуць спіну на паню-кравасмокаў. Цяпер мы — гаспадары.

Тады ж Міколка ўпершыню пачуў словы «рэвалюцыя», «Ленін».

У 1925 годзе Мікалай Гарадзецкі ўступае ў камсамол, працуе ў мясцовым малочна-жывёлагадоўчым таварыстве. А неўзабаве яго выбіраюць сакратаром Осаўскага сельсавета.

Камсамолец Мікалай Гарадзецкі вучыцца ў старшын сельсавета камуніста Сяргея Венядзіктавіча Сулімы рашучасці і стойкасці, нязломнай перакананасці ў жыццёва-рэвалюцыйнасці ленынскага слова.

Час быў неспакойны, трывожны. На тэрыторыі Осаўскага сельсавета ствараўся першы калгас «Колас». Яго старшынёй прызначылі дваццацігадовага камсамольца Данілу Лемяшонка — сябра Мікалая.

Кулакі і падкулачнікі распу-

скалі розныя плёткі, страшныя сляны «агульнай коўдрай» і пустой гурбай. Даводзілася шмат готарыць з малаверамі, даказваць, пераконваць.

Аднойчы Сяргей Венядзіктавіч прывёз з Бабруйска старэнькі грамафон з некалькімі пласцінкамі, сярод якіх была і пласцінка з прававой Леніна «Што такое Савецкая ўлада?»

Старшыня запрашаў сялян у сельсавет і, перш чым запустіць пласцінку, аб'яўляў:

— Слухайце, з вамі будзе гаварыць Ленін!

Паволі круціўся чорны дыск, праз трэск і шыпенне, нібы праз завейную сцюжу, прарываўся голас правадыра:

«Што такое Савецкая ўлада? У чым заключаецца сутнасць гэтай новай улады, якой не хочучь або не могуць зразу-

ляцела паведамленне Саўінфармбюро:

— З ліпеня вызвалена сталіца Беларусі — Мінск!

Над Шушанскім пляў яркі зімовы дзень, удалечыні, ля самага небасхіла, ззялі сваёй дзівоснай белізною стромыя вяршыні Саян, а наўкол стаяла задумлівая і чуйная цішыня.

— Трымайся, хутка вясна! — ціха вымавіў Мікалай Данілавіч сваёй бярозцы. — Мне пара.

Ад Плошчы Урачыстасцей Мікалай Данілавіч папраставаў уздоўж агароджы музея-запаведніка да цэнтральнага ўваходу. Ішоў, жмурачыся ад асляпляльнай снежнасці, думаў пра былое, перажытае...

Здаецца, толькі ўчора прыехаў сюды, у далёкае сібірскае сяло, ля падножжа Саян.

гасцінна адчыняць свае дзверы дзіцячая музычная школа і выставачная зала Шушанскай народнай карціннай галерэі.

І проста не верыцца, што калісьці было зусім іншае Шушанскае, якім убачыў яго ў 1897 годзе Уладзімір Ільіч Ульянаў: «Сяло вялікае, у некалькі вулиц, доволі брудных, пыльных — усё як мае быць. Стаіць у стэпе — садоў і ўвогуле расліннасці няма. Акружана сяло... гноем, які тут на палі не вывозіць, а кідаюць проста за сялом, таму, каб выйсці з сяла, трэба амаль заўсёды праісці праз некаторую колькасць гною».

Ды і самі жыхары казалі пра свой край без усялякай пахвальбы: «Няма месца больш глухога, чым Шуш. Далей Шушы — Саяны, а за Саянамі — край свету».

іх жыцці, пажадае ім самых радасных здзяйсненняў і, вядома ж, будзе расказваць пра Леніна, пра тры гады з яго вялікай біяграфіі, якія адміністрацыйны ссыльны Уладзімір Ільіч Ульянаў правёў «У Шушы, ля падножжа Саяна...» пад наглядом царскай паліцыі.

У пачатку 1969 года на беразе ціхай рачкі Шушы распачалося будаўніцтва. Весела звінелі пілы, гучна галкі сякеры, хутка раслі звонкія сасновыя зрубы. Усесаюзная ударная камсамольская будоўля прывяла ў Шушанскае 130 маладых будаўнікоў вясенна-літняй нацыянальнасцей. Аднаўлялася старое Шушанскае, ствараўся мемарыяльны музей-запаведнік, які быў урачыста адкрыты 12 красавіка 1970 года.

29 дамоў з сядзібамі і шматлікімі дворнымі пабудовамі сёння знешне выглядаюць гэтак жа, якімі іх бачыў восемдзят гадоў назад Уладзімір Ільіч. Але два дамы — Зыранавы і Пятровай — карыстаюцца асаблівай увагай. Тут квартаваў адміністрацыйны ссыльны Ульянаў. Тут жыў і працаваў правадыр сусветнага пралетарыяту Ленін!

Цесны — 13,5 квадратных метра — пакойчык у доме Апалона Зыранавы, больш чым сціплай яго абстаноўка. Драўляны ложак, сцяляны стол, засланы белым дамакатаным абрусам, чатыры крэслы, кніжная паліца, газавая лямпа на сталае ды барометр на сцяне, вась, здаецца, і ўвесь набытак...

Экскурсія па музей-запаведніку звычайна заканчваецца ў доме, дзе размешчана фотавыстаўка «Трыумф ленынскіх ідэй». Часам Мікалай Данілавіч прыходзіць сюды без экскурсантаў, каб пабыць ва ўрачыстай цішыні сам-насам, каб акінуць позіркам шырокафарматны здымкі і ўявіць, як гамоніць казахстанская пшаніца і гудуць магутныя турбіны Саяна-Шушанскай ГЭС, убачыць, як бяжыць асляпляльная рака крываважскай сталі і імчаць па сонечных дарогах волаты-БелАЗы, сустрэцца з абаяльнай усмешкай Юрыя Гагарына і праісці разам з бясконцай людскоў пльыню па Краснай плошчы да Маўзалея...

У музей-запаведніку пасля агляду фотавыстаўкі «Трыумф ленынскіх ідэй» заўсёды гучыць правава Уладзіміра Ільіча Леніна «Што такое Савецкая ўлада?». З далёкага дзевятнаццаціга года імкліва, пераадолюючы адлегласць у шэсць дзесяцігоддзяў, да Шушанскага далятае рашучы голас правадыра:

«Першы раз у свеце ўлада дзяржавы пабудавана ў нас у Расіі такім чынам, што толькі рабочыя, толькі працоўныя сяляне, выключваючы эксплуата-тараў, складаюць масавыя арганізацыі — Саветы, і гэтым Саветам перадаецца ўся дзяржаўная ўлада».

І дзіўная рэч: кожны раз, калі Мікалай Данілавіч Гарадзецкі — ганаровы грамадзянін пасёлка Шушанскае — слухае Леніна, памяць вяртае яго ў камсамольскае юнацтва, у вёску Осава Бабруйскага раёна, у далёкія трыццаці гады... Яму бачыцца старэнькі грамафон, засяроджаныя твары аднавіноўцаў. І чуюцца ўзрушаны голас старшын сельсавета Сулімы:

«Наш шлях правільны і непераможны».

У жыцці Мікалая Данілавіча Гарадзецкага стаяць побач вёска Осава і пасёлак Шушанскае — бясконца любя і родны мясціны. У гэтай блізкасці — свой адметны і ўзвышаны сэнс, з якім непарыўна знітавана высокае слова — Радзіма.

М. ЗАРЭМБА.

БЯРОЗКА ў ШУШАНСКІМ

мець яшчэ ў большасці краін?»

Мікалай слухаў разам з сялянамі прамову Ільіча, бачыў, якім шчырым хваляваннем зараюцца твары аднавіноўцаў, і дзівіўся з агітатарскай «хітрасці» старшыні Сяргея Венядзіктавіча Сулімы.

Пласцінка рабіла апошнія два-тры кругі, гучалі заключныя словы прамовы:

«Савецкая ўлада ёсць шлях да сацыялізму, знойдзены масамі працоўных і таму — правільны і таму — непераможны».

— Чулі? — Сяргей Венядзіктавіч рашуча выходзіў на сярэдзіну пакоя, здавалася, што ён зараз узмагне ў паветры рукой і крыкне: «За мной, у атаку!» Але старшыня абводзіў гарачым позіркам прысутных і наўдзіў ігучна казаў:

— Наш шлях правільны і непераможны. А вы сумняваецеся: ісці ў калгас ці не. Сумнявацца, значыць, не давяраць Савецкай уладзе... Не давяраць Леніну...

Прайшлі гады, дзесяцігоддзі, паўвека. Але і сёння Мікалай Данілавіч з асаблівым пацудым успамінае сваё камсамольскае юнацтва, успамінае тую несамавітую грамафонную пласцінку, якая падаравала першую сустрэчу з жывым голасам Ільіча. І-яна, гэтая сустрэча, прадвызначыла (і няхай гэта будзе звычайнай выпадковасцю) дзіўны лёс сялянскага хлопца, накіравала далёкую дарогу, якая ў ліпені 1946 года прывяла яго ў Шушанскае.

Толькі перш, чым апынуцца тут, Мікалай Гарадзецкі займаўся ў розных навучальных установах (пуцёўку ў навуку яму даў Бабруйска раёнам камсамол). Гомель і Мінск, Ленінград і Ноўгарад. Пасля заканчэння гістарычнага аддзялення Ноўгародскага настаўніцкага інстытута Мікалай Данілавіч дае згоду працаваць на Крайняй Поўначы. Першага кастрычніка 1937 года ў сярэдняй школе № 1 г. Енісейска Краснаарскага краю з'явіўся новы выкладчык гісторыі.

Тут, у Енісейску, Мікалай Данілавіч Гарадзецкі становіцца членам ленынскай партыі, сюды, праз Уральскія горы і неабсяжныя сібірскае прасторы далятае горкае і пякучае слова «вайна».

І якой жа сонечнай была радасць Мікалая Данілавіча, калі нарэшце да Енісейска да-

Толькі ўчора... А ўжо праляцелі трыццаць тры гады. І кожны з трыццаці трох мае сваю адметнасць, сваю непаўторную асаблівасць, якую высвечвае пачуццё гордасці за асабістае дачыненне да гэтай мясціны.

Вось толькі два запісы са шматтомнай кнігі водгукаў наведвальнікаў мемарыяльнага музея-запаведніка «Сібірская ссылка У. І. Леніна» (за дзесяць апошніх гадоў музей наведала больш чым два мільёны чалавек).

«Няма слоў, каб выказаць хваляванне, любоў і гордасць, якія ахопліваюць мяне, калі я прыязджаю ў Шушанскае!» — напісала Марыя Прыляжаева 7 кастрычніка 1979 года.

«Думаю, што ўсе мы ніколі не забудзем гэты дзень, калі мы быццам дакрануліся да аднаго з самых святых перыядаў дзейнасці Леніна. Тут, у гэтых мясцінах, у гэтым краі, у гэтым сяле распрацоўваліся вялікія ідэі стварэння бальшавіцкай партыі, першай пралетарскай газеты на зямлі! Мы з хваляваннем хадзілі па гэтых вуліцах, заходзілі ў гэтыя старыя рускія хаты, якія сталі гістарычнымі», — напісаў Барыс Паляева ад імя ўдзельнікаў Усесаюзнай творчай канферэнцыі «3 Леніным па ленынскім шляху», якая праходзіла ў Шушанскім у верасні мінулага года.

Гэтыя запісы яшчэ і яшчэ раз пераконваюць у той агромністай адказнасці, што спадарожнічала Мікалаю Данілавічу Гарадзецкаму ўсе трыццаць тры гады, калі ён працаваў дырэктарам Дома-музея У. І. Леніна.

Памяць шушанцаў. Яна глыбока ўражае сваёй шчырасцю і душэўнай цеплынёй. Сённяшняе Шушанскае — гэта прыгожы гарадскі пасёлак з двума мікрараёнамі і 18-тысячным насельніцтвам; гэта абсталяваная па апошнім слове тэхнікі ітушкафабрыка, якая дае 70 мільёнаў рэк у год; гэта светлыя карпусы саўгаса-тэхнікума імя У. І. Леніна і Н. К. Крупскай, малочнакансервавы камбінат. Нельга не падзівіцца і прасторным Домам гандлю, і шасціпавярховай гасцініцай «Турыст», і Домам друку, дзе размясцілася рэдакцыя раённай газеты «Ленынская іскра». А яшчэ ў Шушанскім будуюцца вылічальны цэнтр, новы будынак школы мастацтваў, хутка

Памяць шушанцаў. Яна не вымагае нейкіх там асаблівых словазлучэнняў і гучных эпітэтаў. Яна чудаўная, як чудаўны жытні колас, і непаўторная, як непаўторны глыток крынічнай вады ў спякотлівы дзень. І бяспрэчны доказ гэтаму — хвалюючы экспанат музея-запаведніка, пісьмо ад 23 красавіка 1922 года, якое шушанцы накіравалі Уладзіміру Ільічу Леніну: «Ад імя ўрачыстага пасаджэння Шушанскага валыканкома... віншумем Вас, глыбокапаважаны правадыр Уладзімір Ільіч з днём нараджэння. Ад усяго сэрца жадаем Вам доўгіх гадоў жыцця, паспяховай барацьбы на карысць працоўных да поўнага іх вызвалення ад прыгнёту капіталізму».

Урачыстае пасаджэнне прасіць Вас не адмовіцца ў прыняцці ганаровага членства Шушанскай камячэйкі, сельсавета. У азнаменаванне вялікай урачыстасці, дня нараджэння паважанага правадыра сусветнага пралетарыяту, пасаджэнне падносіць Вам, Уладзімір Ільіч, імяніны падарунак у выглядзе засева хлеба сіламі сялян Шушанскай воласці ў колькасці 50 дзесяцін, ураджай якога будзе адрасаваны на карысць галадаючых дзяцей Паволжа».

Тады, у 1922 годзе, шушанцы сабралі з Ленынскага поля амаль пяць тысяч пудоў пшаніцы і адправілі чырвоны абоз з хлебам на Самаршчыну.

Цяпер на Ленынскім полі, што знаходзіцца на тэрыторыі саўгаса-тэхнікума, працуюць перадавыя камсамольска-механізатары. Тут устаноўлена стэла, у якой замуравана капсула са зваротам да моладзі 2022 года, калі споўніцца 100 гадоў з дня першага засева.

«Няхай квітнее і красуе Ленынскае поле! Будзем жа заўжды працавітымі і руплівымі сейбітамі нашай роднай нівы!» — гаворыцца ў пісьме камсамольцаў-шушанцаў, якое адрасавана іх равеснікам у дваццаць першае стагоддзе.

Сёння юным шушанцам уручаюць камсамольскія білеты ў музей-запаведніку. На гэту ўрачыстасць і запрошаны Мікалай Данілавіч Гарадзецкі, ганаровы грамадзянін пасёлка Шушанскае. Ветэран ленынскай партыі прывітае юнакоў і дзяўчат са знамянальнай падзейю і

ТУТ БЫВАЎ ІЛЫЧ

У сваіх дарожных бланках я з хваляваннем перагортваю старонкі, якія нагадваюць мне аб паездках па мясцінах, звязаных з жыццём і дзейнасцю Уладзіміра Ільіча Леніна ў Лейпцыгу, Льежы, Бруселі, Лондане. Некаторыя з гэтых старонак прапануюць чытачам «ЛІМа».

Дом на Русенштрассе

— Ну а цяпер наведзем адну мясціну, — сказаў рэдактар гарадской газеты «Ляйпцыгер Фольксцайтунг» і ўстаў з-за стала. — Спадзяюся, для вас, мой савецкі калега, гэта будзе цікава. А па дарозе, я вам тоўсёе раскажу...

У 1954 годзе газета «Ляйпцыгер Фольксцайтунг» у сувязі са сваім шасцідзесяцігоддзем звярнулася да чытачоў, каб яны дапамаглі ў зборы матэрыялаў па гісторыі нямецкага рабочага руху. Сярод пісем у рэдакцыю было і пісьмо Макса Пуршвіца. Ён адкрыў таямніцу дома на Русенштрассе, 48. Тут калісьці рабочыя Іосіф Раў і Герман Блюменфельд разам са сваёй спартыўнай газетай друкавалі ленінскую «Іскру». І вось цяпер тут ёсць мемарыяльная дошка з барэльефам Леніна, а на дошцы надпіс па-нямецку: «У гэтым доме ў 1900 годзе былі надрукаваны першыя нумары створанай Леніным бальшавіцкай газеты «Іскра».

Ля дошкі мы ўбачылі жывыя кветкі.

У былой друкарні, у якую мы зайшлі разам з рэдактарам, цяпер музей. Старыя друкары дапамаглі абсталяваць памяшканне так, як яно выглядала, калі тут была друкарня рабочай спартыўнай газеты, калі сюды прыходзіў Уладзімір Ільіч чытаць набраныя артыкулы. За шклянкой перагародкай — талер. Ля сцяны — наборныя касы з рускім шрыфтам. На адной з іх ляжыць толькі што адцінутая першая паласа першага нумара «Іскры».

— Макс Пуршвіц жыў яшчэ? — спытаў я.

— На жаль, не. Але добра, што тады, у маладосці, ён праявіў такую цікаўнасць... Дзякуючы яму цяпер тысячы людзей наведваюць гэтую дарагую для ўсіх нас мясціну.

Помнік правадыру

Неяк мой сябра, актыўны член таварыства «Бельгія — СССР» прапанаваў мне праехацца на яго машыне па ваколліцах Льежа. У час вайны Жан быў партызанам.

— Мне прыемна будзе вам паказаць і самому ўспомніць тыя мясціны, дзе мы разам з рускімі таварышамі, якія ўцяклі з палону, змагаліся супраць гітлераўскіх акупантаў, — сказаў ён.

Быў майскі сонечны дзень. Мы доўга ездзілі, любаваліся цудоўнымі ваколліцамі Льежа. Шмат цікавых гісторый раскажу мне былі бельгійскі партызан.

— Ну, а цяпер вып'ем па шклянцы «Спа», — прапанаваў Жан і спыніў машыну ля невялікага шкляннага павільёна. — Якраз тут яе крыніца.

Я выйшаў з машыны, агледзеўся і раптам убачыў на п'едэстале бюст вельмі ж знаёмага чалавека. Прыгледзеўся:

— Гэта ж Пётр Першы!

— Так, Пётр Першы — пацвердзіў Жан, падыхадзячы з двюма шклянкамі «Спа». — Ён тут некалі быў. Высокаму госцю падалі шклянку мінеральнай вады з крыніцы. Пётр выпіў і сказаў па-руску: «Спасибо!».

З гэтага слова бельгійцы запамінілі толькі першую частку яго — «Спа». Так і назвалі гэтую ваду. Да прыезду сюды Пятра яна не мела яшчэ сталай назвы.

Мы папілі вады і рушылі далей. Жан некаторы час маўчаў, потым нечакана сказаў:

— Помніка Леніну, на жаль, у Бельгіі яшчэ няма. А Ільіч у нашай краіне быў двойчы. Першы раз у сакавіку 1902 года якраз у Льежы.

Гэта быў час, калі Уладзімір Ільіч пасля сібірскайсылкі вымушаны быў выехаць за мяжу працягваючы барацьбу супраць царскага самадзяржаўя. Трэба было ствараць партыю, якая б павяла рабочы клас і працоўнае сялянства на штурм самадзяржаўя. Першы з'езд партыі, які адбыўся ў Мінску ў 1898

годзе, толькі аб'явіў аб яе стварэнні. Амаль усе дэлегаты з'езда неўзабаве былі арыштаваны. Трэба было пачынаць працу спачатку, брацца за стварэнне газеты «Іскра», з якой павінна было разгарэцца полымя рэвалюцыі.

Але і тут, за мяжой, царскія шпікі сачылі за ім, а мясцовыя ўлады перашкаджалі яго працы. Леніну і яго паплечнікам даводзілася пераязджаць з горада ў горад, з краіны ў краіну, друкаваць газету «Іскра» то ў адным, то ў другім месцы.

У Льеж Ленін заехаў па дарозе ў Лондан. За некалькі дзён да прыезду Уладзіміра Ільіча і Надзежды Канстанцінаўны Крупскай паліцыя страляла ў бастуючых рабочых. Горад бурліў. Рабочыя збіраліся групамі, абураліся. Агенты буржуазіі адгаворвалі іх ад актыўнай барацьбы. «Атрымлівалася нейкае размеркаванне працы: адны страляюць у натоўп, другія шукаюць прычыны яго супакоіцца», — пісала Надзежда Крупская ў сваіх успамінах.

А партыі, якая б кірвала барацьбой рабочых за сваё вызваленне, тады і тут не было.

Мы пабывалі ў той дзень з Жанам у старой льежскай крэпасці. У час гітлераўскай акупацыі тут быў лагер смерці.

— Вось тут, — сказаў Жан, калі мы спыніліся ля магіл ля крапасной сцяны, — расстрэльвалі вязняў...

Побач у ценю дрэў — басконцыя рады магіл, у якіх пахаваны рускія, фламандцы, французы...

З крэпасці, якая ўзвышаецца над горадам, мы бачылі вуліцы Льежа, па якіх хадзіў Ленін...

Увечары я прыехаў у Брусель. Раніцай наступнага дня некалькі гадзін хадзіў па горадзе, шукаў гасцініцу «Залаты певень»...

...У ліпенскія дні 1903 года ля акон гасцініцы «Залаты певень» прыпыніліся прахожыя і з цікавасцю слухалі цудоўную песню, якая гучала з адчыненага акна. Звонкі голас запяваў на незразумелай для бельгійцаў мове: «Нас венчалі не в церкви», спеваку дужна дапамагалі яго сябры.

Гэта былі рускія. Але

хто яны, чаго прыехалі ў Брусель — ніхто не ведаў.

У гэтым хоры спяваў і Уладзімір Ільіч Ленін.

Рускія, якія пасяліліся ў гасцініцы «Залаты певень», прыехалі ў Брусель нелегальна з розных куткоў Расіі на другі з'езд партыі. Натхнёныя артыкуламі Леніна ў газеце «Іскра», якая тайна з-за мяжы дастаўлялася ў Расію, яны сабраліся сюды, каб ажыццявіць ленінскую ідэю аб стварэнні партыі.

Дэлегаты, а іх было сорок тры чалавекі, сабраліся ў мучным складзе. Хто ж бы асмеліўся даць лепшае памяшканне рэвалюцыянерам, якія прыехалі сюды, каб выпрацаваць праграму барацьбы з капіталам — прыгнятальнікам працоўных.

Ленін у гэтыя дні вельмі хваляваўся за лёс партыі, шмат працаваў. Гаспадыня-бельгійка, на кватэры якой пасяліўся Уладзімір Ільіч, здзіўлялася: «Калі спіць гэты рускі?». Яна старалася гатаваць для прыёмных кватарантаў смачныя абеды.

Каралеўская паліцыя пранюхала, што рускія і іх правадыр Ленін прыехалі ў Брусель не пясніспяваць. Давялося дэлегатам тайна перабірацца ў Лондан. Там і закончыўся другі з'езд, які стварыў ленінскую партыю...

Меў рацыю Жан, калі шкадаваў, што няма ў Бельгіі помніка Леніну. Тое, што рабіў Ленін у тыя ліпенскія дні ў Бруселі, мела гістарычнае значэнне для ўсяго міжнароднага рабочага руху.

Назаўтра ў Бруселі была дэманстрацыя. Дэманстранты неслі плакаты з надпісам: «Янкі: вон з Бельгіі!». Паліцэйскія з дубінкамі перагарадзілі дарогу дэманстрантам. З бакавой вуліцы з выцём вырвалася машына хуткай дапамогі.

Жан, які стаяў побач са мной, кінуў у бок дэманстрантаў:

— Барацьба працягваецца...

Вось гэта і ёсць жывы помнік Леніну, Жан...

У пошуках кватэры Якоба Рыхтара

У Лондане трапіў я ў раён Фінсбурі. Знай-

шоўся мне вельмі энергічны спадарожнік: чатырнаццацігадовы юнак Віктар. Маці Віктара Ніла, руская жанчына, маладой дзяўчынай была вывезена фашыстамі на катаржныя работы ў Германію. У няволі яна здружылася з англічанінам Джэкам. Пасля вайны яны разам прыехалі ў Лондан. Тут і нарадзіўся Віктар. Маці навучыла яго добра гаварыць па-руску, прывіла любоў да сваёй радзімы.

— Я хачу адшукаць дом № 30 на Холфардскверы, — кажу свайму спадарожніку.

— У вас там знаёмы? — пытае Віктар.

— Жыў некалі, — адказаў. — Вельмі дарагі чалавек. Прыехаў ён у Лондан вясной 1902 года. Займаў з жонкай два невялікія пакоі на другім паверсе.

Мы сядзем у двухпавярховы чырвоны амнібус.

— Кватэра Якоба Рыхтара на Холфардскверы ў 1902—1903 гадах была цэнтрам палітычнай дзейнасці. Тое, што там рабілася, мае вялікае значэнне для міжнароднага камуністычнага руху... — раскажваю юнаку.

Віктар падсаджваецца бліжэй да мяне. Яго зацікавіў мой расказ. — Зразумела, гаспадыня кватэры місіс Іо, у якой пасяліўся Якоб Рыхтар з жонкай, нічога пра дзейнасць кватарантаў не ведала. Ёй і ў галаву не прыходзіла, што такі рэспэктабельны містар займаецца рэдагаваннем рэвалюцыйнай газеты, што яго жонка, якая шмат часу праводзіць дома, занята ў асноўным шыфроўкай падпольнай палітычнай карэспандэнцыі.

Але аднойчы місіс была страшэнна напалохана. Яна заўважыла, што на руцэ місіс Рыхтар няма заручальнага пярсценка.

— Вы не муж і жонка. Я не магу такога дапусціць у маёй кватэры.

А яшчэ гаспадыню напалоіла, што на вокнах тых двух пакойчыкаў, якія займаюць кватаранты, няма фіранак, і мэблі у іх таксама амаль ніякай няма.

Вядома, што рэвалюцыянерам, занятым вялікай справай, было не да фіранак і заручальных пярсценкаў. Але скандал, які ўзнік, мог

мець непрыемныя вынікі.

На дапамогу Рыхтару прыйшлі яго англійскія сябры. Яны пацвердзілі, што кватаранты місіс Іо сапраўды муж і жонка і калі яна не спыніць скандал, будзе адказваць перад судом за абразу. І місіс Іо супакоілася...

Нарэшце дабраліся да раёна Фінсбурі. Адшукалі і Холфардсквер. Але дома № 30 не было.

На шчасце, сустрэлі жыхара гэтага раёна, які сёе-тое нам мог раскажаць. Віктар сказаў яму, што я савецкі пісьменнік.

— О, я ведаю, што вас цікавіць. Дом № 30. На жаль, у час вайны ў яго трапіла бомба. І тады рабочыя ўспомнілі, што ў гэтым доме некаторы час жыў Ленін — заснавальнік Савецкай дзяржавы, народ якой так мужна дае адпор арміі Гітлера. У 1942 годзе, неўзабаве пасля разгрому гітлераўцаў пад Масквой, на ацалелай сцяне дома № 30 была ўрачыста прымацавана мемарыяльная дошка. У красавіку 1942 года жыхары раёна Фінсбурі сталі сведкамі яшчэ адной урачыстасці, звязанай з ушанаваннем імя Леніна. На скверы, перад домам № 30, дзе гуляў Ленін, на чорнай мармуровай пліце быў устаноўлены яго бюст.

На адкрыцці выступалі савецкі пасол містар Майскі і генеральны сакратар Брытанскай камуністычнай партыі Гары Політ. Гары Політ сказаў, што самы вялікі помнік Леніну — Савецкі Саюз. Каб не гэта краіна, Гітлер высадзіўся б у Англіі.

Пасля вайны ў сувязі з рэканструкцыяй раёна былі знесены рэшткі дома № 30 і сквер. Мемарыяльную пліту і помнік перанеслі ў будынак раённага магістрата Фінсбурі.

— А містар Рыхтар? Ён таксама жыў у доме № 30? — спытаў Віктар, ведаючы, што мяне цікавіць лёс гэтай асобы.

— Рыхтар? — паўтарыў англічанін. — Рыхтара не ведаю. Пра Леніна ведаю. О, Ленін!

Я абняў юнака: — Якоб Рыхтар — гэта і ёсць Ленін. Пад прозвішчам Рыхтару Ленін і Надзежда Канстанцінаўна Крупская жылі ў Лондане.

Леанід ПРОКША.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 0473

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасінья БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН, Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКО.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.